

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

4 - 10 noiembrie 1998
(Anul XXXI)

44

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Adrian Marino:

PREJUDECĂȚI DESPRE „OMUL OCCIDENTAL”

(pag. 12-13, 14)

TÎRGUL DE CARTE DE LA FRANKFURT

(pag. 20-21)

Secesionismul ca farsă literară

(pag. 3)

La o
nouă
lectură:

ILIE CONSTANTIN
(pag. 15)

IMORALITĂȚI DESPRE MORALĂ

(pag. 19)

Jos labele de pe Andrei Pleșu!
(pag. 2)

Cîteva trăsături ale literaturii române

PRIMA TRĂSĂTURĂ evidentă a literaturii române (dar și a culturii, în general) este capacitatea de a recepta cele mai diverse influențe: idei și forme. Într-o tipologie a culturii, literatura română se situează la mijloc, între acelea „altruiste”, exportatoare și acelea care joacă rolul de curele de transmisie. În parte, din cauza limbii fără circulație, în parte, din cauza condițiilor istorice și geografice ale țării noastre, literatura română a importat întotdeauna mai mult decît a exportat. Neavînd prestigiul culturii franceze, nici dimensiunile în timp și spațiu ale celei chineze, spre a lua două exemple îndepărtate unul de altul, literatura română a fost mult mai des gură de vărsare decît izvor. Aproape toate momentele de răscruce, atunci cînd o epocă s-a încheiat, lăsînd alteleia locul, au fost rodul descoperirii sau redescoperirii unor culturi străine. Descoperirea Occidentului, cum spune G. Călinescu, după 1800, a condus la relatinizarea limbii și la introducerea romantismului francez. După 1918, ca și după 1989, tot tendința de integrare europeană, prin împrumuturi care au determinat o sincronizare rapidă, a fost esențială.

A doua trăsătură este legată de aceasta. Ea constă în încercarea de autohtonizare a elementelor străine. În fapt, această normală mișcare de asimilare comportă însă o tensiune specifică și chiar un conflict deschis. Nu afit „localizarea” împrumuturilor ne caracterizează, deși ea a fost deseori reținută, cît obstacolarea lor. O anumită ideologie, deșul de frecvență, care s-a concretizat în deceniile din urmă în protocronism, a tins mereu să pună accentul pe capacitatea de a inventa, de a premerge și, în orice caz, de a asimila a literaturii noastre. Mi se pare însă că mai degrabă decît o astfel de însușire, cultura română trăiește dintr-o polemică, repetată de cîteva ori din secolul XVIII încoace, între înnoire pe calea influențelor și respingere a acestora, printr-o aroganță a specificului propriu. Orice contact prelungit cu alte culturi, orice deschidere spre lume au fost contracarate rapid de tendințe de izolare și de închidere. Exemplele sînt nenumărate. Pașoptismul, de pildă, a debutat afit ca un europenism, cît și ca un naționalism; introducînd genurile și speciile romantismului francez, începînd prin a scrie în franceză, pașoptiștii au propus, chiar din *Introducția* la „Dacia literară”, un program literar naționalist. Sincronizarea de după Marea Unire a fost dublată de creșterea mișcării naționaliste, de antisemitism și legionarism, lucru observabil și în deceniul scurs de la Revoluția din 1989.

Contradicția aceasta provine din și întreține - aceasta este cea de a treia trăsătură - caracterul eterogen al culturii române. Limba, formele culturale și instituțiile românești n-au fost niciodată pure. Iată o iluzie a naționaliștilor. Mai degrabă, asimilarea dificilă și refuzată teoretic a creat amestecul pe care-l observăm în toate manifestările noastre literare. Și mai interesant este că eterogeneitatea nu exclude elemente extrem de diferite și cîteodată incompatibile. Sinteza românească nu e o sumă, cum e aceea japoneză, dar nici nu beneficiază de ștergerea tuturor urmelor lăsate de influențele cele mai diverse. În vocabular, ca și în literatură (în poezie, în roman), acestea coexistă, neromânizate complet, deși radical modificate prin chiar alăturarea lor îndelungată.

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăieș*

Jos labele de pe Andrei Pleșu!

CĂ LUI Andrei Pleșu, ministrul de Externe al României, i se pregătește ceva era limpede de mai multă vreme. De către cine, am spus-o în urmă cu câteva săptămâni, când seismografele național-comuniștilor și ale trupelor de asalt legate cu funii și lanțuri de vioaia Securitate ceaușestiană au început să se zbată istoric: prin reformele făcute cu discreție și cu un tact necaracteristic intelectualilor umaniști intrați în politică, Andrei Pleșu amenința să anihileze vechile legături securiste care domina copios, de zeci de ani, politica externă a României. Ca acestor încrângături de interese, incompetență și corupție li se datorează, într-un procent îngrijorător, imaginea externă a țării nu-i pasă nimănui. Important e ca seria de incompetențe, afaceri veroase, prostie cinică și lichelism scabros să nu fie afectată de nimeni și de nimic.

Scoaterea la încălzire a lui Ion Coja, un naționalist pur-sânge, perfect funambul pe funia de spânzurătoare ce-i leagă pe comuniști de legionari, nu trebuie să mire. În viziunea acestui individ, blocat într-un mioritism toxic, chiar faptul de a sta de vorbă cu un necunoscut conține germenele trădării de țară. Dacă se întâmplă ca acesta să fie unger sau german, proba ticăloșiei e ca și făcută. De la nivelul său de înțelegere, dl Coja crede în mod sincer că, prin activitatea anticomunistă de dinainte de 1989, dl Andrei Pleșu era un "spion". Ce cunoștințe de natură economică și militară (care pot intra în sfera noțiunii de "spionaj") va fi având ucenicul din acele vremuri al lui Constantin Noica, nu are nici o importanță: important e că Andrei Pleșu nu respecta ordinul toa'șului de a nu intra în contact cu străinii! Să ne consolăm: el e suspect în eternitate pentru că vorbește limbi străine și e altfel construit intelectualmente decât urangutanii paranoici travestiți în apărători ai "țărișoarei".

După această etapă, plină de-un fermecător rapsodism, patrioții de serviciu au scos la bătaie artileria grea. "Iată dovezele!" - psalmodiază ei triumfător. "Am avut perfectă dreptate, Andrei Pleșu e nu numai spion, ci și trădător de țară! Pentru a sfărteca minunatul spațiu mioritic, ministrul de Externe primește un milion de mărci din partea Germaniei!" Ca denunțătorii lui Andrei Pleșu sunt legați cu mii de fire de serviciile vechii și noi Securități, nu e cine știe ce filozofie: dar cu ce ar fi mai spion dl Pleșu decât însuși directorul *Zilei*, ziarul care publică cele mai nerușinate acuzații despre ministrul de Externe? Până la proba contrarie, fost om al serviciilor de spionaj e dl Roșca-Stănescu, și anume, al aripii trădătoare Pacepa! Să fie întâmplător că, de curând, el a publicat o carte în care reabilitează activitatea generalului Pacepa, cel care - cu adevărat - a vândut străinătății informații secrete despre România?

Sigur că orice paralelă de acest fel e pe cât de ridicolă, pe atât de jignitoare pentru un intelectual de talia d-lui Andrei Pleșu. Nu numai pentru că milionul de mărci a venit în țară, în totală transparență, ba chiar anunțat de un buletin al Ambasadei Germaniei, și nu a fost scos din țară, cum procedează destui dintre patri-hoții noștri cu ziuă. Dar poate nu e inutil să vedem cine sunt detractorii ministrului de Externe, pentru a încerca să detectăm direcția de atac. E greu să ignorăm că "demascatorul" lui Andrei Pleșu, George Roncea, este unul dintre "locotenenții" șefului "Mișcării", Marian Munteanu. În legătură cu similitudinea de interese ale "Mișcării" și ale adormitei Securități a curs destula cerneală pentru a insista aici. E, de asemenea, greu de ignorat că unul dintre editorialiștii *Zilei* este omul care a avut cel mai mult de suferit de pe urma numirii d-lui Pleșu la Ministerul de Externe, bolnavul de spionie Adrian Severin.

Scenariul după care se încearcă împoșcarea cu noroi a d-lui Pleșu e un amestec de ticăloșie, ură, resentiment și perversiune. Lipsiți de scrupule, detractorii știu că metoda cea mai eficientă nu e aceea a demonstrației (de unde probe?!), ci a insinuării. Combinând cu dezinvoltură informații reale (de pildă, că dl Pleșu a întemeiat, în 1994, o fundație care finanțează activitatea "Colegiului Noua Europă") cu aberații privind intențiile sale de a dezmembra (!) România, jurnalistul de la *Ziua* crează un talmeș-

balmeș care, într-o țară obsedată de complotită, are toate șansele de a găsi adepți.

Realitatea privitoare la Fundația domnului Andrei Pleșu e cu totul alta: ea a luat ființă în 1994 ca urmare a unui premiu conferit strălucitului intelectual român de către un grup de șase institute de studii academice: *Center for Advanced Study in the Behavioural Studies*, din Stanford, *Institute for Advanced Study*, Princeton, *National Center in the Humanities, Research Triangle Park*, North Carolina, *Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences*, Wassenaar, *Swedish Collegium for Advanced Study in the Social Sciences*, Uppsala, și *Wiissenschaftskolleg zu Berlin*. Adică o complexă suită de unități academice internaționale, care doar în mintea admiratorilor lui Zelea Codreanu au de-a face cu politica.

Dar pentru jurnalistul de la *Ziua* lucrurile sunt clare ca lumina zilei: Andrei Pleșu e plătit de străinătate pentru a sfărteca România! Pentru a-și argumenta teza, el invocă tot felul de teorii conspiraționiste, ale unor scenariști mai mult sau mai puțin obscuri, de la Friedrich Ratzel la Huntington și alți corifei ai apocalipsei, până la documente secrete ale marilor puteri, preocupate exclusiv de ruperea Transilvaniei de trupul țării. E mai puțin clar de ce doar nemții ar fi interesați să ne ia Transilvania, și nu suedezii, elvețienii, austriecii, olandezii și mai ales americanii, care în ultimii ani au sprijinit - fără știrea gazetei *Ziua* - Fundația domnului Pleșu? Pentru că o afirmație de genul "Fundația Volkswagen - o organizație prin care sunt servite interesele Germaniei" e pe cât de prostească, pe atât de irrelevantă: de unde știe ziarul *Ziua* care sunt interesele Germaniei în legătură cu România, altele decât cele afirmate oficial? Teoriile conspiraționiste își vor fi având farmecul lor, nu zic. Însă dacă vrei cu adevărat să le contracarezi, trebuie să vii cu argumente, nu cu păreri de naționalist sperios. În această ordine de idei, citând ziarul *Ziua*, se poate constata că, de fapt, "Fundația Volkswagen" are legături cu totul secundare chiar cu Germania, ea aparținând, în principal, de Landul Saxoniei! Dacă țin cu adevărat la precizia informației, detectivii de sub comanda lui Sorin Roșca-Stănescu ar trebui, eventual, să vorbească de interesele Landului Saxoniei de a pune mâna pe Transilvania! Nu de alta, dar în Germania autonomia nu e, ca la noi, vorbă în vânt.

Rămâne, totuși, întrebarea de ce Fundația d-lui Pleșu (și nu domnia-sa ca persoană, atenție!) a primit milionul de mărci. Foarte simplu: pentru că activitatea din ultimii trei ani a "Colegiului Noua Europă" a fost socotită de evaluatorii străini (nu numai germani!) drept excepțională. În urmă cu câteva luni, un important institut de științe umane din Viena îi acordă, din același motiv, un alt impresionant premiu. De ce-o fi făcut-o? Poate vom afla de la detectorii de conspirații ai ziarului *Ziua*. Până una-alta, am un răspuns mult mai prozaic, dar mai apropiat de pragmatismul funcționarii fundațiilor din străinătate: pentru că, finanțând activități culturale, ele își reduc impozitele față de stat! Nimic mai simplu - dar pentru o minte normală, nu pentru circumvoluțiile contorsionate ale spiritelor blocate în spaima de propria umbră.

Ca seria de articole anti-Pleșu sunt coordonate cu multă atenție o dovedește și titlul îndreptat contra unuia dintre colaboratorii apropiați ai ministrului de Externe, Elena Ștefoi. Și ea trădătoare de țară, și ea vândută străinătății: pentru culpa inimaginabilă de a colabora la un post de radio parizian! Ce mai contează că d-na Ștefoi e unul din importanții poeți ai României și, cu mult înainte de a lucra în Minister, o redutabilă jurnalistă! După logica cerberilor de la *Ziua*, Nicolae Iorga ar fi fost pus la zid pentru că, politician fiind, a avut neobrăzarea de a-și publica în străinătate studiile! Dacă ar fi trăit astăzi, el ar fi trebuit, desigur, să ceară permisiunea comandoului inspirat de gândirea nepieritoare a diversilor generali de Securitate. Mai mult sau mai puțin trădători.

Și încă o chestiune: tipăm ca din gură de sarpe după ajutorul străinătății, iar când acesta vine - cum s-a întâmplat cu Fundația Volkswagen - îi invinuiem de intenții criminale. Să ne mai mirăm că investitorii străini fug de noi ca dracul de tămăie?!

POST-RESTANT

de *Constanta
Buzea*

MULȚI, mulți și necunoscuți poeți buni are limba română, și plini de o înțelepciune parcă zadarnică, parcă fără rost în vremurile acestea. Ei scriu cu iubire pentru lucrul pe care-l fac și asupra căruia parcă nimeni

nu mai are timp, și nici interes, și nici pricepere să se aplece. Ei își lasă opera în manuscris, într-o casă oarecare ce nu iese în evidență prin nici un detaliu vizibil. Și casa ia foc și manuscrisele ard într-o ladă din podul casei uscat și puhav de pulbere. Sau vine un măcel, sau un puhoi cum n-a mai fost și manuscrisele sunt spalate de apele tulburi, care nu știu ce fac, intrând adânc în racla cu hârtii al căror preț stând în fragilele urme de cerneală nu-l va cunoaște nimeni. Ce vremuri, Doamne! Un plic cu 8 poeme sosit de mai multă vreme pe adresa redacției, nu pentru rubrica aceasta, precizez, însoțite de câteva rânduri numai, și semnate cu un nume nemăintâlnit, Ingram Elisauri, nume care în alt loc este transcris cu dublu s, lucru care mă face să cred că este vorba de un pseudonim ales de curând și autorul n-a căzut încă la învoială cu sine, spunându-și când Elisauri, când Elissauri. Dar important nu este acest detaliu ci poemele deosebit de curate, de clare în intenția lor de înțelepciune și răbdare, desăvârșite așa spune dacă nu m-aș teme de cei care, fără a le fi citit încă, m-ar bănuși de exagerare. Însoțite de câteva rânduri, cum spuneam, rânduri din care nu am aflat nimic, despre vârsta autorului cel puțin, ca să mă dumiresc că am temei a crede că au fost scrise nu de un copil, ci de un înțelept liniștit din alte vremuri, și pentru alte vremuri. Rândurile însoțitoare sunt acestea: "Stimată redacție, Vă trimit câteva poezii. Acestea fiind spuse, simt că niște poezii au nevoie de justificare, nu pot fi trimise de-a dreptul. Eu nu știu ce aş putea spune, ba mi se pare că nu e nimic de spus. Primiți-le deci așa cum sînt: poate-și merită numele. Cu respectuoasă simpatie, al dumneavoastră... (aici urmează o semnătură cu ascuțituri și bucle lungi pe care m-am străduit dar n-am izbutit s-o descifrez, nici să-i deduc înțelesul. Iar dedesubt, în dreapta, citet, pseudonimul. Din cele 8 texte mi-a fost greu să aleg, pentru că toate laolaltă fac un întreg, și unul fără celelalte ar arăta mult, dar în același timp mult prea puțin din parfumul special al acestui soi de scriere care astăzi parcă nu mai are căutare. Intenția mea e să le găsesc loc în revistă, lucru pentru care i-aș cere autorului să-mi precizeze numele său în clar, întrebarea adică, dacă ce mi s-a părut mie a fi pseudonim poate fi folosit ca nume. Și o fotografie, și câteva date despre sine i-aș cere. Una din notele pe care le-am făcut după lectură, și cu care acum aş vrea imperios să captez atenția cititorului asupra a ceea ce voi transcrie în continuare, este aceasta: "Texte deosebit de interesante. Dacă ai răbdare să le parcurgi, să intri în ritmul lor cu încredere, în substanța lor cu speranță și în timpul lor fără timp, ești (vei fi) răsplătit. Titlurile, la rând, sunt: *Miine, Împărății imperiului, Bătălia de la Samurzakano, Afrasiab, Catastrofă atomică, Cetatea Samurzakano, Palatul, Marginile imperiului*. Deocamdată, al treilea dintre acestea: "Bătălia de la Samurzakano a condus-o Afrasiab. Împăratul și-a chemat toți generalii pe rând/Și le-a pus întrebări./- Afrasiab, toți sînt curajoși, deopotrivă de dirji./La fel de buni cu toții; de ce te-ai alege pe tine?/- Fiindcă eu singur din toți aceștia vreau un/singur lucru./ să câștig. Fiecare din ei vrea mai multe:/Să fie fericit, sau bogat, sau vestit, sau să-i placă/Împăratului. Eu vreau un singur lucru: să birui./Afrasiab își cunoștea toți soldații pe nume./În seara dinaintea luptei îi aduse unuia vesti de acasă./Pe altul îl întreba de iubită./Jucă șah cu altul, cuiva îi ghici în palmă/(S-a făcut mare haz pe seama asta)/Cu altcineva a stat de vorbă despre gize și ierburi și pietre./Bătălia fu câștigată./Mulți oameni viteji au murit la Samurzakano/și în Iyar". Și acum, pentru că a mai rămas loc, *Marginile imperiului*: "Bunicule, unde se isprăvește împărăția noastră?/Așa îl întreba copilul pe bunic în virful dealului./Unde s-au oprit să-și tragă, amindoi sufletul./- Trei răspunsuri sînt, și ține-le minte:/I-au pus întrebarea ta primului nostru împărat, și a spus:/- Împărăția mea ține pînă la capatul brațului meu./Pînă în virful sabiei pe care o string acum în pumn./I-au pus întrebarea fiului lui, și el a răspuns:/- Împărăția mea ține pînă la ultimul sat/Unde oamenii îmi tem numele cînd îl aud/Și la cea din urmă cetate/Unde cîrmuitori și popor se lasă cu fruntea în pulberi./În fața unui sol ponosit, care scoate din sin pecetea mea./- Dar împăratul de-acum ce spune?/- El a răspuns așa: că puterea/Mea se întinde pînă acolo/ unde valorile izbesc în uscat, unde-s legate corăbii./Unde venind noaptea pe mare, vād corăbierii/Faruri în bezna sticlind, șiraguri de stele/Sub puzderii de zodii și stele strălucind în înalturi./Copilul tăcea ascultînd. Murmură apoi răspunsurile ca să le-nvețe./Apoi se opri cugetînd. Într-un tirziu zise codindu-se/(Soarele cobora deja asfințind după dealuri departe)/- Dar cit de mare o să fie împărăția cînd o să crească/Fiul mic al împăratului, cel de-o vîrstă cu mine?/N-o să treacă cumva încolo, departe, spre stele?/Bătrînul rise cu măsură, și-i răspunse că cel care se stăpînește/pe sine e în stare să stăpînească și pe alții - fie și/stele - dar că a se stăpîni pe sine e un lucru mare și greu. Apoi,/coborîra amindoi spre casă". (Ingram Elisauri, Timișoara)

România literară

Editata de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redactia: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO; BIC.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Secesionalismul ca farsă literară

DUPĂ cum bine se știe, în România anilor '90, ca în întreaga Europă Est-Centrală, elitele culturale, fie ele propriu-zis creative, artistice, fie intelectuale în general, în sensul „științelor umane”, mai boeme ori mai academizante, mai speculativ-filozofice ori mai aplicate, preocupate de analiză și de cercetare, au jucat - și continuă să joace - un rol neobișnuit în viața publică. Ele contribuie la suplinirea unei grave curențe sociale: cea a generațiilor de profesioniști ai politicii și ai administrației care s-ar fi format și la noi după cel de-al doilea război mondial, ca în tot mai sofisticatele democrații occidentale, dacă regimul comunist nu ar fi blocat procesul, transformând guvernarea într-un act de obediență față de liderii absoluți și într-unul de represiune față de masa „supușilor”. În locul politicienilor și experților care să susțină funcționarea așa-zicând „normală” a statului am avut parte de „activiști” și „organe de ordine publică”. Drept urmare, atunci când, după 1989, a fost nevoie de o nouă clasă de guvernare, ea s-a încropit în democrațiile restaurate în jumătatea noastră de Europă din ce s-a putut: comuniști mai „reformatori”, „cu față umană”, apți să se „recondiționeze” rapid, revoluționari, oameni din popor, oșteni și alți figuranți, plus o serie de intelectuali și artiști cu mare reputație profesională și morală. Cazurile Havel, Jelev, Berisha, Goncz, iar la noi Dinescu, Caramitru, Blandiana, Pleșu, Manolescu etc. etc.

O consecință niciodată discutată a acestei situații este influența relațiilor din lumea intelectuală și mai ales din cea scriitoricească asupra politicii românești a anilor '90. Nu puține evenimente, decizii, promovări, cooperări, sciziuni, uneori periferice, alteori realmente importante, s-au produs - de fapt - din motive inteligibile doar pentru *insiderii* vieții literare, complet invizibile pentru *outsiderii*, pentru publicul obișnuit și chiar pentru persoane publice provenite din alte medii. În conducerile aproape tuturor partidelor sau în anturajele liderilor, până sus de tot, la guvern și la președinție, s-au aflat în toți acești ani personalități cu cariere artistice, intelectuale, universitare anterioare, relațiile lor politice suprapunându-se peste cele din „viața cealaltă”. Vechi simpatii sau rivalități, resentimente ale participanților la bătăliile „uniunilor de creație” din deceniile trecute, orgolii rânite, polițe și vendette între scriitori, oameni de teatru sau filozofi sint adevărate cauze ale multor situații și comportamente care - altfel - vor fi părut inexplicabile, întâmplătoare ori absurde. Nu vreau să exagerez dînd acestor jocuri de culise literar-artistico-intelectuale o rază de relevanță exagerată. Însă ele și-au exercitat cu certitudine influența în anumite situații, inclusiv atunci când s-a decis soarta conducerii la vîrf a țării în acești ani.

Nu intru acum în amănuntele unor atari episoade politice majore. Le va veni cîndva momentul potrivit pentru analiză. În rama acestei teme mari, mă opresc în cele ce urmează asupra unui recent și mai mărunț exemplu care confirmă - elocvent, cred - că descifrarea corectă a unor evenimente ale politicii românești curente nu se poate face dacă nu ai și ceva competență (în sensul cel mai strict al cuvîntului) literară. E vorba despre „manifestul” Fundației „Pro Transilvania” publicat nu demult în *Monitorul de Cluj* sub titlul *M-am saturat de România*. În jurul lui s-a făcut multă zarvă și s-a construit un „caz” politic. Unul dintre liderii Partidului Unității Naționale a Românilor, el însuși clujean, l-a multiplicat și l-a distribuit, la București, colegilor din Parlament și ziariștilor. Drept urmare, textul a fost citat în mai multe cotidiane centrale, devenind în scurt timp o colosală problemă națională: se cerea - vai! - secesiunea Transilvaniei! S-au solicitat și s-au dat declarații la temă. O filială județeană (ardelenească, firește) a Partidului Democrației Sociale din România, tot de opoziție și tot cu înclinații naționaliste, a analizat cu multă responsabilitate situația și a anunțat printr-un comunicat că protestează „cu vehemență”, solicitînd ca Parchetul să-i pedepsească „aspru” pe autorii sacrilegiului. I s-a cerut - de asemenea - președintelui să convoace Consiliul Suprem de Apărare a Țării „pentru a stabili măsuri operative ca astfel de situații să nu se mai repete”. Vigilenții pedeseriști hunedoreni n-au ratat nici ocazia de a face o legătură între „manifestul” secesionist și cele mai recente manevre ale „extremiștilor maghiari”: cursurile de vară de la Tușnad, mult-criticata adunare populară de la Cernat și contenciosul universității maghiare.

Iată o temă gravă: tendințele autonomiste ale ardelenilor! Iată o fundație cu nume impunător: „Pro Transilvania”! Iată și „manifestul” ei secesionist! În sfîrșit, iată posibilele conspirațiuni maghiare din spatele scandalului afacerii! Mai mult decît suficient pentru a face dintr-un mic și pitoresc caz local un subiect național, și anume nu unul de tip magazin sau „fapt divers”, tocmai bun pentru rubricile de excentricități și comicării, ci un subiect politic. Capul Fundației și autorul „manifestului”, pre numele său Sabin Gherman, a fost imediat luat drept un periculos lider regional. A fost interviueat pînă și de presa din Budapesta! S-a aflat despre el că este redactor la TVR Cluj. Și cam atît. Destul pentru agitația creată? Să fi fost oare intrunite datele necesare pentru a vorbi despre un caz politic serios?

Să vedem. S-ar fi convenit - mai întîi - ca informațiile legate de întreaga operațiune să fie solide și complete. Despre ce fel de fundație e vorba? Cine sînt membrii ei? Ce anvergură are? Ce resurse? Ce rază de acțiune? Pe

politicienii și jurnaliștii care au dat atenție cazului n-au părut să-i intereseze aceste lucruri. Dacă le-ar fi verificat, ar fi putut constata că, la data publicării „manifestului”, în afară de autorul său, cei 20 de membri ai unui anunțat „grup de inițiativă” erau necunoscuți. De fapt, „Pro Transilvania” nici nu funcționa efectiv ca instituție: nu era înregistrată oficial și - deci - nu putea avea cont în bancă, o minimă structură administrativă, nimic! S-a aflat între timp că i-ar fi apărut în mai multe orașe ardelenesti „filiale”. Cine cunoaște cit-de-cît legile României știe - însă - că nici un tribunal nu poate acorda personalitate juridică unei fundații cu un asemenea program anti-constituțional. „Pro Transilvania” era - așadar - o fantomă: deși fusese luată în seamă, ea nu exista!

Totuși, măcar „manifestul” ei era o certitudine. Din păcate, deși el etalează simptome clare, nimeni nu pare să-l fi examinat cu un strop de calm. S-ar fi constatat atunci că *M-am saturat de România* e o biată defulare, nu un manifest propriu-zis: n-are cituși de puțin un aspect „instituțional”, nu e compus ca din partea unui grup, ci în nume propriu. La persoana întîi, autorul se adresează ardelenilor ca de la o tribună improvizată în Hyde Park, unde orice scandalagiul poate spera că se vor opri să-l asculte cițiva gură-cască. Stilistica „manifestului” e voit-„șocantă”: violențe de limbaj, vulgarități, sexualitate. Cîteva mostre: autorul regretă că se numără printre cei care „au învățat pe la școli ca poporul ăsta, boborul, domnilor, a fost într-o erecție continuă în fața istoriei”; „noi” (deci inclusiv proaspăt-afirmatul lider de opinie) „n-am făcut nici măcar o dată dovada virilității, noi, care în timpul invaziilor ne ridicam poalele în cap și fugeam în păduri.../.../ noi, care astăzi ne scremem pentru o bucată de pînă”; „peticiți în cur, ruți în coate, intrăm în istorie ca într-o infectă crîsmă de cartier”; Bucureștiul, oraș al pierzaniei, ca în vechile viziuni sămănătoriste, e „acest loc în care genialul tebecist se pupă cu analfabetul miliardar”; ș.a.m.d. Chiar dacă etalează o furie devastatoare, tonul general rămîne șmecheresc, cu atît mai ridicol cu cît autorul însuși se declară sătul „de Mitică” și de „șmecherieala” care ar domni în România. Domnește - incontestabil - în textul său. Iar referințele la Caragiale vadesc neînțelegere și prost-gust, combinație care produce întotdeauna semidiocism.

Poate fi luat în serios un asemenea „manifest”? Somat să se explice, autorul l-a numit „eseu”. Și în textul propriu-zis, și în declarațiile sale ulterioare apare un nume propriu care ar fi trebuit să-i lămurească și pe comentatorii mai puțin perspicaci: Cioran. Atitudinea, violența adresării, stilistica, totul vine dinspre eseurile de tinerețe ale „profetului” aflat „pe culmile disperării”. Modelul, care suferise și el, la vremea lui, de exagerațiuni adolescente, la limita ridicolului, dacă nu și dincolo de ea, e împins de discipol în plin kitsch, identificabil și în alte contribuțiuni înregistrate în ultimii ani în contul unei îndeajuns de jalnice mode (pseudo)intelectuale. Un kitsch - în orice caz - eseistic, literar, nu politic.

În acest punct se cuvine adăuga detalii revelator pe care doar observatorii atenți ai vieții literare îl cunosc: nimeni n-a menționat în presa centrală, nici măcar corespondenții din Cluj ai ziarelor, radiourilor și televiziunilor naționale, faptul că autorul „manifestului” e cunoscut în urbe nu numai ca reporter TV, ci și ca scriitor! Și anume ca mică figură a boemei locale, năstrușnic, non-conformist, provocator. Sub semnătura lui Sabin Gherman au apărut chiar și două volume cu titluri edificatoare: mai întîi *Falscriptum* (în 1991, la Editura Pontica), apoi *Bă Ghermane* (în 1993, în colecția „Biblioteca Apostrof” a revistei clujene omonime). Proză poetică sau poeme în proză. Stilul: nonconformist, violent, presărat cu vulgarități. Talentul literar nu lipsește. Totuși, teribila poza sfidătoare nu poate masca deficitul de substanță efectivă a textelor. Impetuoșitatea haotică nu produce structuri semnificative. În consecință, recepția critică a fost minimă și rezervată, autorul rămînînd, practic, un anonim. Prima carte proclama *Pălavrageala ca vocație*. Cea de-a doua avea și un subtitlu: *zece farse!*

Ei bine, dacă despre *farse* e vorba, atunci „cazul” politic trebuie clasat iute și degrabă. În locul lui se poate vorbi despre strategii mediactice de satisfacere a veleităților literar-artistice. În România postcomunistă s-au înregistrat și alte cazuri - vai, mult mai prestigioase! - de sporire artificială a cotei creative și intelectuale prin acumularea de notorietate politico-morală. Pe de altă parte, ar merita purtată o discuție lipsită de menajamente despre acuratețea informațiilor vehiculate în presa noastră actuală. cit despre analiza fantasmelor identitare, naționale sau regionale, care bîntuie România de azi, ea are la îndemînă materie destulă pentru a nu mai lua în seamă încă o *farsă*, fie ea și literară, vag-cioraniană...

Ion Bogdan Lefter

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

Expo '98 (Final)

MAI ține cineva minte că, în urmă cu aproape o lună, s-a închis la Lisabona faimoasa *Expo '98*? Lumea uită încurajator de repede și se plasează, instinctiv, în orizontul următorului eveniment important. De aceea, la data când aceste rînduri apar, *Expo* aparține deja trecutului. Pavilioanele naționale ce au compus timp de aproape cinci luni schelăria magică ridicată de om pe malul unui fluviu imens, la vărsarea lui în Ocean, sint demontate; pe locul lor, au început să se înalțe blocuri de locuit. Panourile, fotografiile, jocurile de lumini, coplexile micro-electronice specializate, obiectele insolite, reproducerile operelor de artă celebre - adică tot decorul de teatru, în sensul deplin al cuvîntului, arc soarta oricărui decor tranzitoriu: o parte a lui s-a reintors în țara de origine, altă parte a fost vîndută ca material de construcție, multe piese au fost inevitabil distruse, puse pe foc sau date la gunoi.

Privit din afară, perimetrul *Expo '98* își păstrează și astăzi forma inițială, dar el seamănă tot mai mult cu palatul care, după o scrie fericită de petreceri fastuoase și trecătoare, e părăsit de locuitorii săi; e gol și în curînd va intra în ruină.

În cazul nostru, ruina rămîne relativă, pentru că arhitecții au avut grijă să proiecteze principalele construcții din *Expo* tocmai în vederea utilizării lor alternative și ulterioare. Imensul Pavilion al Portugaliei, operă a unuia dintre cei mai mari arhitecți lusitani, Siza Vieira, urmează să devină sediul Guvernului; *Occanariul*, atracția Expoziției, va rămîne cel mai mare muzeu european de biologie marină; cutare Pavilion circular de dimensiuni enorme se transformă în cea mai mare sală lisaboneză de

spectacol etc. Dar momentul lăsării cortinei tot n-a putut trece neobservat.

Peste puțină vreme, disputele, polemicile și controversele pe marginea *Expo* vor fi date uitării cu o rapiditate previzibilă. Chiar și zelatorii obiectelor, ființele cele mai atașate lumii materiale - contabilii, adică, și controlorii financiari - se vor îndrepta cu regret spre alte noi „obiec-tive”, cu speranța, de cele mai multe ori înșelată, a descoperirii de cine știe ce fraudă sau scandal. Nu vor descoperi nimic, bineînțeles, pentru că lumea s-a obișnuit cu prezența lor infamă și îi tratează ca pe inevitabila gripă.

În urma *Expo*, Lisabona își schimbă însă orientarea arhitectural-citadină: ea se întoarce din nou cu fața spre fluviul Tejo, așa cum stătuse veacuri la rînd. În ultimul secol și ceva, înecase din păcate s-o facă. Urcată pe coline, construindu-și chiar și un mic bulevard Champs-Elysées (Avenida da Liberdade) ce taie în două urbea, Lisabona încercase, în chip naiv, să semene cu alte orașe europene, într-un avînt mimetic specific țărilor mici. Portughezii și-au dat tirziu seama de croarea comică și purced acum la corijarea ei. *Expo* reprezintă pasul hotărîtor în reorientarea orașului spre apă. O arie imensă pe malul fluviului, pînă de curînd peisaj industrial abandonat, sute de hectare de fierărie ruginind sub cerul liber, au fost transformate de *Expo* ca prin minune și au devenit grădină înverzită. În fund, noul pod *Vasco da Gama*, lung de 18 kilometri, se arcuiește deasupra fluviului; alături, ne frapază silueta noii gări, ca o dantelă luminoasă de metal alb. Una dintre cele mai triste zone ale capitalei a devenit acum punctul de atracție al orașului.

Iarna portugheză nu seamănă cu iarna boreală, nu aduce amîntirea înghețată a naturii și nici hibernarea fără speranță timp de șase luni; dar e totuși iarnă, cu frigul, tristețea și bruma obligatorii anotimpului. Închiderea *Expo* simbolizează sosirea iernii. Spectacolul bucuriei estivale sfîrșește inevitabil în sezonul mort. Imensa lozină aflată la intrarea *Expo* încă din clipa deschiderii acesteia - *După 1998 Expo continuă* - încearcă să fie în acclasi timp consolare și speranță. Nu știu cît reușește.

SIBERIA ÎNDOIELII

Implicarea în politică a multor scriitori, după decembrie 1989, nu a fost chiar de toată lumea bine primită. Pe unii i-a nemulțumit, firește, opțiunea de partid a unui scriitor sau a altuia, necoincidență cu propria opțiune. Pe alții însă - și nu totdeauna ipocrit, cum totuși s-a întâmplat - i-a nemulțumit faptul că, dedicându-se politicii militante, scriitorii vor lipsi de la îndatorirea lor cea mai importantă, aceea de a produce opere literare. Și, într-adevăr, s-a întâmplat și acest lucru: unii scriitori, avântați în vâltoarea politicii, s-au retras, pe timp indefinit, din activitatea literară, au uitat-o sau i s-au dăruit numai sporadic, în pauze. Iar ce au scris pe apucate nu i-a mai reprezentat decât palid.

Daniela Crăsnaru, intrată în politică la începutul lui 1990 (nu e locul aici să-i examinăm opțiunile), părea să ilustreze și ea situația scriitorului retras din literatură în favoarea politicii sau, în orice caz, a scriitorului pe care literatura, în condițiile post-decembriste, nu-l mai interesa înainte de orice, ca altădată. Daniela Crăsnaru vine însă acum cu acest *Austerloo*, una din cele mai bune cărți de poezie apărute în vremea din urmă, contrazicând astfel, energic, imaginea retragerii, care se conturase în legătură cu ea, a ieșirii, sub presiunea confiscantă a politicului, din cursa literară. Nici vorbă de așa ceva. Talentele adevărate, și numai ele, ne pot face asemenea surprize reconfortante.

Daniela Crăsnaru a debutat în poezie, la începutul anilor '70, relevând "o sensibilitate dominată de obsesia purității" (Ion Pop). Transparentele, suavitățile, stările de jubilație ce decompriau tumulturi vitale caracterizează poezia ei din prima fază a afirmării, mai târziu intervenind notele grave, neliniștile, precum și ironia și autoironia. Elegiacă și totodată ironică, senzuală și totodată ingenuă, diafană, poezia Danielei Crăsnaru asocia elemente

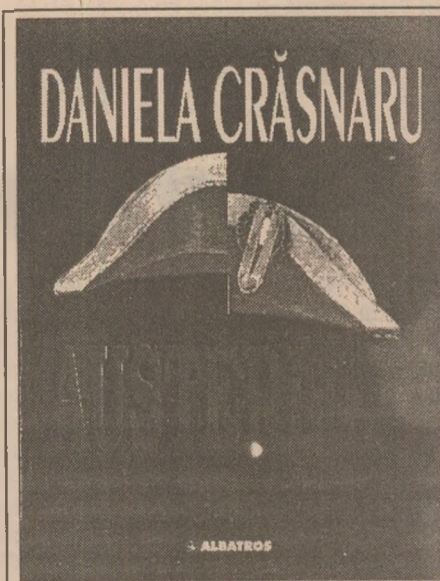
de semn contrar, concilia atitudini sufletești antinomice.

În același spirit procedea poetă și în noul volum în care vocabula din titlu, *Austerloo*, de ea inventată, combină jumătăți din numele vestitelor localități istorice în care Napoleon I fusese, pe rând, marele învingător (la Austerlitz) și marele învins (la Waterloo). Sugestia ce ni se face este aceea că în toate sunt de văzut o față și un revers, creșterea și descreșterea, mărirea și decăderea, contrariile conviețuind pentru a trece unul în celălalt, în necurmat proces. O filozofie a relativului, o înțelegere sceptică a existenței, deloc scutită de "îndoieli", ci dimpotrivă, dau tonul discursului poetic în textele de acum ale Danielei Crăsnaru: "Toată victoria mea/ a fost mai degrabă o înfrângere./ Toată prada luată de armata mea de cuvinte/mărșăluind buimacă/prin această Siberie a îndoielii/s-a dovedit a fi îngrașată cu sângele meu.../ Austerloo, 14 iunie/Și mâna mea scriind jurnalul de front fără să știe/dacă e moartă/sau vie". Dispoziția aceasta hrănește un stăruitor sentiment al risipirii și eșecului, al înșelărilor repetate, al amăgirii cu închipuiri ce-și vădesc iute inconsistență ("am vândut pielea ursului din pădure"), al recurgerii mereu la surogate, la falsuri ("vopseaua roșie de pe ghilotina"), al tragicului eșuat, deturnat în "plictiseală": "Nici o grijă. Tobele tac, nu moare nimeni/în această, să-i zicem așa, poezie./E numai zgomotul moale, cu care rod șobolanii, de plictiseală, în scârbă/mâna mea care scrie". Această "mâna care scrie", roasă "în scârbă" de șobolani, neștiind dacă este vie sau moartă, atunci când așterne "jurnalul de front", pare a simboliza precaritatea indeletnicirii scrisului, în van trufașă, neînstare să lase, nici ea, altceva decât urme pieritoare.

Chiar dacă nu toată poezia din *Austerloo* este marcată de această notă amară, neagră, lipsesc din ea, acum, jubilarile, exuberanțele, luminozitatea,

caracteristice unei trecute vârste sufletești. Sunt poezi (poete) care emit la nesfârșit sunete înalte și mesaje ale tinereții, încrămeniți în ipostaza virginală și aurorală care, artistic vorbind, deloc nu-i mai prinde. Nu este acesta cazul Danielei Crăsnaru în a cărei lirică, încă de mult, expansivitățile, jubilativil erau vegheate lucid, îndiguite de ironie. Acum motivul poetic structurător este la ea acela al *amiezei*, neaducător însă de echilibru, de convențional-senine împăcări cu timpul, ci tot de neliniști și de îndoieli. În "amiaza zilei, a anului/ a trupului" poeta pășeste cu teamă, cu sentimentul unei înstrăinări de sine neliniștitoare: "Nu te opri, îți spun, mergând ca în somn/pe această stradă a lunii iulie/așa cum mergi de-atâta vreme/pe scara de servicii a tuturor întâmplărilor tale/cu inima gata să-ți izbucnească din piept/parte absurdă prinsă-n cochilia cârnii/tot mai amare./Sigur, e greu, fiindcă e/amiaza zilei, a anului/a trupului tau/din ceas în ceas mai străin".

DANTESCUL "nel mezzo del cammin di nostra vita" este pentru poeta un moment stăruitor de regrete pentru ce nu a trăit și numai a "inventat" ("iar eu am obosit să-mi tot inventez peisajul și întâmplările"), a plasmuit "în somptuoasa singurătate a ficțiunii", substituie a vieții prin poezie azi resimțită ca o frustrare, ca o nostalgie a netrăitului: "...atât mi-e de dor/de un monstru tăcut, de-o fiară tristă./de-o ființă vie/ de altundeva decât de la mine din Poezie". Simțurile nu au adormit, memoria biologică nu a fost ștersă și ființa poetei va înregistra dureroase impulsuri de retrăire a fervorilor vitale, acea "epilepsie a lunii aprilie" de care crezuse că s-a vindecat, dar constată că nu astfel stau lucrurile. Evocarea climatului de ațătări, de aprinderi instinctuale îi prilejuiește Danielei Crăsnaru scrierea unui poem extraordinar: "Am cre-

Daniela Crăsnaru, *Austerloo*, Editura Albatros, București, 1998, 46 p.

zut că m-am vindecat de tine, dar nu, epilepsia lunii aprilie./Vârful lubric al mugurilor umezind aerul, zgomotul clorofilei în rădăcini,/bulboana culorii./Cum tremură trupul meu mort între anodul și catodul acestor mirosuri, acestei priveliști./Trupul meu mort care mai moare odată/aducându-și aminte./Între anod și catod, împlântate până în miez, memoria mea obligată la recuperare./Și Ea vine, Ea, adolescența de acum douăzeci și ceva de ani, cu pulpele ei fierbinți, sfidătoare, biciuind aerul, cu floarea ei purpurie și umedă luminând. Ah, cât o urăsc/inainte de a o ucide". Nostalgia îmbracă uneori formele mâniei, ale recriminărilor inciudate, un mod de a exprima însă tot iubirea față de ceva definitiv pierdut, pulverizat, de neregăsit altfel decât prin demersul aproximativ al amintirii: "Rupi cu furie pozele din camera adolescentului/postere care scot limba la tine.../Lasă, lasă-mă să privesc acest zid jupuit/pe care fâșiile multicolore/închipuie picturi rupestre, incredibile geografii./Zid eliberat. Ecran/prin care se văd rețele de nervi,/gheme de sânge, sudoare și lacrimi./Chiar inima".

Poeta are sentimentul acut de a fi fost jucată de destin, ghemuită, cum se închipuie, "în zarul acela rostogolit", captivă în cubul zarului, nimic altceva nemaiputând face, în acel "întuneric celular", decât să deruleze invers filmul memoriei: "Cu ochii închiși, cu degetele tăiate/refac din memorie peisaje, atingeri,/propriul meu trup/devorat de termitile de plumb ale cuvintelor./Cu ochii închiși, cu degetele tăiate,/cu aripile reci".

POEMELE de azi ale Danielei Crăsnaru impresionează și prin laconismul lor expresiv, prin discursul despodobit, esențializat, cu puncte de sprijin în retorica bacoviană a elipsei: "Ninge în hohote./ Decembrie magic./Sufletul meu se naște din nou/intr-o iesle de raze.../ O clipă,/ o oră,/ o mângâiere./ firimituri de la masa regală./ Litere, litere,/ schije arzând./Numai hârtie, numai cerneală,/numai Iluzie care, Doamne, și ea/ începe să povestească".

Decalajul, dramatic resimțit, dintre trăire și imaginar, dintre viața reală și viața iluzorie, reprezentată scriptic ("numai hârtie, numai cerneală,/numai Iluzie"), este motivul-obsesie al acestei cărți de poeme care o relansează literar pe Daniela Crăsnaru. Faptul se răsfrânge benefic, în fond, asupra întregii poezii românești de azi, aflată, după cum sunt multe semne, în plină acțiune de reclădire a punților către cititori.

Cărți primite la redacție

- ◆ Nicolae Breban, *Ziua și noaptea*, roman, Editura Allfa, București, 1998, 530 p.
- ◆ Cornel Regman, *Întâlniri cu clasicii*, studii critice, Editura Eminescu, București, 1998, 268 p.
- ◆ Iustin Panța, *Banchetul. Echilibrul stabil*, un dialog, Editura Albatros, București, 1998, 121 p.
- ◆ Vasile Dem. Zamfirescu, *Filosofia inconștientului*, volumul I, Editura Trei, București, 1998, 248 p., 19.000 lei.
- ◆ Valeriu Râpeanu, *Enescu*, contribuții documentare, reconstituiri, interpretări, Editura Pro, București, 1998, 198 p.
- ◆ Alexandru Cristian Miloș, *Poezele omului electric*, prezentare de Valentin Tașcu, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1998, 68 p.
- ◆ Alexandru Olaru, *Shakespeare și psihiatria dramatică*, ediția a II-a revăzută, Editura Aius, Craiova, 1997, 312 p.
- ◆ Constantin M. Popa, *Noaptea lui Vincent*, jurnal de călătorie, articole critice, Editura Aius, Craiova, 1998, 154 p.
- ◆ Simona Nicoleta Lazăr, *Corabie spre Magonia*, poezii, Editura Semne, București, 1998, 126 p.
- ◆ Dorin Crișan, *Avangarda literară a Sfântului Francisc*

din Assisi, "Rugăciuni bolnave" (1990-1996), Editura Eta, Cluj-Napoca, 1998, 96 p.

◆ Eugen Negrici, *Sistematica poeziei*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998, 176 pag.

◆ Florin Bratu, *Ar fi zis arborele*, versuri, Suceava, Ed. Auroland, 1996, 80 pag., 2800 lei

◆ Gheorghe Calciu-Dumitreasa, *Rugăciune și lumină mistică*, eseuri și meditații religioase, cu un cuvânt înainte de Răzvan Codrescu, Cluj, Ed. Dacia, 1998, 144 pag., 20.000 lei.

◆ Dorin Popa, *Niemand versteht niemanden/ Personne ne comprend personne/ Nimeni nu înțelege pe nimeni*, versuri, ediție trilingvă, versiunea germană de Simone Reicherts, Gabriela Linde și Christian W. Schenk, versiunea franceză de Doina Mihaela Sava și Marie Thérèse Sart, Iași, Ed. Polirom, 1998, 156 pag.

◆ Mihai Vicol, *Ilie Ilăscu* - mărturisirile unui condamnat la moarte, Galați, Ed. Porto-Franco, 1998, 120 pag., 15.000 lei.

◆ Mircea Motrici, *7 zile în Athos*, Suceava, Ed. Mușatinii, 1998, 128 pag.

◆ Andrei Negru, *Sângele blestemat al hazardului*, versuri, București, Ed. Cartea Românească, 1997, 48 pag.

◆ Florin Bratu, *Dialogul clipei cu soarele*, eseuri, evocări, portrete, amintiri literare, Suceava, Ed. Euroland, 1996, 164 pag., 4880 lei.

Scrisoare deschisă lui Paul Goma

(Urmare din numărul trecut)

SCHEMATIC. situația s-ar putea înscrie astfel: 1) *Jurnalul* a fost smuls autorului său prin presiuni irezistibile, ceea ce ar invalida acuzarea acestuia. 2) *Jurnalul* alcătuieste plata pentru pașaport, ceea ce e foarte grav. 3) *Jurnalul* nu are legătură cu emigrarea lui Ion Caraion în Occident, fiind așternut din propria-i inițiativă, ceea ce reprezintă ipostaza cea mai penibilă. Adevărul se ascunde într-o ceață tragică.

Cu alte cuvinte sau... cu aceleași, mi-e greu morlamente să inclin cumpăna judecării într-o parte sau într-alta. Așa stau lucrurile și nu e nimic de făcut. Îl compătimeșc profund pe Ion Caraion, dar nu pot face abstracție de actul său scriptic cumplit de dezamăgitor, în contradicție cu tot ceea ce știam, cu tot ceea ce am fi dorit să știm despre poet. Nu îi s-a întimplat niciodată să nu te poți pronunța categoric asupra unui fenomen de viață, fie pentru că e foarte complex și contradictoriu, răsucit în materia sa rebarbativă într-un chip ce te intrigă, fie pentru că n-ai asupra lui, la un moment dat, destule informații? Mă aflu, ca de puține ori, în activitatea mea de critic și, pur și simplu, ca observator al semenilor, într-o dilemă (iartă-mă, pentru dezagreabila contaminare a termenului). Ion Caraion e nu doar un mare scriitor, ci și o victimă a Gulagului, în înțelesul cel mai dramatic, și acest fapt nu poate fi nesocotit, nu poate fi relativizat. Dar fără a recurge la o etichetă de felul "figura ambiguă a monstrului (...) Stelian Diaconescu", cum aș putea accepta, cum aș putea înțelege, cum aș putea interpreta mai convenabil compromisul lui cu minciuna, care, dată fiind gravitatea-i indenegabilă, îndreptățește sumbre presupuneri, favorizează decodificări maligne? Oricum aș proceda, ar rămîne un rest în bine sau în rău, neintegrabil în imaginea generală și oit se poate de stinjenitor. Nu mă pot pronunța într-o manieră alb-negru. Nu cumva Caraion și-a dus "enigma" în mormînt? Totuși nu trebuie să fim atît de pesimiști și să nădărdim că lucrurile se vor clarifica (inclusiv prin contactarea vadovei poetului, pe care mă întreb de ce Doina Jela a ocolit-o.). În orice caz, nu l-aș putea abandona pe mult-chinuitul bard, mort în exil, Infernului (nostru, întrucît asupra celui din transcendență n-avem nici o putere), pentru marea, exemplara, marti-

rica lui suferință. Cred că aceasta poate spăla, măcar parțial, rătăcirile (certe ori îndeajuns de plauzibile) ale omului. Ceea ce am sugerat și în cronica de la care a pornit prezenta noastră controversă...

Răspunsul de față n-ar fi complet dacă nu ți-aș semnala și alte citeva observații ce-mi vin sub condei la lectura scrisorii d-tale pariziene. După cum vezi, nu "trec senin peste contradicții", așa cum ai impresia și cum ar fi desigur în avantajul păcii mele sufletești. Scrii că aș aprecia volumul Doinei Jela dintr-un motiv strict personal: "pari a-i acorda volumului «înalta prețuire» și pentru că ești personaj...". Năstrușnică presupunere, dată fiind minima menționare a acestui personaj, "studentul Mișu", cel care o vizita pe văduva lui E. Lovinescu, adică, așa cum singur apreciezi, un "pseudonim (neliterar)", în evidențele preavigilentelelor *organe*! Numele *literar* al subsemnatului s-a obișnuit cu ceva mai multă atenție! O învinuiești pe Doina Jela că pune în discuție importanța ce i se acordă lui Ion Caraion ca poet: "Iar ca să nu lipsească o culme a neobrăzării, se apucă să numere pe degete coloanele din Dicționarul Zăciu dedicate poetului, întrebându-se, cu o nesfîrșită subtilitate, dacă le merita...". Am mai spus: personal, sint un admirator al lui Ion Caraion, pe care-l socotesc drept unul dintre poeții români cei mai de seamă din perioada postbelică și nu numai. Dar de ce să confundăm planurile? Aci e o părere critică, distinctă, principial, de cele vizind ethosul autorului *Diminării nimanui*. Aidoma oricărui cititor, Doina Jela are dreptul la o opinie critică. O putem contrasemna ori ba, dar nu i-o putem interzice sub motivul unei tabuizări morale a obiectului. Nu-i putem face un proces de intenție în sfera estetică, ci doar în cea a... intenției! Și cel care-ți scrie consideră că, bunăoară, Nichita Stănescu sau Marin Sorescu sau Ioan Alexandru au avut parte de o supraevaluare, de o glorie cam sărită peste cal, în detrimentul altora, în contextul unei "exproprii de renume", săvîrșite de autoritățile totalitare, dornice a avea o rubrică de "realizări culturale" cit mai substanțială. Ar fi corect să mi se conteste dreptul la o judecată estetică pe motivul "clasicizării" autorilor cu pricina? Nu se cade a încurca borcanele, căci spiritul critic încălcat își ia revanșa într-un fel sau altul. De unde știi (ești chiar convins?) că Ion Caraion "deținea judecata"

nefavorabilă literaturii d-tale, "de la Marin Preda"? Îți întorc vorba: ai o asemenea "probă"? Cît privește supoziția astfel formulată: "putem bănuî: în safe-ul lui Preda, forțat imediat după moartea sa și golit de manuscrise (se vorbește de un alt roman, de un jurnal al lui M.P.) va fi fost furat de Securitate și Jurnalul lui Caraion", în locul d-tale n-aș "bănuî" așa ceva. Din elementarul motiv că, din cîte îmi amintesc, în rîndurile celui jurnal, exhibit cu o grabă suspectă de *Săptămîna*, nu era cruțat nici protegitorul autor al *Moromeților*. Chiar putea Caraion să-i încredințeze spre păstrare ego-latrului și suspiciosului prozator o atare scriere?! Mai susții că Ion Caraion: "Nu voia să emigreze, de altfel își amenajase un cuib mai mult decît confortabil la București, unde, cu sprijinul hotărîtor al lui Marin Preda, publica aproape tot ce așternea pe hîrtie". Consider că aci se mai poate discuta, întrucît nimeni, din cîte știm, nu l-a forțat pe poet să se exileze, chiar dacă soția sa, Valentina, l-a persuadat "să se rupă de România", în interesul viitorului fetei lor. N-ar fi mai rezonabil să acceptăm o indecizie a lui Ion Caraion în această delicată chestiune? O indecizie tranșată, în cele din urmă, prin hotărîrea plecării? Cînd l-am întîlnit pe Caraion, ultima oară, într-o pauză a Conferinței Uniunii Scriitorilor din 1981, faimoasa Conferință la care dictatorul n-a catădărit a apărarea în persoană, impunîndu-l în schimb, în mod nestatutar, ca președinte al obștii pe vataful său, D. R. Popescu, poetul mi-a pus mîna pe umeri și, privindu-mă drept în ochi, mi-a spus: "Nu vezi, d-le G., că în România nu se mai poate scrie nimic, absolut nimic?". Am bănuît din acel moment ce va face, mai ales că, de la o vreme, devenise o țintă predilectă a presei celei mai aservite regimului.

ALTE OBSERVAȚII. Îmi reproșezi că mă exprim uneori dubitativ (într-o zonă în care, după cum nădăjduesc că s-a văzut în cele de mai sus, prudența și corolarul său, îndoiala, nu sint deloc nepotrivite), relevîndu-mi expresiile: "pare a se fi transformat", "fapt foarte posibil". Dar d-ta nu procedezi la fel? Nu cultivi tot felul de "inclin să cred", "putem bănuî", "se vorbește"? Care nu sint chiar - și e bine că nu sint aci - instrumente inoxidabile ale convicției de neclintit... De asemenea îmi reamîntești - întimplător? - că n-am cunoscut "nici un minut de închisoare". Așa este. N-am pretins niciodată că am trecut prin ceea ce... n-am trecut, însă, în afara temniței, te asigur că am cunoscut, pe larg și cu dichis, toate celelalte forme ale represiunii comuniste. Declarînd, așa cum am făcut-o în repetate rînduri, o stimă aparte pentru foștii deținuți de conștiință, permite-mi a mă situa, fără falsă modestie, în temeiul realităților controlabile, în urma lor, ca un exponent al exilului intern (complementar al celui extern, deși mult mai puțin cunoscut), pe care mî l-am asumat pînă la capăt și...mai mult decît atît, adică pînă-n ziua de azi. De altminteri, ai avut amabilitatea, pentru care îți sint recunoscător, de-a fi notat, confirmativ, în articolul ce mi-l închini în *Contrapunct*, nr. 3-5/1998: "S-a mai spus (pe ici, pe colo) că poetul și criticul literar Gheorghe Grigurcu șade ca un huhurez la dracu-n praznic, la Tîrgu Jiu. N-o fi avînd el chiar domiciliu-obligatoriu, dar izolarea cu care este...înconjurat de tîrgijeni, nesolicitaarea dinspre Centru (așa se vorbește, abuziv despre București), face ca el să nu se simtă mai liber în capitala

Gorjului, decît de-o pildă eu, în satul-nou Lătești, din Bărăgan (cel care nici nu mai există, colegii lui Măgureanu l-au arat prin 1964)". Așa încît socotesc că pot vorbi în cunoștință de cauză și cu o oarecare îndreptățire lăuntrică, în baza unei îndelungate experiențe proprii, asupra unor realități care ne-au împovărat pe toți, ne-au deturnat viața, cu toate că în grade de frustrare și în durate diverse. Chestiune de destin! N-am scăpat nici de teroarea Securității, care m-a marcat. Încercînd, prin urmare, a mă "transpune", pe cît posibil, așa cum îmi ceri (ne ceri, căci te referi în genere la categoria celor ce "n-am făcut închisoare"), "în orice persoană-personaj, în orice situație", am impresia că mă pot transpune, mai natural, în ...mine însumi, pentru a mărturisi, din forul interior, cred că suficient de temeinic, asupra societății concentraționare. Societate care, pentru subsemnatul, nici n-a luat sfîrșit, deoarece trăiesc în continuare într-una din enclavele ei, tolerate și după 1989 și după 1996.

ORICUM, ma jignești, dragă Paul Goma, în finalul lungii epistole. Mă jignești pe neașteptate și îndeajuns de grav, cînd te întreb, sonor și repetat, "cu ai cui ochi" am citit cîteva scrieri pe care le-am comentat. Unii ochi pe care mi-i atribui, cu generozitate, aparțin Monicăi Lovinescu și Virgil Ierunca, autori care, așa cum am mărturisit adesea, au contribuit la formarea și orientarea subsemnatului, alți ochi mi-i atribui, într-un fel aș zice bizar, deoarece aparțin unor autori mai tineri sau chiar mult mai tineri decît mine. Ah, dacă aș fi beneficiat la vîrsta de douăzeci de ani, la vîrsta de treizeci de ani ori măcar îndată după decembrie '89, de darul lecturii printr-o optică străină, aș fi ajuns departe! Încă nu ți-ai dat seama că eu, din păcate, nu citesc decît cu ochii mei? Că pot greși - nimeni din noi nu e sustras erorii, nimeni nu e, cum afirmi, cu bunsimț, într-un rînd (în rînd multe!) "deținătorul adevărului absolut" -, însă greșesc pe cont propriu? Că sint păgubos pe...proprii mei ochi? Dar ți-ai dat seama și d-ta, orice ai spune, de deficiența care mă roade de decenii: folosirea ochilor personali, cînd ai apreciat altfel lectura la care-ți supusesem *Jurnalul*, în revista 22, lectură pe care acum nu eziți a o trece în contul unor ochi străini. Citez din volumul d-tale *Altina. Grădina scufundată* (Ed.Cartier, 1998): "Am citit cu nesfîrșită plăcere textul d-tale *Radiografie Paul Goma*, publicat în 22/8-14 iulie '97.(...) Te-am citit, deci, cu invidie: dacă aș fi scris despre cărți (și despre autori), așa mi-ar fi plăcut să scriu: ca D-ta.(...) Rezumînd: este un mare reconfort pentru un autor (care își cunoaște o parte din slăbiciuni) să întîlnească un text care îl discută în cunoștință de cauză și cu perfectă bună credință". Așadar, pe de o parte, o lectură "scaldată", făcută, jenant, prin ochii lui D.C. Mihăilescu, Ștefănescu, Buduca, Pruteanu, "care nu citiseră ceea ce combăteau de mama focului" (deci o nonlectură agresivă), iar pe de altă parte "nesfîrșită plăcere", "invidie" benignă, "un mare reconfort", "perfectă bună credință". Așadar e o judecată în doi timpi incompatibili. Care dintre ei te reprezintă? Cum să aflu realitatea judecării d-tale în ce mă privește? Te rog să-mi dai un sfat. Mă gîndesc să-l reclam pe Paul Goma lui Paul Goma. Crezi că aș proceda corect?

Cu mulțumiri anticipate,

Gheorghe Grigurcu
România literară 5

INSTITUTUL EUROPEAN

Kleist
Amphitryon

Traducere de Nicolae Ionel
Prefață de Hans Neumann

Hölderlin
Hyperion

Traducere, studiu introductiv și note
de Mihai A. Stroe

Colecția OPERA MAGNA

ISBN 973-586-153-4
180 pag

ISBN 973-611-000-1
220 pag

În curs de apariție:

- Doru Pop, *Obsesii sociale*
- Corin Braga, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*
- Al. Zub, *Discurs istoric și tranziție*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http: //www.nordest.ro/home.htm

Actualitatea culturală

La numărul 100

O sută de autori și încă unul

Dosar
EUGEN
IONESCU

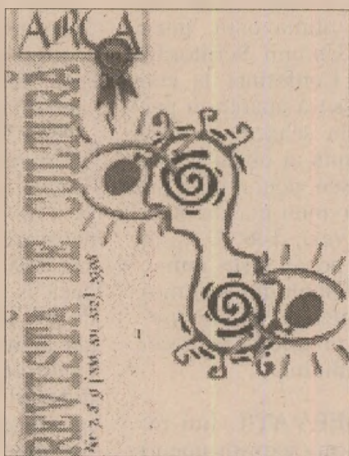
◆ La împlinirea a 100 de apariții, revista *Apostrof* se sărbătorește într-un mod original: numărul festiv cuprinde scrisori primite de-a lungul timpului de la colaboratori. Avem astfel o imagine a armatei de poeți, prozatori, critici și istorici literari, filosofi pe care Marta Petreu a reușit să-i mobilizeze, oferindu-le drept recompensă doar gloria de a semna într-o revistă de un desăvârșit bun-gust.

Pour la bonne bouche, numărul 100 al revistei *Apostrof* pune la dispoziția cititorilor și o suită de parabole de Eugen Ionescu, din care o reproducem pe aceea intitulată *Cocoșul*: "Un cocoș odată se prefăcea că este câine. Dar nu-l crezu nimeni și fu recunoscut numaidecât."

◆ La numărul 100 a ajuns și revista *Arca*. (De fapt, este vorba de numărul triplu 100-101-102, asupra căruia vom reveni în *România literară*.) Sobrul editorialist Vasile Dan rememorează, cu un umor amar, câteva episoade din epopeea supraviețuirii publicației arădene, care a avut de înfruntat de-a lungul timpului "ostilitatea deschisă a cel puțin doi prefecti, cu mentalități de prim-secretari".

Faptul că redacția a învins toate dificultățile este dovedit de sumarul complet al numerelor de până acum, sumar bogat și reprezentativ pentru viața culturală românească din ultimii ani.

Cu autoritatea pe care i-o dau cele peste 1500 de numere

ale sale de până acum, *România literară* urează atât revistei *Apostrof*, cât și revistei *Arca* să apară în continuare, fără întrerupere, și să câștige noi cititori. (Al. Șt.)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri 4 noiembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - "O samă de cuvinte". Spiritualitatea limbii; Limba - factor de educație morală. Colaborează IPSS Bartolomeu Anania și prof. univ. dr. doc. Mircea Borcilă. Redactor: Emil Buruiană.

La 21,30, pe C.R.C., - Portrete și evocări literare. Geo Bogza. Colaborează: Diana Turconi, Costache Olăreanu și Sorin Vieru.

Joi 5 noiembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - Poezie românească. "Elogiul libertății." Versuri de Ioan Flora în interpretarea actorului Florin Piersic jr. Redactor: Ioana Diaconescu.

La 23,50, pe C.R.C., Poezie universală. Versuri de Carl Sandburg în traducerea lui A. E. Baconsky și în lectura actriței Valeria Seciu. Redactor: Dan Verona.

Vineri 6 noiembrie, pe C.R.C., la ora 21,30 - Dicționar de literatură universală. Mitul lui Camus (85 de ani de la nașterea marelui scriitor francez). Mediterana - proiecții în imaginarul literar. Colaborează: Dan Hăulică, José Saramago - Premiul Nobel pentru literatură 1998. Redactor: Titus Vijeu.

Simbătă 7 noiembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - Poezie românească. "Versul meu ucis la jumătate". Versuri de Mihail Crama în interpretarea actorului Mihai Niculescu.

Marele Premiu de Literatură al Municipiului Craiova

Între 24-26 octombrie a.c. a avut loc a II-a ediție a Zilelor Municipiului Craiova, cuprinzând numeroase manifestări culturale-artistice. În cadrul acestora, la inițiativa Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor din România, începând din acest an se decernează Marele Premiu de Literatură al Municipiului Craiova. Conform regulamentului, Comitetul de conducere al Filialei a nominalizat pentru premiu cinci scriitori: Mihai Șora, Adrian Marino, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Petru Cărdă. Dintre aceștia, un juriu național format din Gabriel Dimisianu (președinte), Eugen Negrici, Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Eugen Uricaru, Alex. Ștefănescu, Adrian Popescu, Mircea Mihăieș și Gabriel Chifu a ales, prin vot secret (cu notări de la 1 minim la 5 maxim), laureatul primei ediții: criticul literar Nicolae Manolescu.

Salonul național de carte de la Cluj

La ediția din acest an, a VIII-a, a Salonului național de carte de la Cluj s-au acordat numeroase premii dintre care menționăm: *Opera omnia*: Mircea Zăciu, Nicolae Balotă, Adrian Marino; *Premiul special al Salonului*: Barbu Brezianu pentru "Brâncuși în România", Ed. Bic All; *Cartea anului*: Dinu Flămând pentru "Viața de probă", Ed. Fundației Culturale Române, Daniel Bănuțescu pentru "Cei șapte regi ai orașului București", Ed. Nemira, Nicolae Breban pentru "Ziua și noaptea" Ed. All, Al. Zub pentru "Discurs istoric și tranziție", Ed. Institutul European; *Premiul pentru debut*: Ion Manolescu pentru "Alexandra", Ed. Univers, Nicolae Bârna pentru "Tepe-neag", Ed. Albatros, Gheorghe Mihai Bârlea pentru "Din penumbra", Ed. Cartimpex; *Premiul pentru ediție critică*: Gabriela Omăt pentru "E. Lovinescu - Memorii. Aqua

forte", Ed. Minerva, Nicolae Mecu pentru "G. Calinescu - Opere 2", Ed. Minerva; *Premiul pentru grafică de carte*: Tudor Jebeleanu pentru Georg Trakl - "Sebastian în vis", Ed. Vineia, Mircea Munteanu pentru Daniela Crăsnaru - "Austerloo", Ed. Albatros; *Premiul pentru traducere*: Cristina Felea pentru Jack Kerouak - "Pe drum", Ed. Univers, Mioara Caragea pentru J. Saramago - "Istoria asediului Lisabonei", Ed. Univers, Lucia-Gabriela Munteanu și Eugen Munteanu pentru "Carmina Burana", Ed. Polirom; *Premiul Carte pentru copii*: Sütő Andras pentru "Hargital vadaszkalandok", Ed. Pallas-Akademia; *Premiul pentru publicistică*: Ileana Mălăncioiu pentru "Cronica Melancoliei", Ed. Enciclopedică; *Negoiță Irimie* pentru "Bazar sentimental", Ed. Remus; *Premiul pentru coordonarea unei serii editoriale*: Arcadie Suceveanu pentru "Biblioteca de azi", Ed. Litera - Chișinău; *Editura anului*: Ed. Polirom; *Conceptie editorială*: Ed. Cartea Românească, Grupul editorial ALL, Ed. Univers Enciclopedic; *Serii și colecții editoriale*: Ed. Albatros pentru "Etnos", Ed. Vineia pentru col. "Generația '80", Ed. Paralela 45 pentru seria "Eseuri"; *Temeritate și consecvență*: Ed. Apostrof, Cluj, ed. Timpul, Iași, Ed. Crater, București, Ed. Didactică și pedagogică pentru "Dicționar analitic de opere românești" (coordonare Ion Pop); *Premiile Primăriei Municipiului Cluj-Napoca*: Dan Brudașcu pentru "Versuri", Ed. Sedan, C. Cubleşan - pentru "Comentarii eminesciene", Ed. Timpul, Dumitru Cerna, pentru "Pasărea Ibis și agresorul", Ed. Didactică, Mircea Zăciu, pentru "Jurnal IV", Ed. Albatros, Aurel Rău, pentru "Seară cu versuri", Ed. Albatros.

In memoriam: Silviu Stănculescu

Uniunea Teatrală din România - UNITER - își exprimă profunda durere pentru stingerea din viață a reputatului și îndrăgitului actor SILVIU STĂNCULESCU, artist de farmec și conștiință profesională, prezent pe scenă, în film, la Televiziune și Radio timp de patru decenii.

Silviu Stănculescu s-a afirmat de timpuriu, după strălucitul debut la Teatrul "Bacovia" din Bacău, cu rolul *Mircea Aldea* din "Gaițele" de Al. Kirilescu în 1957, impunându-se prin vocea sa caldă, baritonă, modulată muzical, prin statura sa elegantă și figura de veșnic june prim, prin mijloacele de mare sobrietate și fină expresivitate, jucând cu aceeași naturalitate drama și comedia - la Bacău, la Teatrul Regional București, la Teatrul Giulești, apoi la Teatrul de Comedie, în ultimii ani și Teatrul Evreiesc de Stat, cîntînd, dansînd cu dezinvoltură, mereu cu o undă de poezie, integrîndu-se atmosferei și stilului specific.

Dispariția lui SILVIU STĂNCULESCU lasă un gol imens în teatrul românesc, figura sa luminoasă și vocea sa inconfundabilă rămînînd pentru totdeauna în amintirea celor ce l-au văzut și ascultat, înscriindu-se temeinic în istoria teatrului.

Dumnezeu să-l odihnească!

UNITER

Precizare

Nu am colaborat niciodată la revista "Expres", după cum se menționează sub semnătura dlui Gheorghe Grigurcu, în "Scrisoare deschisă lui Paul Goma" din *România literară* nr. 43/1998. (Mihai Stoian)

CALENDAR

18.X.1903 - s-a născut Damaschin T. Bojîncă (m.1969)
18.X.1903 - s-a născut Sandu Tzigara-Samurcaș (m. 1987)
18.X.1907 - s-a născut Maria Arsene (m. 1975)
18.X.1907 - s-a născut Mihail Sebastian (m. 1945)
18.X.1911 - s-a născut Robotos Imre
18.X.1933 - s-a născut Coman Șova
18.X.1926 - a murit Ioan I. Ciorănescu (n. 1905)
18.X.1928 - s-a născut Ștefan Mihăilescu
18.X.1936 - s-a născut Ion Aramă
18.X.1938 - s-a născut C. Stănescu
18.X.1980 - a murit Teodor Mazilu (n. 1930)
19.X.1897 - s-a născut Jacques Byck (m. 1964)
19.X.1904 - s-a născut N.N. Condeescu (m. 1966)
19.X.1904 - s-a născut Dumitru Almaș (m.1995)
19.X.1912 - s-a născut George Popa (m. 1973)
19.X.1941 - s-a născut Aurelian Chivu
19.X.1961 - a murit Mihail Sadoveanu (n. 1880)
19.X.1993 - a murit Ion Iuga (n. 1940)
20.X.1866 - a murit Al. Donici (n.1806)
20.X.1892 - s-a născut Ion Crețu (m. 1970)
20.X.1892 - s-a născut Tache Papahagi (m. 1977)

MUIEREA ABSURDĂ

DE LA
DOAMNA B.
LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

„PREA MULT un înger mi-ai părut / Și prea puțin femeie“, se învinuiește poetul romantic și e lucid: femeia romanticilor e „prea puțin femeie“, indiferent dacă are aureolă de înger sau cornițe de demon. Prea puțin sau prea mult femeie este și personajul feminin din proza absurdă. Este antifemeie, contraimage doamnelor cu care ne-a obișnuit literatura, muieră sau, dimpotrivă, esență de femeie, concentrat feminin, mironie presărată printre rînduri masculine.

Pîlnia, invenția literară a unui grefier, își face intrarea în lumea personajelor feminine în 1922. Un corp străin și fără suflet între înșuflețite figuri literare feminine contemporane ei. Cititoarele, obișnuite să-și caute dublura artistică, o descoperiseră cu un an înainte pe lucida Manuela, *Femeia în fața oglinzii*, de fapt femeia în fața femeii, căci personajul e creația unei scriitoare. În 1922, publicul Naționalului bucureștean primea „sufletul tare“ (și extrem de antipatic) al Ioanei Boiu, personajul camilpetrescian, și „ciuta“ lui Victor Ion Popa și le însoțea în căutarea iubirii absolute. 1922 este și anul Ilonei, fata grogarului din romanul care obține Marele Premiu al Societății Scriitorilor Români, premiu pe care *Padurea spînzuraților*-l ar fi luat, desigur, și dacă dragălașa ei prezentă ar fi lipsit din roman. *Pîlnia* nu are rival în 1922, care se dovedește a fi anul poveștii ei de dragoste. Dar cu siguranță că nici o cititoare nu era dispusă să se regăsească în simbolul de tinichea. Cît de puțin pregătit era publicul s-o primească o dovedesc considerațiile pe tema artei moderne ale unui om care nu poate fi acuzat de incultură, Nicolae Iorga, și este semnificativ faptul că ele apar în *Cugetul românesc*, (februarie și martie), adică în același lunar (prima parte chiar în *același număr*) cu „romanul în patru părți“ *Pîlnia și Stamate* de Urmuz. Eseul se numește *Criza morală mondială* (v. *România literară* nr. 42 / 1997, p. 7), iar romanul urmuzian nu face, desigur, decît să confirme cele mai negre „previziuni“ ale lui Iorga.

VIATĂ DE FAMILIE / FIORI DIVINI / UN SAC TRADIȚIONAL

C E FEL DE personaj e pîlnia? Este polul feminin al poveștilor de dragoste, începînd cu perechea originară, Adam și Eva, este frumoasa din cuplurile exemplare: Tristan și Isolda, Romeo și Julieta, Paul și Virginia, iar la urmă de tot Pîlnia și Stamate. Eroina a cucerit în sfîrșit primul loc în titlu. Își depășește tagma pentru că nu e numai un personaj, ci și o convenție, însăși convenția femininului. Înainte de ea, eroul Stamate a mai cunoscut femi-

ninul în două ipostaze: soția lui, (femininul casnic și legitim) și sirena, (ispita căreia știe să-i reziste). Familia lui Stamate este unită: nevasta tunsă și legitimă „ia parte la bucuria comună, compunînd madrigale, semnate prin punere de deget“, iar copilul unic, Buffy, este „gras, blazat și în etate de patru ani“. Cei trei se uită împreună „cu benoculul (...) în Nirvana“, ori trag focuri de pistol în aer, de bucurie, ori fac negoț între ei. Un tablou de familie fericită, în care nevasta e în rolul secundar pe care literatura i l-a oferit dintotdeauna. Ea este și *mama* deci, pentru contrast, viața lui Stamate are nevoie de *curtezana*. Romanul e, pînă aici, realist, cu accente naturaliste (în prezentarea relațiilor tată-fiu). Sirena, a doua variantă a femininului, este curtezană. Apare pe neașteptate în viața liniștitului sot, într-un moment cu totul nepotrivit, tocmai cînd „ocupat fiind cu obișnuitele sale cercetări filozofice, i se păru, o clipită, că a pus mîna pe cealaltă jumătate a *lucrului în sine*“. Stamate, om citit, știe ce trebuie să facă: își închiriază în grabă o corabie și, „pomind în larg, își astupă urechile cu ceară împreună cu toți matrozii“. Se declanșează conflictul clasic, cel între datorie și pasiune, în care eroul, filozof serios și cast, alege datoria, deși sirena devenise tot mai provocatoare, ispitindu-l „cu cîntări și gesturi perverse“.

De aici încolo începe romanul de dragoste, romanul psihologic. Lui Stamate zînele mării îi prezintă o pîlnie ruginită. După obsecențiile sirenei, decența pîlnie, nu putea deveni decît o dragoste la prima vedere. Stamate e „confuz, înnebunit, dezagregat“ și, încercînd să reziste inocentei seducții zace timp de opt zile (libere). Apoi cedează, ca orice îndrăgostit: „Se simțea acum mai bun, mai îngăduitor, și turburarea ce o încerca la vederea acestei pîlnii îl făcea să se bucure și totodată să sufere și să plînga ca un copil“. Dragostea se împlinește: „...tot atunci, pentru prima oară, istovit de emoție, trecu o dată printr-însa, ca fulgerul, și îi fură o sîrutare“. Stamate fuge noapte de noapte de acasă, tîindu-și (cu foarfeca) legăturile care-l țineau prins de țărșul femininului casnic. „Divinii fiori ai dragostei“, dragostea liberă, triumfă, iar pîlnia devine un simbol: „singura ființă de sex femeiesc cu un tub de comunicație ce i-ar fi permis să satisfacă și cerințele dragostei, și interesele superioare ale științei“. Deznădămintul ființelor de sex femeiesc din viața filozofului e trist. Soția *devotată* e cusută în sac, precum Kera Duda din romanul lui Filimon, cu scopul „de a păstra mai departe, intactă, tradițiunea culturală a familiei“. Pîlniei și fiului trădător (romanul trădării are nervuri psihanalitice) li se face vînt în Nirvana. Despre sirena nu se mai știe nimic, dar nu e exclus ca pîlnia să fie un avatar al ei.

PÎNTECUL PROZEI / COMICUL TRAGIC / INVENȚIILE CELIBATARULUI MITICĂ

A CEASTA este povestea de dragoste a pîlniei și ea nu diferă, în esență, de povestea de dragoste a eternului feminin. Ocupat cu lucrul în sine, kantianul Stamate va descoperi că și femeia este un lucru în sine, imposibil de cunoscut cu simțurile. Deși nici o cititoare n-ar fi admis să fie comparată cu soția, sirena ori pîlnia din romanul *sui generis* scris de Urmuz, oricare din ele semăna fără să vrea cu una din cele trei esențe feminine, mai mult, oricum, decît cu personajele oferite de literatura momentului. Pîlnia, de pildă, este mult mai femeie decît fandosita Manuela a Hortensiei Papadat-Bengescu, mult mai femeie decît încrezuta și schematică jupîniță camilpetresciană, mult mai femeie decît docila Ilona. Ea nu e nici tînară, nici bătrînă, nici frumoasă, nici urîță, nici brună, nici blondă, nici îndrăgostită de un Stamate oarecare, nici indiferentă, nici subțire, nici împlinită, nici vorbăreată, nici tăcută, nici cu ochi negri, nici cu ochi albaștri, nici bună, nici rea, nici proastă, nici deșteaptă. Singura ei însușire e că poate fi iubită, ca orice femeie. *Nu variabilele, ci constanta îl interesează pe filozof*. Ca în stomacul lui Grummer, asociatul lui Algazy, în romanul lui Urmuz tot ce e bun în literatură a fost „consumat și digerat“, iar în pîntecul prozei sale încep să se trezească „fiorii literaturii viitorului“. Limitat și învechit, înghițit, sintetizat, asimilat, personajul feminin se manifestă la Urmuz ca energie a unei noi etape literare.

Soția lui Stamate e devotată și modernă („tunsă“ însemna în 1922 mai mult și altceva decît astăzi), iar sfîrșitul ei în sac anulează diferența dintre comic și tragic. Pînă la romanul urmuzian nimeni n-a mai subliniat cu linii atît de groase afinitățile dintre comedie și tragedie, împăcate deplin în absurd. Intuiția urmuziană va fi îmbogățită de piesele lui Eugen Ionescu (proaspăt sosit la Paris, Ionescu îi va propune lui Maurice Nadeau, pentru *Les lettres nouvelles*, cîteva pagini urmuziene în propria prezentare și traducere), care meditează asupra ei în *Notes et contre-notes*: „Je n'ai jamais compris, pour ma part, la différence que l'on fait entre comique et tragique. Le comique étant intuition de l'absurde, il me semble plus désespérant que le tragique. Le comique n'offre pas d'issue. (...) Pour l'esprit critique moderne, rien ne peut être pris tout à fait au sérieux, rien tout à fait à la légère“. Nici un comentariu nu poate fi mai potrivit pentru teatrul lumii lui Urmuz și pentru rolurile sale feminine. Dacă soția lui Stamate este varianta devotată a modelului,

celelalte soții inventate de celibatarul Mitică bucureștean (Mitică este semnătura lui D. Demetrescu-Buzău în cărțile poștale trimise familiei) sînt și mai comice, și mai tragice: muieri absurde, în toată puterea cuvîntului. Îmbarcat pe o corabie (poate dintr-un motiv asemănător cu al lui Stamate), respectabilul soț de 70 de ani din *Plecarea în străinătate* e bănuț de bătrîna lui soție că ar avea „legături de inimă“ cu o focă. Gelozia ei se manifestă în două etape. Prima, în care se stăpînește „pentru a nu se arăta prost crescută“ este să-i facă daruri la plecare, absurde cum sînt darurile din basmele întrerupte la jumătate: două lipii, un caiet de desen Borgovanu și un zmeu cu „speteze *din patru*“. A doua etapă, după refuzul lui pe bună dreptate indignat, nu mai ține cont de buna cuviință: „netrebni-ca soție îl legă atunci cu o frînghie de umerii obrazului și, după ce îl tîrî în mod barbar pînă la marginea corăbiei, îl luă și îl depuse fără nici o formalitate pe uscat“. Firește că efectul e dezastruos: bărbatul fuge și se înscrie în barou. Morala este la fel de plină de sens ca în orice poveste cu geloși, tragic de comică sau comic de tragică: „*De vreți cu toți, în timpul nopții, un somn în tihnă să gustați / Nu faceți schimb de ilustrate cu cel primar din Cîrligăți*“. Una din soțiile lui Algazy, (nu se știe cîte sînt toate), în forma de mătura, apare în epilogul tristei istorii a soțului ei, mătîrînd tot ce a putut găsi din el, la gunoi. Mătura este, desigur, varianta menajeră a amorului, după cum pîlnia e varianta lui pasională. În *După furtună*, personajul masculin antropomorf are și apucături de pasăre, pîrînd înrudit cu lacomul cocoș al lui Creangă. Oricum eroul masculin se hotărăște să ia de nevastă o găină. Găina e a patra variantă a muierii absurde, după tunsă navastă a lui Stamate, după bătrîna nevastă geloasă a calătorului în străinătate, după mătura lui Algazy.

Urmașele lor într-un absurd se află în teatrul ionescian. Doamna Smith din *Cîntăreața cheală* (premiera la 11 mai 1950) este și ea o convenție: personajul feminin cuvîntător, pus să întrețină conversația. Cea mai bună prezentare i-o face Domnul Smith: „În orice caz, e mult mai feminină [decît el n.m.]. *Se zice*“ (s.m.). Doamna Martin e o dublură a Doamnei Smith, s-ar zice că și ea mult mai femină ca domnul Martin, astfel cu o viață riguros coincidentă cu a lui. Cîntăreața cheală este o apariție fulgurantă, care trăiește timp de o replică, creată de cuvintele unui căpitan de pompieri. Mary, servitoarea, e personajul cel mai complex din piesă, adică mînuit de mai multe sfori (toate vizibile) de către păpușar. Pour la bonne bouche, Ionescu o face pe Mary poetă, intuind probabil că nimic nu e mai comic, că nimic nu e mai tragic decît mătura poetă.

U N I V E R S
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

JACK KEROUAC
Pe drum

PAUL AUSTER
Trilogia New York-ului

NOI APARIȚII

Cărțile pot fi comandate la:
Editura UNIVERS
Piața Presei Libere nr. 1, sect. 1, București - CP 33-78 - 79739
Tel. 617.55.25; 222.35.44; Fax. 222.56.52

U N I V E R S
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

JÜRGEN HABERMAS
Sfera publică și transformarea ei structurală

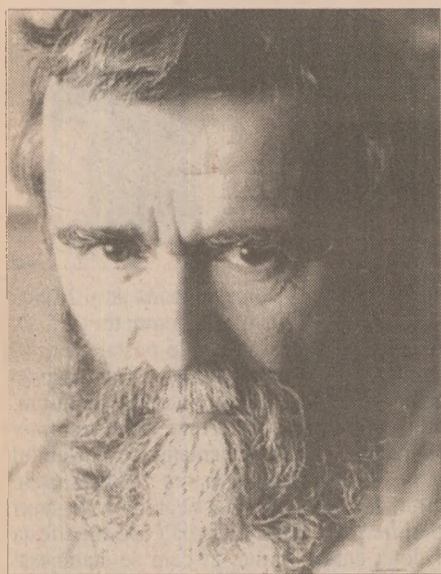
JOSEPH ROTH
Marșul lui Radetzky. Cripta Habsburgilor

VICTOR SHEYMOV
Turnul secretelor

JULIO CORTAZAR
Șotron

NOI APARIȚII

Cărțile pot fi comandate la:
Editura UNIVERS
Piața Presei Libere nr. 1, sect. 1, București - CP 33-78 - 79739
Tel. 617.55.25; 222.35.44; Fax. 222.56.52

Ion HOREA

BĂTĂI ÎN DUNGĂ

La capătul zilei ori la-nceputul,
Cu teamă de Marele,
Necunoscutul,
lau din perete lancea și scutul,
Îmi tulbur în suflet mîlul, trecutul,
Și intru în pulberea Evului Mediu,
Să-ncep vânătoarea, să aflu
remediu,
Și-n sunet de corn îmi închipui pe
culme că
Hăitașii prin tufele dese adulmecă.

Se-arată,dispar,și iară și iară,
În capul pădurii,urme de fiară -
Să piară,vuiește și vîntul, să piară,
Cu cei ce muriră, cu cei ce-nviară!

Și ies dinspre neguri ce-ntunecă
veacul,
Să caut neliniștii întelesul și leacul,
În timp ce o spaimă cumplită îmi
spune că
Pămîntul sub dealuri enorme
alunecă...

Lasă altora zboruri,hotare,
Tu ești trîntorul,unul din stup,
Cel dintre faguri, din zbor, din
uitare,
Din Curtea Reginei, din grup.

Cînd zborul Reginei o cere-ntr-o clipă,
În tine-i o lege cu mult mai presus,
Și licărul stelei cîntat în aripă
În jocul ceresc al ființei l-ai pus.

Rămâi ca-ntr-o rugă legat în altare,
Miresme-ți învăluie sfințitul trup -
Sub mîna întinsă își cere iertare
Afară-n lumină Fratele Lup.

Înalte zăranii livezi înfiripă
Și dealuri și drumuri, mai sus și
mai sus,
Ca într-un Rai din vecii presupus
Prin care îngerii nebuni se alungă
și țipă.

O după-amiază liniștită.
Peretii drepti sunt prinși în unghiuri -
Și totuși,roade o ispită
Și parcă te încearcă junghiuri.

În rafturi cărți, pe masă lucruri,
Nici un cutremur. Pace sfîntă.
Și totuși, nu știi să te bucuri
Și gânduri vin și te frămîntă.

Privești afară-n zări afunde
Cu norii încărcati de vară.
Și totuși, ceva ți se-ascunde
Și te-ncovoi ca sub povară.

Ce întrebări, din care parte
Răsar și-n lumea lor te leagă?
Și nu-ți răspunde nici o carte
Și nici viața ta întregă!

Dealuri alunecă
Sate-n ruină
Și lumea spune că
Se-nchină, se-nchină.

Păcatul de-atunci-i,
Ori, cine-i de vină?
Bătrânii și pruncii
Se-nchină, se-nchină.

Norii întunecă
Văile-n tină
Și lumea spune că
Se-nchină, se-nchină.

E-un semn al poruncii,
Și cât o să țină?
Bătrânii și pruncii
Se-nchină, se-nchină.

Ești liber. Poți să mori. Ai voie.
Ce-i înainte și-napoi e,
Ce-i stînga poate fi și dreapta.
Cobori suind. E-aceeași treaptă.

Poți trece dincolo, prin spații,
Prin galaxii și constelații.
Și-n tot ce negi poți fi și pentru.
Un unic punct, același centru.

Te-mpiedici de-un butuc? De-o
bardă?
De vatra unde-o să te ardă?
Prin lumea asta jucăușă,
Ești liber. Poți fi și cenușă.

Atît a fost ce n-a fost încă,
Și gândul ăsta te mîncă.
E-o glumă! Nici iubiri, nici ură!
Să le măsoari? Cu ce măsură?

Nu sunt nici singurul
Nu sunt nici primul
Moartea e ultimul
Martor și stimul

Numai voi o să știți
Și de asta, văd bine.
Întelepți și smintiti
Vor veni după mine

Scriu deci exist
Versuri caduce
Umbra lui Crist
Singur pe cruce

Moarte și har
Strigătul scriu-l
Celui tâlhar
De lângă Fiul

Scriu deci exist
Duh al cernelii
Umbra lui Crist
O Eli Eli

Pe Mureș în sus, pe Târnave,
Să duci fantomatice nave,
Să strigi:
- Transilvaniei, Ave!
Prin orgile munților,
Grave!...

Pe cărțile sfinte
Mai stăruie, mai stăruie,
Să vezi în cuvinte
Cât adevăru-i.

Și bieteles gânduri
Le biciui, le părui,
Cătînd printre rînduri
Cât adevăru-i.

Cetăți și altare
Le-nalți și le nărui
Pîndind în uitare
Cât adevăru-i.

Și patima ține
Și ceturi tot vărui

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Caisa asasină a lui Julien Ospitalierul

(Spațiul și timpul crimei: în bucătărie,
după-amiază)

Miresme stau pe masă ca niște spade late,
Legume-și țin răcoarea-n catifelate pungi,
Pereții ne ignoră, purtînd cu dignitate,
Pătruși de var, BLAZONUL PĂIANJENILOR
LUNGI.

Vai, în bucătărie cui poți să îi explici
Că ne e foame numai de vis cînd la perdele
Vom ridica în soare, spre a privi prin ele,
Sticle de-oțet în care s-au înecat furnici.

Dar ce neașteptată și nouă întîmplare
Ne-ademeneste și ne-nspăimîntă totodată!
Spre trupurile noastre-o caisă se dilată
Cu-o poftă vegetală ca să ne, ah!, omoare!!

Și nu vezi în tine
Cât adevăru-i.

Îndoieli și piedici,
Dar cui îi mai pasă
De tot ce predici?
- Lasă, mai lasă!

După ani amnezici
Și lupte de clasă,
Hai, spune, ce zici?
- Lasă, mai lasă!

De-acum, pe la medici!
Ceva te apasă.
Și tot mai predici?
- Lasă, mai lasă!

Ce băta și ce bici
Te-or scoate din casă!
Hai, spune, ce zici?
- Lasă, mai lasă!

Și mai vrei să-mpiedici
Căderea în plasă
Cu tot ce predici?
- Lasă, mai lasă!

Ca într-o temniță, strein
De tot ce se petrece-afară,
Sorbînd puțin câte puțin
Din băutura ei amară,

O altă temniță închid
În mine însumi, mult mai dură,
Un zid împrumuit cu zid
Prin care nu pătrunde ură.

Acolo-s rob și temnicer,
Și mă mai cred în libertate,
Cu ochii căutînd la cer,
Sub tălpi cu sârmele ghimpate.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
3. Ornea

Disociere convertită în justificare

EMINESCU e tratat din păcate și azi ca unul dintre miturile noastre fondatoare, mitografii dezvoltându-și, chiar agresiv, punctele de vedere. Aici textul e, în întregime, sacralizat și nu e îngăduită nici o voce „laică”. A încerca să spun, chiar într-o exegeză, că, de pildă, secțiunea retorică a liricii eminesciene trebuie așezată pe un alt palier și mai coborât, decât poezia de dragoste și filosofică, sau a afirma că *Doina* e, totuși, o poezie modestă sînt imediat sancționate drept acte blasfematoare. Aceeași reacție se înregistrează dacă se încearcă discutarea critică a publicisticii eminesciene. Ne-am prea obișnuit să vorbim despre Eminescu în termeni absoluți și sintagme aberante ca aceea formulată de C. Noica. „Omul deplin al culturii românești” continuă să întrețină atmosfera de zeificare a unui continuu parastas. Realitatea este că e vital necesară o nouă lectură a operei eminesciene, formulându-se, apoi, judecăți critice valide. Pentru că o valoare rezistă și înfruntă timpurile numai într-o atmosferă dominată de spirit critic. Idolatria, oricînd, dimpotrivă, mortifică valorile. Și, deocamdată, această libertate a spiritului critic nu este tolerată, numărul revistei *Dilema*, din primăvara acestui an, închinat rediscutării operei lui Eminescu, demonstrează, prin reacția stîrnită, că ne aflăm încă, solid implantați, în idolatrie. La aceasta a contribuit și contribuie enorm școala, cu clișeele înrădăcinate, care lasă sechele pe viață. Și e greu de prevăzut cînd se va putea trece de la faza mitografică la aceea critică, deși încercări – repede reprimite – se produc și se vor mai produce.

Am citit zilele acestea o carte despre publicistica eminesciană datorată unui tînar istoric, dl Mihai Dorin. Sigur că e situată la distanță astrală de cartea dlui Dtru Vatamaniuc, de acum vreo doi ani, intitulată chiar *Publicistica lui Eminescu*. De fapt, mă grăbesc să precizez, cartea dlui Mihai Dorin e intitulată *Civilizația românilor în viziunea lui Eminescu*. Dar ea se ocupă cu preponderență tot de publicistică. E adevărat că autorul își propune să evidențieze, cum anunță, „un Eminescu raportat la timpul său, eliberat de interpretări sentimentale, de aneuriuni conjuncturale, de tănuiri ocrotitoare, incompatibile cu firea sa, dar mai ales cu vîrsta culturii românești”. E drept că adaugă imediat că acest deziderat „rămîne încă o problemă de actualitate” pe care, probabil, își propune să o rezolve și autorul nostru. Dar propoziția care urmează minează anunțul deziderat, de vreme ce se spune că „expresie chintesențială a epocii sale, Eminescu este creator de timp istoric, ca întregitor al seriei culturii clasice românești. Timpul interior al culturii naționale s-a definit prin Eminescu”. Ne reinstalăm, deci, chiar de la început, năucitor, în faza adulterioasă, necritică a exegezei eminesciene. Și lectura cărții demonstrează aproape integral această apreciere. Rînd pe rînd, autorul pare a pune în discuție judecățile fundamentale ale publicisticii eminesciene pentru a sfîrși, aproape inevitabil, prin a le justifica. Să amintesc aici opinia bunului meu coleg de breaslă, dl Alexandru George, care a

observat, cred cu dreptate, că articolele lui Eminescu nu erau, de fapt, citite mai de nimeni în epocă, neavînd ecou (Aș adăuga însă, corectiv, că le citea sigur C.A. Rosetti, cu care polemiza, și îi răspundea, și unii lideri conservatori, inclusiv junimiștii, pentru a-l mai potoli pe directorul (apoi numai prim redactorul) *Timpului* prea excesiv și personal în opinii. În rest, are dreptate dl Alexandru George, aceste articole, atunci necitite, au ajuns de pe la 1900 la cote foarte înalte, fiind, de fapt, utilizate de curentele de idei, de obicei de dreapta și extrema dreaptă, (mai toate cu o pronunțată fizionomie romantic agrariană) ca puncte de sprijin, odată cu înălțarea meritată a liricii poetului la dimensiunea creației naționale. De aceea gazetăria sa nu poate fi privită decât de la 1900 încocoace și de către aceste curente de idei drept „expresie chintesențială a epocii sale”, cum afirmă dl Mihai Dorin, ce-i drept, în altă parte blamînd procedeul acestor orientări ideologice de a și-l anexa pe Eminescu. Dar e foarte adevărat că aceștia l-au anexat, revendicîndu-se de la opiniile sale, considerîndu-l părintele lor. Ani de zile, de pildă, gazeta xenofobă *Porunca Vremii* avea alături de frontispiciul cu denumirea publicației vestitul distih „Cine-au îndrăgit străinii, / Mîncă-i-ar inima cîinii”. Iar comuniștii, de astă dată o ideologie tot totalitară, dar de extremă stîngă, și l-au anexat pe poet și pe cugetător pentru discursul din *Împărat și proletar* și alte cîteva compuneri.

Dl. Mihai Dorin se referă la acele opinii care consideră că liberalii au fost cei care au propus și militat pentru evoluția structurilor românești. Dar îi caută locul, în acest proces, lui Eminescu, afirmînd că poetul, în opera sa publicistică, „a militat împotriva pactului cu propriile maladii ale societății românești”, că „momentul Eminescu este acela al cunoașterii de sine, el îndeplinind, în consecință, o importantă funcție istorică”, că „Eminescu n-a respins direcția dezvoltării societății românești, ci a căutat necesarul său pandant – punerea în valoare a vocațiilor autentice” etc. etc. Cum stăruie mereu dl. Mihai Dorin, țara noastră era, atunci, în deceniile opt-nouă, într-o fază de tranziție spre adaptarea modelului de civilizație occidentală (Dar, să notez în treacăt, cînd n-a fost România într-o perioadă de tranziție?). Aceasta era unica soluție, preconizată de pașoptiști și realizată de legatarii acestora, liberalii lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti. Ar fi nedrept să se nege total rolul conservatorilor (printre ei și al junimiștilor). Aceștia, cu funcția lor frenatoare, au îndeplinit oficiul de a controla prea pripitele acțiuni legislative și economico-politice ale liberalilor. Aici, cred (și o afirmă și autorul) poate fi plasată și publicistica lui Eminescu cu concepția sa despre civilizația românească. Dar rolul prim în acest proces de tranziție sociologic necesar l-au avut liberalii. În perioada lungii lor guvernări dintre 1876-1888 (cea mai lungă guvernare din istoria României) s-au pus fundamentele României moderne (instituțional, infrastructural, legislativ, economic). Și, din păcate, aceasta a coincis cu angajarea lui

Eminescu la *Timpul* (1876-1883), unde s-a războit, adesea pamfletar, cu liberalii, contestîndu-le inițiativele și toată politica lor (inclusiv cucerirea independenței). Oricum am contempla lucrurile, obiectiv vorbind, dreptatea n-a fost în această polemică (adesea prea pătimașă) de partea lui Eminescu ci a liberalilor și chiar a detestatului de poet C.A. Rosetti. Oricît ar fi denunțat directorul *Timpului* găunoșenia retoricii (adesea și demagogice) a lui C.A. Rosetti în *Românul*, dreptatea era, și în epocă și în perspectivă istoriei, de partea directorului cotidianului liberal. Asta chiar dacă, parțial, unele judecăți ale lui Eminescu erau judicioase. Sigur că într-o atît de fecundă și lungă guvernare s-au făcut abuzuri de tot felul, corupția făcîndu-și de cap, tolerată chiar de primul-ministru I.C. Brătianu, care a condus guvernul aproape absolutist (de unde și porecla de „vizirul”). Era rostul unei gazete de opoziție, cum a fost *Timpul*, să ia atitudine, denunțînd anomalii constatate. Și Eminescu a făcut-o cu asupra de măsură. Dar criticismul său a mers mult mai departe, combatînd chiar direcția spre modernizare a țării în care s-au angajat liberalii. Organicismul său funciar, în care se formase intelectual în Austria și Germania, (inclusiv, firește, școala istorică a dreptului, la care face adesea erudită referire dl Mihai Dorin), era fundamental ostil viziunii liberale, revoluționare. Aceasta, oricum am justifica lucrurile, a născut o concepție retrogradă care ținea să obstaculeze evoluția organismului românesc întru adoptarea modelului civilizatoriu occidental. Pe acest temei, singurul judicios, Ștefan Zeletin și E. Lovinescu l-au instalat pe Eminescu în cărțile lor capitale pentru studierea acestui proces isotric, în tabăra reacționară. Și au avut dreptate, chiar dacă Mihai Dorin le-o contestă. Eminescu a condamnat adesea faptul că acest proces civilizator s-a petrecut de sus în jos, el optînd poate pentru soluția evoluționist organicistă contrarie. Dar lucrurile – și Lovinescu a demonstrat-o strălucitor – nu se puteau petrece altfel. Degeaba justifică dl Mihai Dorin opțiunile lui Eminescu, relansîndu-le rațiunile. Procesul nu putea să se petreacă altfel.

FĂRĂ ÎNDOIALĂ, în acest proces de tranziție fundamental, România (ca mai toate țările Europei de est) se găsea nepregătită și, mai ales, cu un imens lest de ruralitate copleșitoare. Firește că liberalii de atunci (asemenea ca și cei de după aceea, inclusiv în interbelic, ca și alte partide politice) n-au găsit, pentru că nu puteau fi găsite imediat, soluțiile pentru îmbunătățirea condiției de viață a țărănimii. Dl. Mihai Dorin relevă, într-un dens capitol, faptul (de altfel știut) că Eminescu a condamnat în articole condensate mizeria în care era lăsată să trăiască țărăimea datorită – cum altfel? – liberalismului. Ibrăileanu l-a considerat, datorită acestor pledoarii, pe poet un exponent al răzeșilor și al breslașilor (a căror condiție a decăzut, arăta publicistul de la *Timpul*, din pricina pătrunderii masive a fabricatelor străine, ca urmare a tratatului economic într-adevăr păgubos cu

colecția
ARGUMENTE

MIHAI DORIN

**CIVILIZAȚIA ROMÂNILOR
ÎN VIZIUNEA LUI
EMINESCU**

Mihai Dorin, *Civilizația românilor în viziunea lui Eminescu*. Editura Fundației Culturale Române, 1998

Austro-Ungaria). Dar fenomenul era inevitabil. Apoi, de ce n-aș spune-o? – liberalii, totuși, au încercat inițiative în favoarea țărănilor pe cînd conservatorii s-au opus cu îndrîjire. În 1864, cînd Cuza și Kogălniceanu, legatari ai pașoptismului (bine desconsiderat de Eminescu sau de T. Maiorescu) au înfăptuit reforma agrară, conservatorul Barbu Catargi s-a opus cu vehemență, pierzîndu-și chiar viața din această cauză. Eminescu, asemenea multor altora, a condamnat – și avea dreptate – consecințele reformei agrare a lui Cuza și Kogălniceanu. Dar se putea proceda, atunci, în 1876-1883, altfel? Ar fi admis conservatorii desființarea marii proprietăți, în favoarea țărănizării agriculturii? Demonstrațiile lui Eminescu despre condiția grea a țărănimii erau perfect judicioase. Dar erau aceste grave anomalii exclusiv datorate, cum arata Eminescu, liberalilor? Se știe că organicistul și tradiționalistul Eminescu s-a folosit, în publicistica sa, mult și de argumente apasat naționale, adesea căpătînd coloratură xenofobă. Dl Mihai Dorin stăruie în ideea că Eminescu n-a fost xenofob, ci numai favorabil claselor pozitive (țărăimea și aristocrația funciară), burghezia fiind preponderent alo-genă. Dar sociologii (să-i amintesc și eu ca și dl Mihai Dorin, pe W. Somfart și Șt. Zeletin) au demonstrat că, peste tot, burghezia a început prin a fi alo-genă. Iar opiniile sale împotriva încetățenirii evreilor în 1878 (potrivit recomandării articolul 44 al Tratatului de pace de la Berlin) erau excesive. Că această clauză a tratatului de pace era un amestec în treburile interne ale țării e incontestabil, incît imprecățiile lui Eminescu apar ca justificate. Dar acest tratat propunea României posibilitatea racordării la condiția respectării drepturilor omului. De ce era acest fapt de neadmis? Și, oricum, alunecările lui Eminescu – o recunoaște și dl Mihai Dorin – în chestiunea evreiască în anii optzeci – spre rasism, il apropiere, nu-i așa?, de xenofobie. Cit privește pledoaria sa împotriva fanariotismului și a moravurilor fanariote, de care vorbește și autorul nostru, și aceasta era de coloratură puternic antiliberală. C.A. Rosetti, Carada, Pherekide și mulți alții erau fanarioti și, străini de spiritul țării, n-ar fi avut ce căuta în fruntea treburilor statului. Dar n-a vorbit la fel de fanariotii din partidul Conservator. Ba chiar a susținut că numai prin apartenența la conservatori străinismul lor devine național.

Dl. Mihai Dorin încearcă, în cartea sa, să se obiectiveze, adică, altfel zicînd, un pas spre disociere de idolatrie. Pasul făcut e mic de tot pentru că, am mai spus-o, prevalentă e aici strădania de a justifica, de fapt, concepția lui Eminescu așa cum e exprimată în publicistică.

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

„Un miez de medalie”

PROCESUL de reabilitare a lui Maniu a avut loc într-o sală pustie, în care nu s-a aflat nici un țărânist. Apăsăți, pasămite, de grijile statului, liderii principalului partid de guvernământ, care se revendică de la acest mare om politic și-au spus: morții cu morții, viii cu viii. Dar, din păcate, calculul acesta le-a jucat festa. Fiindcă, directorul închisorii de la Sighet, în care a fost omorât Iuliu Maniu e încă viu și - în inocența sa -, președintele l-a decorat ca veteran. Se înțelege că nu a știut cine este. I l-a dat pe listă d-l ministru Babiuc, care l-a primit și dînsul pe listă. Și, din listă în listă s-a ajuns la această farsă sinistră, în care, odată cu fondatorul partidului țărânist, a fost reabilitat și bravul veteran Vasile Mitruț Ciolpan, care conducea închisoarea unde a fost lichidat.

Fie vorba între noi, dacă tot a vizitat închisoarea de la Sighet, devenită, nu întimplator, muzeu, d-l profesor Emil Constantinescu, care nu e un biet cizmar ca Nicolae Ceaușescu, ar fi trebuit să știe cine era bravul veteran. Fiindcă, altfel degeaba și-a rupt din timpul său prețios să ajungă pînă acolo.

Dacă ar fi avut curiozitatea să urmărească *Memorialul durerii*, putea să afle cite ceva despre acest veteran și fără să ajungă pînă la Sighet. Dar, din păcate, oamenii politici nu prea au curiozitatea să se uite la seriale de genul acesta. Se mulțumesc să știe că sînt făcute *pentru ai noștri*. De văzut să le vadă proștii, că ei tot nu au ceva mai bun de făcut. Și întimplarea face ca proștii chiar să le fi văzut. Și să fie speriați cu desăvîrșire de liniștea cu care spunea acest brav veteran, că, la Sighet, de unde rar a mai putut să iasă cite o ființă vie, dumnealui și-a făcut datoria față de România.

Dar domnul președinte e ocupat și dînsul nu l-a văzut, fiindcă altfel nu-l uita numele, cum nu l-am uitat nici noi. Iar istorica palatului, care i-ar fi putut aminti cine este acest veteran, e și mai ocupată.

Cit despre fiul dinsei, care s-a născut sfetnic, ce să mai vorbim?! Chiar dacă ar fi supt istoria de la mama sa, tot n-ar fi avut cum afla. În aceste condiții, ce i-am mai putea cere unui biet consilier pe probleme de apărare, ca Dorin Marian, căruia nu i-a fost dat să aibă și el la Palat o mamă dulce mamă, ca să mai afle măcar cite ceva din ceea ce ar fi de aflat. Așa încît, ultima soluție de a evita eroarea ar fi fost SRI-ul. Carele, degeaba are în mină dosarele, dacă e mai inocent decît un tînăr consilier de vreme ce, deocamdată, nu s-a desprins cu totul de vechia Securitate, care îi este și mamă și tată.

De pe Drumul Ambrei, pe care-l străbate acum, după ce a bătut de la un capăt la celălalt Drumul Mătășii, Emil ne transmite, cu seninătatea unui dulce copil, că eroarea de a-l decora pe bravul veteran Vasile Mitruț Ciolpan nu ar fi fost posibilă dacă procesul comunismului era făcut, uitînd să ne spună și cine ar fi trebuit să îl facă.

Ascultîndu-l cum ne vorbea despre procesul comunismului de la Oslo, unde-i certa și pe capitaliști cum îi ceartă pe ziariști pentru că nu ar fi înțeles marea sa misiune, m-a șocat oboseala omului important, aflat într-un nou impas, care-l poate duce la astenie, așa cum l-a dus pe liderul de la Kremlin. Și m-am bucurat că noul locatar de la Cotroceni nu umblă singur prin lume, așa cum umbla Iliescu, ci o ia cu dînsul și pe d-na Nadia Constantinescu. Care, la o adică, ar putea să-l mai calce din cînd în cînd pe picior să se oprească, așa cum făcea savanta de renume mondial cu Ceaușescu.

Dar nu despre gafele prezidențiale de la Oslo am vrut să vă vorbesc, ci despre cele de la București. Și nu ca sa-l acuz, ci să-l scuz pe cel care le-a făcut, în marea sa inocență. Fiindcă, așa cum spunea o dilematică de-a sa, care ne certa că nu-l înțelegem, nu trebuie să facă un singur om totul. Altfel de ce ar mai exista Insti-

tuția Prezidențială și SRI-ul, pentru care plătim atît cît plătim, cu toată sărăcia în care se zbate acum România.

Și, totuși, această inocență, de natură să conducă la erori care ne-ar putea costa infinit mai mult decît cea în discuție, nu poate fi tratată cu indiferență. Fiindcă ea caracterizează toată politica din România. Nu întimplator, ministrul Justiției critică foarte senin Justiția, iar ministrul de Interne continuă să apere Poliția, chiar dacă a strivit și ea citeva sute de civili pe șosea ori a furat citeva sute de miliarde. Ca și armata, ea nu trebuie să fie culpabilizată. Vorba lui Moromete, de asta ne arde nouă, cînd actuala putere ne ajută să scăpăm de corupție și să construim o nouă lume nouă?! Ori de bătrînul Ciolpan, căruia i s-a dat și lui acolo o decorație de veteran?

La urma urmei dacă alde Cornel Burtică și Tamara Dobrin locuiesc mai departe în vile de protocol, a căror chirie este cît costul unui bilet de tramvai, de ce să ne mai cramponăm de o biată decorație, ori să ne pierdem vremea vorbind de procesul comunismului, ce ar fi făcut să fie evitată eroarea. Care, pare de-a dreptul nevinovată, dacă ținem cont de context. Eu însămi nu folosesc acest pretext decît pentru a sublinia faptul că, în lipsa de criterii care domină lumea în care trăim totul este posibil. Așa se face că ministrul Apărării (care a susținut deschis că armata trebuie disculpată pentru că a tras în demonstrații, intrucît ordinul se execută, nu se discută) socotește că acordarea unei decorații bravului veteran Vasile Ciolpan e absolut firească, iar istorica Palatului nu mai e preocupată de nici un fel de documente, ci doar de ultimele sondaje și de procente. Explicația sa, potrivit căreia acestea ar fi scăzut doar pentru că guvernarea ar aduce după sine erodarea imaginii, ori pentru că ar greși alții, nu este altceva decît o formă de a se minți, ori de a-i întreține iluzia lui Emil, care acum umblă după potcoave de

cai morți pe Drumul Ambrei, cum a umblat și pe Drumul Mătășii. Dar, în ciuda siguranței de sine cu care ne vorbește doamna consilier, calculul de la palat nu prea se potrivește cu cel făcut de electorat. Sondajul costisitor, întreprins pe viu prin alegerile pentru primărie, care a trebuit să fie anulate, a dovedit, cum nu se poate mai clar și mai precis, că cine s-a ars odată cu ciorba lui Ciorbea, a doua oară suflă și în iaurtul lui Lis. Oamenii săraci și dezamăgiți s-au plictisit de găselnițe de tipul *omul s-a scusit*, cu care intelectualii din Convenție ar fi rupt gura tîrgului altădată. Ei și-au îndreptat atenția către covrigul de aur al lui Pache Protopopescu, ori au stat acasă, în fața televizorului, să vadă cum cîștigă primarul interimar primăria, ori cum votează Emil cu Soția. Faptul că ne-au fost arătați în fața umelor și Ion Iliescu (care vota PDSR-ul) și Petre Roman (care vota PD-ul) și naționaliștii care ar constitui o amenințare, și comuniștii declarați ca atare, dar tot nu a participat la vot mai mult de o treime din populația capitalei dovedește cu prisosință că oamenii nu s-au săturat pînă peste cap doar de un partid sau de altul, ci de întreaga clasă politică. Numai că nu acesta este lucrul care face să se prăbușească România, așa cum ne învață, ca un învățător mai mult decît modest, domnul președinte. Ceea ce se întimplă acum e un semnal că pe drumul acesta nu se mai poate merge înainte.

Ideea adepților săi necondiționați că Emil ar reprezenta, totuși, singura soluție nu e de natură să mai convingă. Măcar pentru că, la rîndul lor, au fost prezentați ca unică soluție și Iliescu și Ceaușescu. În ce ma privește, cred că *soluția unică* reprezintă prin sine însăși un pericol pentru democrație, intrucît elimină din capul locului posibilitatea de a mai opta. De aceea, de cite ori este invocată, îmi vine automat în minte o schiță în care, vrînd să evite nenorocirea de a preda la colhoz tot ce avea, un țaran de pe undeva de pe la marginea capitalei spunea: *să punem ipoteza că moare vaca!*

Prozatorul care a scris acea schiță a cam ieșit din circuit, dar replica personajului său circulă încă. Drept pentru care spun: să punem și noi ipoteza că moare vaca. Și că, prin urmare, ea nu mai poate să ne dea nouă și lapte și brînză și carne (și ouă), deși era atît de bună de neam că nici nu ne gîndeam că nu vom avea cîndva de la ea tot ce se poate avea.

Veți zice că nu am dreptate cînd neg soluția unică, de vreme ce d-l Lis ar putea cîștiga primăria în turul trei, chiar dacă nu se mai votează decît fiecare pe el, împreună cu cei cîțiva prieteni pe care-i mai are. Ca și d-l Lis, va rămîne pe locul său și Primăria, iar primarul devenit legal va putea să care în continuare nu știu cite mii de tone de gunoi din micul Paris, care va fi la fel de murdar și de plin de ciini vagabonzi ca și pînă acum. Probabil va rămîne pe locul său și Emil și țărișoara asta, din ce în ce mai săracă, intrucît a adoptat singura soluție, fiindcă nu avea ce să facă. Să mai zicem că, intrucît omul e, totuși, trecător, după o vreme, bătrînul veteran Vasile Mitruț Ciolpan va muri și dînsul de moarte bună, așa cum a murit și Nikolski, iar procesul comunismului nu va mai fi necesar. Atunci aș putea repeta cuvintele sale: *ce atîta scandal pentru un miez de medalie? fapta-i încheiată*. Dar deocamdată nu pot să zic așa ceva. M-a cutremurat inocența președintelui intrucît, fără să știe, el i-a oferit o medalie de veteran comandantului închisorii din Sighet, în care a fost omorât Maniu, în vreme ce marele om politic era *reabilitat* post-mortem într-o sală de tribunal pustie.

“Eu vă mulțumesc...”

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

ÎN CERCETAREA strategiilor lingvistice ale politeții în limba română există studii teoretice, de sinteză, contrastive sau aplicative literaturii (semnate în ultimele decenii de Tatiana Slama-Cazacu, Liliana Ionescu Ruxăndoiu, Marica Pietreanu, Alexandru Niculescu, Hortensia Pârlog, Alexandra Rocerici ș.a.); ar mai fi însă mult de făcut pentru descrierea detaliată a unor acte, formule sau secvențe particulare - mai ales pe baza înregistrării de material autentic, actual, colocvial.

Un episod conversațional aparent banal, cum este cel al *mulțumirii*, așteaptă încă descrierea unor particularități de uz în limba română și în tradiția culturală românească. Ar trebui să știm mai exact în ce contexte apare, ca răspuns la alte acte lingvistice sau non-lingvistice; în ce variante - diferite ca grad de elaborare și ca valoare ceremonială - se realizează; de ce formule poate sau chiar trebuie să fie urmat etc. Răspunsurile la asemenea întrebări ar permite comparația cu alte limbi și cu alte sisteme culturale.

În primul rînd, se știe că în română actul însuși al mulțumirii are un inventar destul de bogat de variante de realizare; o primă sistematizare și interpretare a inventarului e cuprinsă în studiul amplu *Formule de politețe în limba română: structură și funcții* - de Tatiana Slama-Cazacu (apărut în *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 3 și 4, 1983). Unitatea emblematică e *mulțumesc*, multe din formulele cele mai frecvente fiindu-i asociate gramatical sau lexical. Fiind o formă verbală, cuvîntul apare și la plural (*mulțumim*), eventual însoțit de complementul care exprimă destinatarul (*îți* sau *vă mulțumesc*); de asemenea, poate fi determinat de intensificatori, dintre care frecvenți sînt *frumos* (*“Mulțumesc frumos”*), *foarte frumos*, *mult*, *foarte mult*, *mult de tot*, *din toată inima*, *din suflet*. Evident, între aceste variante există diferențe de adecvare la registrul stilistic și la situația de comunicare - și mai ales grade diferite de “tărie”; exprimarea destinatarului, de pildă, atribuie unei formule o valoare ceremonială mai ridicată. Substantivul de proveniență verbală *mulțumire* apare în formule de politețe mai puternic marcată (solemnă, tipic epistolară), la plural și în genere însoțit de intensificatori: *mii de mulțumiri*, *calde mulțumiri*, *cele mai alese mulțumiri* etc.; doar prima pare acceptată și de uzul colocvial.

Dacă lăsăm de o parte perifrazele mai mult sau mai puțin libere care pot funcționa în secvențele de mulțumire (*va rămîn dator*, *vă sînt îndatorat*, *ați făcut enorm pentru mine* etc.), se constată că adevărații concurenți ai lui *mulțumesc* sînt *mersi* și *mulam*. Ambele cuvinte au avantajul practic al scurtimii; în materie de politețe, însă, scurtimea echivalează cu o implicare mai redusă, deci cu un efect atenuat: cu cît formulele sînt mai complicate și cer mai mult efort, cu atît valoarea lor e mai mare. Impresia de efort minimal, combinată cu acuzațiile care i-au fost aduse în timp de lingviști și de nelingviști - ca franțuzism, impus de modă și perpetuat din mimetism - au făcut din *mersi* un element destul de riscant, care poate produce efecte negative, dacă destinatarul îl consideră chiar “nepoliticos”. (E posibil ca și folosirea parodică în lumea lui Caragiale să fi contribuit la degradarea stilistică a termenului). În opoziție cu *mersi*, *mulțumesc* a fost re-valorizat în mod autohtonist, tradiționalist - dar rămîne în orice caz singurul element perfect neutru, apt pentru folosirea în orice context. *Mulam* (postverbal de la a mulțumi) e un regionalism pe care limbajul colocvial l-a preluat pentru că îmbină avantajul scurtimii cu cel al unei actualizări semi-ironice a “autohtonismului”. E așadar un element marcat, a cărui simplă diferențiere față de elementul-tip e ambiguă (în strategiile politeții, originalitatea - relativă - e o armă cu două tăisuri, puțînd fi interpretată atît ca un plus de atenție acordată interlocutorului, cît și ca o îndrăzneală, o dezinvoltură deplasată).

Interesant e și răspunsul la mulțumire: un act al cărui grad de prezență sau chiar de obligativitate e foarte diferit în diverse limbi și culturi. Mi se pare că în română apariția în secvența mulțumirii a unui răspuns e destul de răspîndită și bine codificată. Replici de tipul: *Pentru puțin* - *Pentru nimic* - *N-ai (n-aveți) pentru ce* - *Cu plăcere* sînt frecvente. În ultima vreme, se folosește tot mai mult și formula de răspuns “eu vă mulțumesc” (cu accent frastic și contrastat pe pronume). Agreată sau nu de vorbitori, simțită ca mai marcat politicosă - dar și, cel puțin de către unii (și în anumite contexte), ca exagerată -, formula în cauză cere oricum o descriere pragmatică a modului său de folosire.

Trei secole de gîlceavă a Înteptului cu Lumea

DIVANUL sau *Gîlceava Înteptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, tipărită la Iași, în august 1698, dimpreună cu *Istoria ieroglifică* (scrisă în 1705), legitimează intrarea lui Dimitrie Cantemir în istoria literaturii române. Și nu oricum, ci pe calea regală a prozei de idei, cu un prea bogat fond moral-filosofic. *Divanul* e o carte de teosofie sau etică teologică, în principal. Citit, cu intenție comparativă, în paralel cu operele majore ale lui Miron Costin, Dosoftei sau Antim, ni se relevă legătura lui organică cu discursul cultural, marcat moralizator, al ultimelor decenii din secolul al XVII-lea. Mai mult, cartea lui Cantemir îmbogățește substanța acestui discurs, avînd în plus și prestigiul de carte tipărită, cu mare circulație și influență în tot spațiul românesc, intra și extracarpatin. *Divanul* e destinat întăririi credinței. Drept care, literaritatea metaforică barocă (mai ales în prefețe), crezută de autor a fi atractivă, pare să fie mijloc și nu scop. Dar, ce conține acest faimos text prea des citat ca titlu și prea puțin citit?

După cele două prefețe scrise de Cantemir, în stilul ceremonios oriental de închinare și chemare la lectură cu profit moral a cărții (“floare”), îndelung și cu iubire lucrată de autor (“grădinaru”), sint orinduite cele trei secvențe, numite “cărți”, în manieră antică. Cea dintîi dezvoltă un conflict între două concepte opuse, personificate și puse în dialog, în fapt o gîlceavă (divan). Înteptul (sufletul) figurează “rațiunea”, iar Lumea (trupul) figurează pasiunea, fapt ce situează *Divanul* în aria filosofiei stoicilor, din care face parte și *Rațiunea dominantă*, inclusă, neașteptat, în Biblia de la București (1688). De altfel, scrierea lui Cantemir se încheie cu “ale stoicilor porunci zece” și cu alte șase învățături în spirit stoic. Cartea primă se termină cu un amuzant și perspicace calcul ironic al vîrstelor omului. E un calcul făcut de Lumea invinsă și e urmat de o analiză gravă a psihologiei celor trei vîrste, pe care Înteptul o servește, “cu dragoste”, celor care trebuie să-și organizeze, în consecință, comportamentul. Orientarea filocalică a discursului Înteptului e prea evidentă. Ultima pagină a părții prime e o recapitulare, ca din partea autorului iubitor

de teorie, dar și de *praxis*. Pagina e menită să ajute cititorul să-și chivernisească viața “frumos și minunat”, după sfatul înțelepților între care îl așează pe Andrei Wissowatius, avertizînd că ne va pune în față cele 77 de învățături din *Stimuli virtutum ac fraena peccatorum*. Așa încît, Cartea III – a *Divanului*, cum cercetătorul Petru Vaida a dovedit-o, este o traducere a acestei cărți aparținînd umanistului polonez amintit. Dar să nu omitem Cartea a II-a a *Divanului*, originală, ca și prima, și care conține fraze înțelepte, simetric ordonate sub aceleași 85 de titluri care tematizau dialogul din prima carte. Aceste fraze extrase din surse foarte diferite, cele mai multe fiind din Biblie, susțin punctul de vedere al Înteptului. Că numai prima și a doua carte sînt originale o dovedește felul în care e concepută “scara”, adică tabla de materii. Se propune o lectură paralelă a capitolelor celor două cărți, capitole ce poartă același titlu tematic, numai că prima carte este dialogică, iar a doua sentențioasă. Simetriile cărții amintesc de geometria *Eticii* lui Spinoza.

Tipărirea *Divanului* în formă juxtapusă, greco-română, trădează gîndul ambițiosului principe, trecut prin școala grecească a patriarhiei din Constantinopol, de a-și plasa prima operă într-un orizont mai larg decît cel românesc. Obiectivi fiind, formația cărturarului de geniu datorează puțin tradiției locului și foarte mult culturii lumii orientale, și grecești mai ales. Dar a cunoscut profund tradiția și mentalitatea umanității moldave. Cartea mizează pe această mentalitate și, la întîlnirea cu ea, se realizează intenția modelatoare a dialogului animat în stilul teatrului popular. Divanul e o realizare personală a foarte tinerei beizadele – cînd o scria avea sub 25 de ani – dar e și un îndemn la cunoaștere de sine a omului, a conștiinței sale de ființă muritoare, cunoștința ce ar regla de la sine ritmul moral al existenței.

Rămîne vie și astăzi, fără un răspuns mulțumitor, întrebarea stîmă de o anume incompatibilitate, ce nu trebuie ocultată, între temperamentul extrovertit al autorului, om de lume, iubitor de petreceri, cum ne spun cronicarii timpului, și cumînțenia de aspect ascetic a ideilor ce triumfă în disputa dintre “personajele” *Divanului*. În proteismul personalității putem găsi o explicație.

Și apoi, atitudinea sfidătoare a Lumii, truculența limbajului ei, eliberează, de la început, înclinații ale autorului și astfel îi lasă întregă facultatea de a construi studiat și pedant chiar, după tipicul cărților de acest gen, rolul Înteptului. Și chiar în desfășurarea acestui rol exită subiacente, abia frinate, note ironice. La ce se va fi referit dascălul său, Ieremia Cacavelas, în cea de-a treia prefață de elogiu închinat elevului său, unde scrie că, atunci cînd vor citi minunata carte, unii se vor îndoi, pentru că știre n-au “de îngereasca isteciune și a minți-ți ascuțire”? Poate s-a gîndit nu numai la prejudecata tinereții nepricepute, dar și la înșelătoria incompatibilitate de care vorbeam. Spre a-l feri de cei invălușiți în “fumul zavistiei” profesorul principelui apără în mod expres conținutul pravoslavnic al *Divanului*. Întrucît nu sînt dovezi că dascălul grec învățase româna, încît să poată aprecia frumusețea limbii folosite, îi putem atribui, cel puțin ca formulare (în varianta românească), tot lui Cantemir, fraza care urmează: “Lăudă dară,... și a voroavei înfrumusețare, pre cît a moldovenescului niam limbă a cuprinde poate, cu *ritoricesc meșteșug împodobită...*” (s.n.). În aceeași topică particulară, gustată de specialiștii în istoria limbii, se atrage atenția și asupra altei valori modelatoare pe care o conține cartea: sentințele extrase din operele înțelepților și dovezile lor scoase din istorie. Această schemă moralizatoare, *sentenția et exemplum*, era deja impusă în proza românească veche prin narațiunea lui Costin, saturată de moralism și reflexivitate. Cantemir sporește literaritatea prin alegorie, practică în reprezentarea conceptelor moralei și în desenele ce însoțesc textul.

Talentul retoric al lui Cantemir, consumat numai în scris, se afirmă în compunerea acestei cărți, spre a se cheltui masiv în *Istoria ieroglifică*, Cantemir învățase retorică de la antici (Isocrate și Aristot) și de la profesorul Ilie Miniș, marele predicator. *Divanul* e compus, cel puțin în prima parte, după tehnica eristică. Eristica fiind arta de a triumfa, cum i se întîmplă Înteptului, într-un dialog contradictoriu. *Eris* se traduce prin dispută, ceartă. Epicureismul păgîn al Lumii, acoperit sub limbaj creștin, e invins de puterea argumentelor biblice. După cum

exemple istorice de o copleșitoare autoritate, invocate în dezvoltarea motivului *ubi sunt?*, vor domoli îndrăzneala discursului Lumii. Totuși, ea nu încetează să acuze puținătatea minții Înteptului și sfîrșește prin a fi concesivă. Urmărind atent rolul Înteptului, se configurează o intoleranță a punctelor lui de vedere bazate pe acest tip de argumente irefutabile. Dacă ar fi invins Lumea, textul ar fi trecut drept eretic. Încît Cantemir construiește textul după un canon ce se estompează sub energia replicilor și mulțimea figurilor retorice (ironii, metafore, metonimii, comparații, repetiții, imprecacții etc.). Linia discursului este însă neîntreruptă în subiacent, cu toate fracturile tematice și în Cartea a II-a. Comunicabilitatea lui e studiat înlesnită de numeroasele secvențe rimate și ritmate oarecum, asupra cărora spațiul nu ne îngăduie să întîrziem. Ușor de observat că aceste exerciții de proză poetică se amplifică în *Istoria ieroglifică*. Numeroase particularități de topică și stil ne apar în *Divanul* ca exersări pregătitoare pentru romanul alegoric. Plăcerea însăși de a aduna și fabrica sentințe, descoperită în *Divanul*, se va dezlănțui în paginile romanului. Fondul didactic sapiential al cărții, mai mult decît disputa în sine, explică numeroasele copii manuscrise cu circulație în toate regiunile țării, dar mai ales în Transilvania, unde nivelul cultural era mai avansat.

Cultura autorului se vedește în asociațiile de idei cu mituri grecești și legendele biblice. Labirintul Critului și Grădinile suspendate ale Semiramidei sînt invocate înstructiv alături de Sodoma și Ierusalimul ceresc. Însă cel mai pitoresc în invenții terminologice și topică e textul de invocare alegorică a mitului Sirenelor, cărora “moldovenii fete de mare le zic”. “Poftele lumesti ca sirinele, pre om adomindu-l il îneca”, cu “suptire meșteșug”, avertizează Înteptul, care oferă sfaturi de apărare contra amăgitoarelor mreje. Textul *Divanului*, vechi de trei secole, oferă imaginea sintetică a umanismului românesc, cu substanța lui specifică, formată la confluența culturii vechi greco-latine cu gîndirea religioasă creștină.

Elvira Sorohan

LECTURI

REVENIT după mai multe decenii de tăcere în viața literară românească, Miron Kiropol trebuie să suporte azi, ca toți scriitorii din exil, pe lingă propria experiență de multe ori anihilantă, capriciile unei critici literare parcă tot mai iresponsabile. Cazul lui este întrucîtva mai special: în 1968, anul plecării, abia dacă se remarcase în mediile literare bucureștene, slalomînd printre compromisuri și prejudecăți, iar în Franța tinărul poet, ajuns în cele din urmă paznic la un muzeu, n-a fost deloc un privilegiat al sorții. Ce mai poate însemna faptul că în ultimii ani i-au apărut cîteva volume de versuri - asupra unora, incomprehensiv am scris noi înșine -, că paginile presei literare cuprind frecvent traduceri făcute de el sau că în 1997 se publicau la Editura Cogito pagini dispărute dintr-un jurnal considerat în cel mai bun caz damnat? Întrebarea e aproape retorică. Răspunsul ar putea suna: “Mai nimic”, dar, evident, nu din cauza lui Miron Kiropol. Și, totuși, *Diotima* - așa se numește volumul - nu este o carte oarecare. Mărturisirile făcute cu voluptatea raului, din masochism aproape, și confesiunile autoflagelatorii păstrînd gustul amar al neantului dau seamă despre un poet cu o acută conștiință a declinului.

Este ciudat cum orice revoltat cinic, frondeur cu structură boșă, are ceva din esența avangardiștilor. Miron Kiropol refuză noua convenție a “fabricantului de literatură” asociînd poezia unui sens original de natură ontologică. Pentru el, ca să citez cîteva formulări memorabile, deși nu scrisul frumos îl interesează pe autor, “poetul este dorința nepotolită a unui spectru”, el “caută zorii pentru a deveni cenușă”. Evident, gesturile lui Miron Kiropol sînt strîvite de disperare. Să-i epateze pe burghezi și pe moderni, să le demaște convențiile și fariseismul este la fel de important ca devastatoarea ură de sine din care se naște totul. Definit drept “malaxor de impotență”, modernul e prin excelență omul epigonic, trăind într-un timp luciferic în care domnește josphic. Marele păcat al artei - “Arta e un păcat capital”, citim, dar poate că ideea

aceasta implică și orgoliul blasfemator - este dat de faptul că poate fi concepută “în afara spiritului”. Prin toate acestea, Miron Kiropol trăiește în continuitatea “tinerei generații interbelice”, spiritul insurgent corelîndu-se cu o tendință recuperatoare de factură spirituală. Avangardismul este, în acest caz, chiar pericolul pe care Miron Kiropol îl sancționează, dar care, la o lectură superficială, îl pîndeste. Să ne amintim că pînă și Nae Ionescu a putut fi interpretat ca un spirit de o oarecare gratuitate, preocupat înainte de orice de epatarea spiritului burghez, ceea ce, fără îndoială, este o scoatere din context. Oricum, nonconformismul lui Miron Kiropol nu funcționează în gol (“Nefind un scriitor cu stil elegant, spune el, nu vă cer scuze pentru cîteva insulte... *iluminat* (s.n.) de ani”). Altfel spus, el caută mijloace prin care să ocolească viciile spiritului modern și așa se explică poezia sa, căreia i se pot reproșa multe pe linia lirismului, dar care se naște din această...ideologie ce afirmă nevoia de regenerare a vizionarismului și a spiritualului.

Condiția de exilat a lui Miron Kiropol capătă conotații distincte. În fond, poetul face critica civilizației franceze intrate în decadentă și a “libertații” occidentale, descoperă, treptat, spațiul opresiv al sinelui și atacul dur al amintirilor pentru a deplînge, în final, căderea din Dumnezeu, spațiul armoniei, sursa privilegiată a artei la care el, ca toți modernii, nu mai are acces. “Libertatea căpătată în această țară - mărturiseste el într-un loc - e mai curînd carceră.../ Pămîntul meu e Dumnezeu”. Așa se face că exilul, dintr-o experiență biografică devine una ontologică: “Unde să mă strecor de pe pămînt?” sau “În numele cărei libertăți am părăsit România?” se întreabă el dramatic și iluminat. Pentru că exilul a început, cum o spune, “în patria mea însăși, și mai departe, în casa părinților mei”. Cauza este absența lui Dumnezeu, dar și a... Diotimei. Cînd marea pasiune i-a declarat rîtos că nu-l va citi, hipersensibilul psihanalizabil Miron Kiropol a început să-și construiască sinucigaș aura dezrădăcinatului mitic. Pare

un motiv cam inconsistent dacă n-am bănuî că el a declanșat ardoarea raului și a morții. Poetul scrie că orice rînd îl apropie de moarte, că păcătuiește fundamental, că zgîndărește în felul acesta o divinitate care nu-l cuprinde. Oripilat de propria-i identitate, Miron Kiropol iubește disperarea, și-o construiește cu migală, caută supliciile cu un antinarcisism relevant. Iată de ce se vede drept “barbarul intrînd pe un armăsar innoroiat în catedrală”.

Firește, ne întrebăm cîtă poză intră în această imagine propusă. Miron Kiropol e conștient că scrie o carte, mărturisirea lui e mai degrabă o spovedanie în piața publică - de aici și exagerările în direcția autoflagelării -, dar nu-și propune să construiască un sens, nu are o metodă raționalizată și refuză cronologia, dar sensul se relevă chiar din haosul notațiilor. Măcinat de îndoială, trăind cu spaima inautenticității, Miron Kiropol își exhibă pofța și repulsia morții, contemplîndu-se cu un orgoliu al suferinței nedisimulat: “De scriitorul Miron Kiropol puțini își mai amintesc în România, iar în Hadesul literaturii franceze este din ce în ce mai mult albatrosul. Mulțumesc lui Dumnezeu!”. Ne-făcînd cunoștință cu zeita (e aici un complex feminin devorator), nici cu Dumnezeu, poetul se refugiază pe tărîmul artei ca într-un spațiu privilegiat al raului. Nu-i rămîne decît această voluptate.

Mircea A. Diaconu

PREJUDECĂȚI DESPRE „OI

ESTE GREU, foarte greu, să nu reacționezi, să nu ridici mânușa, cum se spune, după lectura articolului (“eseu”) *Noua identitate a omului occidental* semnat, în *România literară* (37/6-22 sept. '98), de un tânăr universitar american, de origine română, Ovidiu Hurduzeu. Text, incontestabil, onorabil scris, suficient de inteligent, un amestec totuși ciudat de adevăruri, semiadevăruri și, mai ales, de grave prejudecăți și erori flagrante. Unele nepermise, am spune, unui “universitar”, fie și american, fie și foarte tânăr. Întregul “eseu”, precizare esențială, respiră un mare dezgust pentru societatea americană, un antioccidentalism radical, un anticapitalism evident, un antiliberalism total, pe care nu-l mai caracterizăm. Totul, pe un fond “indigen” de influențe național-comuniste, naționaliste, etniciste și izolaționiste. Și, bine înțeles, obsedant “ontologice”.

Inspirația de bază este, în esență, antiimperialismul american, debarcat - paradoxal și mesianic - în America, parcă dintr-un nou *May Flower*. Viziunea lui Ovidiu Hurduzeu despre societatea și cultura americană actuală este atât de apocaliptică încât nu ne-ar mira să aflăm și de o posibilă influență misionară, viu preocupat de pierderea “substanței ontologice” a omului contemporan, a cărui condiție metafizică este mizerabilă. Viciat, “fără Dumnezeu”, fără nici o “esență”. Ne consolăm, totuși: polemica lui Ovidiu Hurduzeu ne dovedește că rasa multimilenară a profetilor nu s-a stins încă, din fericire, în societatea modernă, laicizată, a “omului multiculturalist post modern”. Un viu suflu al “mântuirii” animă necruțătoarea până de foc a autorului. Cum să nu-i rămânem... recunoscători că se ocupă - și încă de la mare distanță - de soarta sufletelor noastre nefericite...

Într-un punct esențial, nu putem să nu-i dăm totuși dreptate. În unele, nu puține cercuri universitare americane, într-adevăr, “cultura este gândită în termenii rasei, orientării sexuale și apartenenței etnice”. În stil radical, intolerant, neocanonic. Numai că, într-un sens, Ovidiu Hurduzeu forțează uși deschise. Inclusiv în cultura română. Noi înșine, într-o serie de *Impresii naive despre America*, după o experiență universitară americană, din 1990 (incluse în volumul *Evadări în lumea liberă*, Iași, 1993), spuneam *exact* același lucru:

“Reacțiile intelectuale americane sunt în mod necesar și obligator încadrate în trei mari categorii: *race* (problema rasială, “neagră”, în primul rând), *class* (problema socială), de inspirație mai mult sau mai puțin marxistă și *gender* (sexualitate masculină sau feminină). Nu te preocupă, nu te simți implicat în una dintre ele? Ești pierdut: nu interesezi, pari primitiv, ți se întoarce pur și simplu spatele (sfat practic pentru tinerii intelectuali români care călătoresc prima dată în America)” (p. 233-234). Ovidiu Hurduzeu... *included*.

Aceeași observație o face, recent, și Matei Călinescu, distins universitar american, într-un excelent interviu (*Euphorion*, IX, 2, 1998). Mai notăm, în spirit pur anecdot, și un fenomen specific de folclor politico-universitar-american: un congres de “marginali”

sexuali *The Gay, Lesbian, Bisexual and Friends Association of the University of Rochester...* (p. 234). Astfel de aspecte exasperează pe autor. Este dreptul său legitim, inalienabil. Dar se pune o mică întrebare, cine obligă pe Ovidiu Hurduzeu s-o suporte în continuare? *Back home, please...* A profita de toate avantajele și beneficiile societății americane și a imenselor facilități de studiu, oferite de universitățile americane și a le... “înjura” pe pagini întregi, iată o atitudine cum nu se poate mai “specific națională”. Am întâlnit-o și la alți compatrioți, în Germania, în Franța etc. Ca și cum toate aceste țări, cu tradițiile și moravurile lor, care acordă azil sau integrează emigranți, ar fi obligate să gândească și să reacționeze “ca noi”, în toate împrejurările. Dar să intrăm în fondul problemelor.

Ceea ce combate cu extremă violență autorul este ceea ce el numește “ideologia multiculturalismului”, noțiune pe care a dorit-o disociată de fenomenul obiectiv, universal, multicultural”. Respectiv existența pluralității și diferențierii firești a culturilor pe glob. Linia de demarcație ar fi: ideologie și propagandă, într-un caz, simplă acțiune educațională, depolitizată, în altul. De aici încep și toate erorile acestui pamflet: mai întâi, linia de demarcație nu este și nu poate fi bine trasată; în al doilea rând, este fals - complet fals, cum ne lasă să înțelegem - că “multiculturalismul” (ca ideologie) blochează, interrupe, elimină, sau, în orice caz, marginalizează etc. studiile “multiculturale”. Este adevărat că “multiculturalismul” are, adesea, și aspecte excesive, intolerante. Dar Ovidiu Hurduzeu nu explică și *de ce?* Care este cauza profundă, esențială, a apariției fenomenului “multiculturalismul” și a acestor exagerări? Și, apoi, cât de reale sunt, de fapt, păcatele “multiculturalismului”? Să le examinăm pe rând, fie și în ordinea foarte aproximativă a autorului. El afirmă energic, dar nu dovedește niciodată. Atitudine tipică spiritelor dogmatice, intolerante, profetice. Un mesaj mesianic din țara mormonilor...

O primă exagerare și eroare gravă. Unii ar spune chiar enormitate: “Multiculturalismul își ascunde setea de putere și dorința de distrugere a tot ceea ce înseamnă *Unicitate valorică*”. El “zdro-

bește una câte una valorile adevărate, întronând în lume spectacolul *Mediocrității generalizate*”. Acest fenomen poate fi parțial adevărat, cel mult, în unele zone și doar la nivelul culturii *multi media*, culturii de masă, *subliteraturii*, *paraliteraturii* etc. (Într-o carte de foarte apropiată apariție examinăm toate aceste aspecte.). Nu însă și în cadrul culturii de mare competență și tehnicitate, la nivelul elitelor academice specializate, de înaltă calificare. O cultură occidentală care a dat și dă în continuare zeci de premii Nobel, în toate domeniile, care a împins progresul tehnologic dincolo de orice limite previzibile, care a trimis primul om pe lună etc. etc. nu poate fi acuzată că distruge planificat, voit, “unicitatea valorică”. Respectiv, spiritul creator, inventivitatea, originalitatea. Ca și cum în occident nu se mai creează nimic, nu se mai face artă. Chiar și în cazul *culturii de masă*, multe filme și seriale, de pildă, au la bază romane și opere literare clasice. Dovadă că această cultură nu “dispare”. Ea doar se “masifică”, în condiții noi, specifice. Că există, să spunem și o pseudocultură *coca cola*, în mare expansiune, nu contestăm. Dar ea nu nivelează decât pe mediocrii de vocație, pe omul de pe stradă, pe *average man*. La Paris, pe individul profund mediocru, a cărui existență și stil de viață se reduce doar la *métro, boulot, bistrot, dodo*. Adevăratele personalități nu se lasă însă niciodată nivelate, nici anihilate. Valorile autentice sunt ireductibile, inalienabile. Nu le poate distruge nici o formă de standardizare. Intervine și un proces de selecție culturală naturală. Dovadă că până și... Ovidiu Hurduzeu rezistă (și cu mare... succes, se pare) procesului american de nivelare multiculturală.

„Multiculturalismul” s-ar mai face vinovat și de un alt păcat capital: de a pune “semnul egalității între toate culturile lumii”. Într-adevăr. Pretins patriot român, instalat confortabil în *New World*, cu mesaje de “luciditate și vigilență” adresate în stil alarmist... intelectualilor români (prin *Internet*?), autorul nostru, foarte elitist (de data aceasta de o inocență desăvârșită) nu-și dă seama că doar prin adoptarea principiului egalității culturale, fie și relative, cultura română (“mică”, “minoră”, practic necunoscută) are singura șansă reală de a

fi cunoscută, de a oferi valori de civilizație, de a ieși din obscuritate. Această situație se află de altfel și *toate* culturile exotice, toate *emerging and neglected literatures*, care au fost ignorate, marginalizate de canoanele culturale “albe”, “eurocentrice”, “colonialiste” etc. (aspect esențial asupra căruia vom reveni).

La fel de inconsistentă, ca să nu spunem total falsă, este și acuzația conform căreia “multiculturalismul cultivă “disprețul limbilor străine”. Acest “capitol”, Ovidiu Hurduzeu (*After of arts? Ph. D.?*) se întrece pe sine. Deci în lumea occidentală, în America limbile străine n-ar fi deloc studiate! prin implicăție, nici culturile respectivelor țări. Nu există catedre de limbi străine la universitățile americane, în colegii etc. Trece peste studiul limbilor clasice, traducerile de autori greco-latini, cunoscuta *Loeb Classical Library*. Nu în U.S.A. apar destule reviste specializate de tipul *The Romanic Review*, *Harvard Slavonic Studies*, *Slavic Review*, *American Quarterly* and *East European Studies* și multe altele de acest gen? A auzit autorul, de pildă (exemplu oarecare) și de *The American Bibliography of Slavonic and East European Studies*? De celebra *M.L.A. Bibliography*, nici nu mai vorbim, unde și literatura română are un compartiment. În treacăt fie spus, este singura bibliografie periodică existentă a literaturii române din lume. A deschis polemici noastre măcar o singură dată o importantă revistă de recenzii ca *World Literature Today*, unde, din nou, traierile din literatura română, câte sunt recenzate cu regularitate? Știe *Northwestern University* are o colecție editorială de *East European Studies*. dăm și două exemple europene: parizi *I.N.A.L.C.O.* și *London School of Slavonic and East European Studies*. Așadar, tinde că în Occident nu se studiază limbile și culturile străine, că nu există catedre și instituții specializate ține de mai evidentă mistificare. Și folosește doar un blând eufemism. Nu s-a spus: sinologia, de pildă, este o “știință frică”? Și câtă seriozitate intră în afirmație suficientă ca aceasta: “este greu ar fi putut să fie publicați astăzi în Occident, un Kafka, un Borges sau Cioran”? O adevărată “perla”. Ea este dezmințită de orice fișier al oricărei bibliotecii universitare americane. Se consulta, eventual, și cataloage editate ale...

O lacună extrem de serioasă a înțelesului demonstrații antimulticulturalismului constă mai ales, în lipsa totală a analizei cauzelor “multiculturalismului” însuși. Cum se explică revolta și uneori exaltarea, în sens invers, ale acestei culturi ideologice? Că au existat și influențe recuperări din partea “stângii” și a marxismului (mai mult sau mai puțin “caricatural” și “modernizat”) nu contestăm. Iar nu mai puțin adevărate și legitime sunt și o serie de reacții, care au determinat sau justificat succesul “multiculturalismului” se explică prin excese, erori, restricții anterioare, prin false ierarhii clasamente culturale: discriminări etnice și antiminoritare de toate categoriile, izolaționisme și exclusivisme ideologice și etice, dogmatisme radicale etc.

René Boyvin D'Angers (1530 - 1598), *Cele trei Parce*

UL OCCIDENTAL"

tridge, canonizări abuzive etico-estete, o analiză a unor standarde, ierarhii și principii de selecție critico-literare, profund restrictive, stabilite doar în teva centre culturale occidentale dominante.

Pe scurt, este vorba de o întreagă și legitimă *revoltă anticanonică*. Ea a marcat puternic viața spirituală americană după *World War Two* și despre care Ovidiu Hurdzeu nu suflă un cuvânt. Noranță? Prudență? Tactică polemică? *don't know*.

P RIMUL care a atras atenția asupra acestei probleme esențiale a fost, în presa noastră culturală, Virgil Nemoianu, critic român-american, imediat după 1989: *Bătăcanonică - de la critica americană la literatura română*, chiar în *România literară* (41, 11 oct. 1990). Este și autorul (în colaborare), al unei bune culegeri de idei: *The Hospitable Canon...*, Amsterdam, 1991. Cu referiri directe la ideile dirlei ale literaturii comparate, în același sens, și Paul Cornea: *Étude comparative et la question du canon* (*Synthesis*, XXI, 1994). Noi înșine discutăm, pe larg, problema *Canoanelor literare și Tipologia canonului literar*, în *Biografia ideii de literatură* (4, 97). Foarte recent și Monica Spiridon, *Călugărie pentru canon, la sfârșit de secol* (*Ramuri*, 9, 1998). Problema este deci bine asimilată de critica românească specializată.

Dorim să dovedim doar atât: că problema multiculturalismului și a contestării sale a fost pusă în presa noastră culturală cu mult înaintea lui Ovidiu Hurdzeu (care încă odată ratează o mică și forțată uși deschise); că argumentele "multiculturalismului" au fost trecute anterior în revistă și că analizele lor critice nu a lipsit câtuși de puțin dezbaterile noastre de idei. Sensul istoric preocupării era limpede: după o lungă perioadă de cenzură și dogmatism totalitar, contestarea canoanelor literale, cum nu se poate mai legitim, a devenit o adevărată eliberare ideologică. Spingând "multiculturalismul", autorii au intenția de a reintroduce noi criterii, cenzuri, dogme, izolaționisme? Sau măcar această nostalgie? Nu putem să nu nici un caz de acord cu o astfel de tentare obscurantistă și neototalitară, și latentă.

Pe bună dreptate "multiculturalismul" susține că "nici o cultură nu poate pretinde să dețină standardele estetice și morale generale valabile". Altfel spus și impune *canoanele* sale. Principiul este contestat de autor. Când, în realitate, toate canoanele - și ne limităm la canoanele literare - sunt produsele exclusive ale "funcționalismului" cultural eurocentric occidental. Sunt, de fapt, canoanele literare ale "omului alb", impuse literaturilor exotice, de "culoare" etc. Inclusive unor mari literaturi precum cea chineză, japoneză, mult timp considerate în Occident. Despre această problemă există, de altfel, o bibliografie imensă. Auzit autorul de o ega polemică doar din literatura comparată, cu un reprezentant tipic Etienne, *Ouverture(s) sur un comparatisme planétaire* (1988) și alte lucrări

manifest de acest tip? O singură referință americană, de simplă și minimă orientare: José Piedra, *Literary Whiteness and the Afro-Hispanic Difference* (*New Literary History*, 2, 1987). Ceea ce se produce, de fapt, după prăbușirea imperiilor coloniale, este pur și simplu numai "decolonizarea" inevitabilă a canonului literar (Georg M. Gugelberger, *Decolonizing the Canon: Considerations of the Third World Literature* (*N.L.H.*, 3, 1991). Substratul - evident - al noii orientări este respingerea oricăror discriminări rasiale și literare, pe care, după toate aparențele, polemistul nostru încă le preconizează. În mod regretabil. Dacă ar parcurge, fie și sumar, unele studii precum: *Chinese-American Literature Beyond the Horizon* de Hardy C. Wilcoxon (*N.L.H.*, 2, 1996) și, mai ales, *Asian American Literature: An Annotated Bibliography* de Sing King-Kok și Stan Yogi (New York, 1988) s-ar convinge - ne place să credem - de profunda sa eroare și prejudecată.

Ea este însă, într-adevăr, tenace. Și cu atât mai surprinzătoare cu cât minimalizând sau "demistificând" "dialogul între culturi" - pe care "multiculturalismul" l-ar folosi doar "în chip de cal troian" - "el răpește, din nou, și literaturii române unica sa șansă de a intra în dialog real cu alte culturi. Literatura comparată, reorientată în sens militant, are și acest scop: de a integra diferite aspecte ale unor literaturi, române în speță (teme, tipuri, procedee literare etc.) unor cât mai ample serii literare internaționale. La limită, întregii "culturi internaționale" și "literaturii universale". Cu personalitatea noastră, bine înțeleasă. Dar ieșiți din orice *ghetto* cultural, prin refuzul oricăror restricții canonice, dincolo de orice ierarhii arbitrare eurocentrice. Orice studiu serios despre "multiculturalism" scoate în evidență, în primul rând, astfel de aspecte. Și, mai ales, necesitatea de a introduce în noul canon literar și opere ale "minorităților", de orice categorie, opere "filozofice", ale "culturii populare și de masă". Conceptul de *literatură* se modifice și se lărgeste, în consecință, în mod considerabil (Marianne Dekoven, *Cultural Dreaming and Cultural Studies*, *N.L.H.*, 1, 1996). Anterior, în același sens, și *The Making of Americans*, *The Teaching of English and The Future of Cultural Studies* de Gayatri Chakravorty Spivak (*N.L.H.*, 4, 1990), cu indicarea exactă a izvoarelor ideologice ale acestei contestări globale: *deconstructivismul, feminismul, marxismul*.

P REOCUPĂRILE pentru universalitate și globalitate ar trebui, în orice caz, să ne intereseze îndeaproape. Ca și existența unui *Council of National Literatures*, la care ar putea să adere chiar și literatura română. Suntem, din nou, în situația incomfortabilă de a reaminti că, în calitate de critic român, din România, toate aceste probleme au fost discutate de noi, în urmă cu un deceniu și în două cărți franceze, dintre care una *Comparatisme et théorie de la littérature* (Paris, PUF, 1988), în versiune româ-

nească de iminentă apariție (Iași, Polirom). N-am așteptat-o - vai! - nici un actual... *Îndemn la luciditate și vigilență*, venit din străinătate, din partea niciunui nostalgic al... poliției culturale. Într-o *Postfață*, precizăm și sensul ideologic și cultural al acestui comparatism: cea mai largă deschidere, creații originale, refuzul oricărui mimetism mecanic și "colonizări" cultural-literare.

Evident, reprezentarea noastră despre "literatura națională" este net deosebită de cea a lui Ovidiu Hurdzeu. După toate indicațiile, partizan întârziat al concepției romantice, metafizice, al literaturii naționale, radical specificiste, de esență ontologică, eternă, închisă, inalterabilă este. Un punct de vedere posibil. Însă istoric datat, perimat, anacronic. Nu există de fapt un "specific" etern, imuabil, o "esență" metafizică a "românității literare". O simplă teză (principiu, dogmă, poziție speculativă) indemonstrabilă și nimic mai mult. Specificul se face și evoluează mereu prin orice creație autentică. Există, într-adevăr, o limbă națională vorbită și scrisă, de fapt, de foarte numeroase literaturi (vezi literaturile de expresie anglo-saxonă), creații individuale originale în această limbă "națională" și, în plus, cel mult (vorba lui Wittgenstein), un vag, imprecis, "aer de familie". Orice speculații pe tema "dimensiunii" sau "sentimentului românesc al existenței" sau "ființei", pentru a cita și pe ironicul E.M. Cioran (de ce nu și un "sentiment paraguayean al ființei"?), trădează, în primul rând, un profund (și umilitor) complex de inferioritate. Apoi, un impuls naționalist, etnicist, cu derapaje șoviniste, abia camuflate. În cel mai bun caz, doar reverii metafizice. Uneori, de bun nivel intelectual. Dar total gratuite.

Demonstrația alunecă, pe această pantă, în zone tulburi, în plin dogmatism și fideism. Ni se vorbește cu emfază de "omul ontologic", noțiune deloc definită și de "ființă umană", care n-ar putea adera "organic" la individualismul occidental, sursă a "multiculturalismului". Nu este greu de identificat într-o astfel de teză - profund dogmatică - ortodoxismul antiprotestant, "organicist" și virulent antidemocratic, antiindividualist, profesat de Nae Ionescu. România, țară ortodoxă, n-ar putea, din această cauză, să importe și să dezvolte capitalismul, produs pur al eticii protestante. În astfel de teze, "crezi" sau "nu crezi". De pildă, noi nu credem. Respectăm - însă sincer - credința oricui, cât timp ea nu devine intolerantă și fanatică. Dar nu mai putem fi de acord când ni se debitează cu sânge rece exagerări (contestabile istoric) de tipul: "Mă întreb însă în ce măsură a contribuit individualismul occidental din ultimele două secole la îmbogățirea sufletească a ființei umane". Mai întâi, de ce această restricție: doar "din ultimele două secole"? Anterior, individualismul occidental a fost, totuși, mai fecund? Adevărul este că acest "individualism occidental", atât de culpabilizat, indiferent de datarea sa, a îmbogățit efectiv și decisiv ființa

umană. Nu numai că nu o nivelează și nu o uniformizează, dar el descoperă, dezvoltă și pune în valoare toate virtuțile sale creatoare. A valorizat rațiunea și spiritul critic, a consacrat toleranța și libertatea de conștiință - singura care face posibilă plenitudinea "ființei umane" - a definit și militat pentru drepturile omului. Cum s-ar putea manifesta și dezvolta "ființa umană" fără aceste drepturi... vinovate și pretins... "protestante"? Autorul n-a aflat nimic, chiar nimic, nici măcar de "amendamentele" la *Constituția S.U.A.*, țară în care locuiește, dar pe care n-o înțelege? Sunt toate acestea și multe altele contribuții total inexistente sau neglijabile? Un astfel de obscurantism, care aruncă peste bord întreaga cultură occidentală liberală modernă, ne-a fost dat rareori să îl întâlnim. Chiar și la tinerii "ideologi" cu unice surse de inspirație în iraționalismul românesc dintre cele două războaie. El continuă să facă ravagii în multe spirite. De vină este, mai ales, slaba tensiune și combativitate ideologică neoliberală, "neopășoptistă". Dar aceasta este o altă poveste...

Atacul anticapitalist nu este numai *verbi gratia* "ortodoxist", ci și direct marxist. Ceea ce este și mai grav (și semnificativ). Se reiau, voit sau nu, inconștient sau nu, toate tezele propagandei marxiste anticapitaliste. Autorul "descoperă", că, în esență, "multiculturalismul" este, de fapt, produsul economiei globale de piață. El ar fi, nici mai mult nici mai puțin, decât "instrumentul ideologic al expansiunii mondiale a forțelor tehnologice și a capitalului financiar". Ni se vorbește, în termeni marxisti desueți, de "logica economică a societății globale", de "economie generalizată", de companii transnaționale, considerate adevărate cataclisme economice. Dar fără a dovedi efectiv că societățile transnaționale inspiră sau încurajează, în mod direct, într-adevăr, "multiculturalismul". Libertatea schimburilor economice, bine înțeles, că-l favorizează. Dar ea este doar o cauză iminentă, nu și eficientă. "Multiculturalismul" ascultă, în esență, doar de propria sa dinamică anticanonică și de logica culturii de masă în expansiune în *The Global Village*. Vezi Marshall McLuhan.

Adrian Marino

(Continuare în pag. 14)

PREJUDECĂȚI DESPRE „OMUL OCCIDENTAL”

(Urmare din pag. 13)

ASTOPA acest proces, altfel decât prin izolaționism totalitar, este și imposibil și absurd. Și apoi acest indigest *mêli-mê-lo* de marxism și antimarxism nu demonstrează, de fapt, decât confuzie. Recunoști și în același timp combați „sistemul actual al globalizării capitalului”. Vina sa fundamentală este sau ar fi „această logică economică (ce) cere ca omul să fie golit de substanța sa ontologică, de orice verticalitate și transcendență”. Deci, ca să salvăm o ipotetică „substanță ontologică”... aruncăm în aer, dinamităm, contestăm întreaga... societate modernă capitalistă? Reluăm, deci, cel mai primar și agresiv marxism pentru apologia și recuperarea unui mit filozofic? Ne revoltăm împotriva influenței marxiste asupra „multiculturalismului”, dar repetăm, în același timp, teza sa de bază pentru a condamna același „multiculturalism”? Lipsa de logică, de coerență, de consecvență ideologică și confuzia acestei critici sunt, încă o dată, mai mult decât evidente.

Întreaga dezbatere are și directe implicații românești cu care, iarăși, nu putem fi de acord. În ultimă analiză, ce este preferabil pentru România actuală, după o lungă perioadă de totalitarism comunist, economie colectivă, centralizată, planificată? Capitalismul transnațional occidental (atât de detestat de polemisti) sau menținerea României într-o zonă de influență economică „răsăriteană”, ca să nu spunem „rusă” (materii prime, izvoare energetice, gaze naturale etc.)? „Dominația mondială a economiei capitaliste” este sau ar fi detestabilă? Dar economia socialistă, comunistă, etatistă (încă dominantă în România și după 1989) este mai bună? Ce este preferabil: o Românie, un fel de „gubernie” rusească, sau o zonă integrată economic economiei mondiale de piață și de liber schimb? Care este, în realitate, „programul politico-economic” al acestui „ideolog” în derivă?

În acest punct esențial, se dezvăluie întreg național-comunismul polemistului nostru. Capitalismul este respins și prin argumente etnocentrice radicale. Oricât am dori să ne moderăm limbajul critic, este de-a dreptul aberant să susții cu sânge rece, fără să clipești, că „doar dezrădăcinat poate un român să se pună deplin în slujba economiei de piață”. Deci, adio pentru totdeauna capitalismului românesc, burgheziei românești, păturilor mijlocii românești, economiei românești libere etc. etc. Toți cei care apără aceste principii liberale, toți partizanii români ai economiei de piață, toate partidele politice de această orientare n-ar fi decât expresia unor bieți... „dezrădăcinați”. Respectiv, apatrizi, mizerabili cosmopoliti etc. Acest marxism sclerosat, total anacronic, dar încă agresiv, ce revine, drapat în referințe... americane, dublat de naționalism, nu poate fi, în nici un caz, acceptabil. În timp ce mulți români deloc „dezrădăcinați”, au apărut și apără, dimpotrivă, independența națio-

nală, democrația română și liberalismul economic, înfundând în trecut chiar și închisorile comuniste, alți „patrioți români”, „ontologici” și-au pus pielea la adăpost și ne transmit acum, de peste ocean, mesaje... marxiste și indemnuri de „vigilență” anti-„multiculturaliste”! Nu este, orice s-ar spune, puțin prea mult? Orice fanatism ideologic naționalist și etnicism intolerant au, totuși, să recunoaștem, și o anume limită.

„Multiculturalismul” ar atenta, în sfârșit, după autor, și la integritatea și istoria culturii și a națiunii române. Din nou, prejudecăți și extrapolări inacceptabile. Se agită, încă o dată, și spectrul federalizării. (Ovidiu Hurdzeu locuiește totuși, într-un stat federal extrem de prosper; statele federale sunt și Germania și Elveția, care n-o duc nici ele chiar tocmai rău). Admitem că spiritul public actual nu asimilează încă această idee. Dar a agita eterna sperietoare că în școlile „multiculturale”, unde copiii și nepoții noștri vor învăța, după două decenii, doar despre „istoriile” „carpatice” și despre „un anume Eminescu șovin (cum stăm cu *Doina*, n.n.?) și falocentrist”, ține de cel mai pur alarmism și șovinism cultural demagogic. Este, evident, și un postscriptum, un ecou al recentelor polemici, inclusiv în jurul unui număr al revistei *Dilema*. Trebuie reamintit, cu acest prilej, și cu toată energia, că orice autor, orice clasic, poate fi pus în discuție, decent și cu argumente, sub un aspect sau altul; că spiritul critic este *erga omnes*; că libertatea de gândire și analiză reprezintă, orice s-ar spune, un drept democratic și cultural fundamental și inalienabil. În cazul poetului „național”, un articol extrem de judicios și de aceeași orientare a semnat, chiar în *România literară* (12, 1998), Nicolae Manolescu: *Eminescu, pro și contra*. Pot fi amintite și alte două excelente editoriale ale sale, pe aceeași temă, despre spiritul critic și istorie și mit (29 și 38, 1998). Spiritul critic, expresie tipică a gândirii liberale, nu recunoaște nici profeți, nici idoli, nici filozofi *guru*, nici *capitani filozofici*.

Cât privește pe adepții României autarhice, etniciste, izolaționiste, restrictive, intolerante, antieuropene, antimulticulturaliste etc., le-ar fi utilă, credem, și lectura unui articol recent, de Dan Pavel, *Punctul de sprijin* (22, 39, 1998). Un inventar complet al forțelor interne ce se opun „globalizării” României. Și noi suntem convinși, împreună cu acest analist politic lucid că, în ciuda tuturor obstacolelor, „România se îndreaptă într-o direcție bună”. Sperăm împreună cu el și cu toate forțele publicistice liberale (într-o enumerare nestudiată: *Sfera Politicii*, 22, *Polis*, *Cuvîntul*, *România literară*, bine înțeles etc.), „că vom prinde și noi un an doi de democrație liberală”, conjunctura externă fiindu-ne favorabilă. Democrație pe care gândirea stângistă și obscurantistă a lui Ovidiu Hurdzeu, de peste ocean, vrea cu orice preț s-o îngroape... *No, thank you. Sorry!*

Adela Popescu

Efigie

Ieri se lupta cu morile
de vînt,
azi ele vestejesc decorative -
căci le lipsește vîntul solidar
ce le urca în ceruri măreția
știind
și cum și cînd să se implice
fecund, în legendara lor elice...

De nicăieri nimic nu mai apare
cu fabulosul țintei în mișcare.

Ieri se lupta cu morile
de vînt
iar azi e răsucit în propriu-i
sine
ca într-un soi de-făr-de-trup
-tornadă.
Romantic, Cavalerul nu mai vede,

dar sufletul continuă să
creadă...

Scrisoare

Lasă,
necredinciosule Toma -
pipăie-ți propria rană,
renunță la numele tău.
Uită-te bine:
nu avem unde fugi
decît în jos,
în crăpăturile pămîntului.

Numai celui ales
lumina îi aruncă scara.

Numai unul
dintre miriadele de fii
este preferatul Domnului...

Eroică

Curaj, și întinde-te,
întinde-te
pînă la ultima unghie,
îreci de firavul suflet
și înfige odată în ceruri
steagul de purpură!

Noi rămînem aici,
pe pămînt,
la poalele înălțării
neclintîți,
tremurînd pentru tine -

așteptîndu-ți întoarcerea
cum așteaptă cîinii să cadă
halca de carne,
fremătînd cu gîturile ridicate
aproape scheunînd...

Precum uleiul...

Minciuna se ridică
din noi
din fiecare -
liant indestructibil,
ca aerul ținîndu-ne-mpreună...

Prin țevi subțiri
și-ascunse
cum vegetalul are,
cutezător exhală vîscoasa-i
poluare
spre lumea nepăziturii Afară -
spre scaldătoarea zisă libertate.

Și, după gust,
rămîne
la urmă
Adevărul -
cel demodat,
ca sarea în bucate...

Vecernie

Ca umbra,
o sutană
sub ziduri se strecoară
și prin văzduh
ne umple, cu toaca,
însurarea.

Treaz,
ochiul sfînt al turlei înalte
se rotește,
biserica se-nfoaie ca pasărea
și crește
să ne cuprindă, cloșcă,
sub crugul ei de piatră.

Intrăm ca la căldură,
strînși în devălmășie,
neliniștiți o vreme
și cumintiți,
deodată.

Ilie Constantin

DIN FRENETICA și risipitoare generație '60, formată cu precădere din oameni, tribuni, visători și profeți, face arte și un mic-burghez: ILIE CONSTANTIN. Modul său calm și tacticos e a-și regiza succesul s-a dovedit eficient și nici n-a provocat antipatii. Chiar și un moralist intransigent ca 'aleriu Cristea a aprobat (într-un articol din 1973) metoda: „Ilie Constantin prezintă tipul autorului care, în limita de perfectă onestitate a mijloacelor strict literare, își construiește cariera artistică pas cu pas.”

Născut la București, la 16 februarie 1939, Ilie Constantin urmează cursurile Liceului „Sf. Sava” și, în continuare, pe cele ale Facultății de Filologie (secția italiană), din cadrul Universității București. Încă din timpul studenției ebutează cu un volum de versuri, *Întul cutreieră apele*, publicat în același an (1960) și în aceeași colecție (Căminul „Luceafărul”, de la ESPLA) a primele cărți ale unor iluștri colegi e generație: Ștefan Bănuțescu, Nichita Stănescu, Nicolae Velea, Cezar Baltag.

Imediat după terminarea facultății crează ca redactor la *Scânteia* (1962), apoi, tot ca redactor, la „Cinematografe” (1965-1967) și la *Luceafărul* (1968-1973). Publica în continuare arti de poezie (*Desprinderea de țarm*, Buc., EPL, 1964, *Clepsidra*, Buc., EPL, 1966, *Bunavestire*, Buc., EPL, 1968, *Fiara*, Buc., Tin., col. „Albaros”, 1969, *Coline cu demoni*, Buc., im., 1970, *Celălalt*, Buc., CR, 1972), iar și volume de proză (*Tinerii noștri unici*, roman în patru părți, Buc., EPL, 1967, *Căinele înlăcrimat*, Buc., im., 1970, *Vacanța, o plecare*, Buc., Alb., 1973), traduceri (Eugenio Montale, *Cele mai frumoase poezii*, Buc., 1967, Umberto Saba, *Canționale*, Buc., Univ., 1970, *Căntecele alto-za*, ant. de poezie ital., Iași, J., 1972), ulegeri de recenzii (*Despre poezi*, Buc., CR, 1971, *Despre prozatori și ritici*, Cluj, D., 1973, *A doua carte lespre poezi*, Buc., CR, 1973). Autorul ste numai aparent prolific. În realitate, l își valorifică la maximum textele, reluându-le integral sau parțial dintr-un volum în altul.

Confortul sufletesc al lui Ilie Constantin este periclitat în 1973 de un ofier de Securitate, care, cu o insistență aracteristică, încearcă să-l convingă să devină informator. Prea cinstit ca să ccepte și prea comod ca să se angazeze într-un conflict deschis cu temuta nstituție, scriitorul folosește prilejul unei călătorii în Italia, din același an, pentru a se expatria. În ianuarie 1974 e refugiază în Franța, unde cere și primește azil politic. În stilul său pașnic, calculat, se abține să se lanseze în ampinii anticomuniste și lucrează imp de opt ani și jumătate (1974-1982) ca paznic într-un parking subteran. Pentru a-i descuraja pe alți scriitori omâni să se stabilească în Occident, Securitatea lansează în această perioadă zvonul că Ilie Constantin, muritor le foame la Paris, cerșește sub Pont les Arts, în fața Academiei Franceze.

În realitate, Ilie Constantin trăiește i la Paris ca un mic-burghez. În 1982 levine cetățean francez și ocupă un

post de funcționar într-un minister. Se obișnuiește cu statutul de „scriitor de duminică” și, cu o tenacitate surzătoare, începe să se afirme ca literat și în Franța, scriind versuri direct în limba franceză și prezentând francezilor poezia românească de dată recentă. Cele mai importante cărți ale sale apărute în Franța sunt: *L'Ailleurs*, poèmes, Paris, Éditions Silex, 1983, *Rivage antérieur*, poèmes, Paris, Le Méridien Editeur, 1986, *La chute vers le zénith*, Paris, Gallimard, 1989 (basm inițiativ), *La complicité fertile - poètes roumains 1950-1973*, Paris, 1992 (teză de doctorat), *Le lettré barbare*, poèmes, Paris, Éditions Saint-Germain-des-Prés, 1994.

După 1989, reia colaborarea cu editurile și revistele românești, traducându-și propriile versuri franțuzești în limba română, retipărindu-și întreaga creație poetică (*Desprinderea de țarm*, Buc., Em., col. „Poeți români contemporani”, 1995), ajutându-i pe români să exporte poezie (*Poeți români/ poètes roumains*, ant. și trad. de Ilie Constantin, Buc., FCR, vol. I, 1995, vol. II, 1996). Când se hotărăște, în sfârșit, să și viziteze România, face declarații prudente: „Eu, fiind funcționar francez, nu pot comenta ce se întâmplă în economia și politica din afara Franței.”

POEZIA lui Ilie Constantin este a unui stilist, prea atent la actul scrisului pentru a se angaja integral în trăirea poetică. Bicicliștii care se uită în timpul mersului la pedale înaintează în zig-zag sau chiar se dezechilibrează și cad. Așa pătește adeseori și Ilie Constantin: tocmai din cauza precauției excesive și a unei înclinații narcisiste, deviază de la acea linie sigură a exprimării unei identități literare, pe care alții o găsesc parcă de la sine, însufleții exclusiv de un sentiment al urgenței comunicării. Chiar și când renunță să mai scrie poezie propagandistică (așa cum scria - de altfel, fără exces de zel - în perioada debutului), poetul are ceva studiat și neconvingător în declamațiile sale:

„Poate mă-nșel dar o chemare presimții/ din suprafețele supuse de nisip/ și-un pas îmi e cerut cu stăruință/ un semn de sclav să ardă talpa mea/ pe umerii deșertului./ De m-aș umi chemarea cui s-ar împlini?/ și locul gol ce

bocet mi-ar rosti/ umplându-se de lăcomiile materiei?” (*Început*, din vol. *Coline cu demoni*).

În mod paradoxal, din combinarea unor cuvinte „poetice” (*chemare, a presimți, nisip, pas, sclav, umeri, deșert, bocet* etc.) nu rezultă cu necesitate o poezie, ci un discurs poetizat, lipsit de relevanță.

Atent cititor al colegilor săi de generație, Ilie Constantin intră în emulație cu ei, scriind când fin și transparent ca Nichita Stănescu (sau ca Cezar Baltag), când energic și decis ca Adrian Păunescu, când ștrengărește-argotic, ca Nichita Stănescu, cel din anii adolescenței, când tunător-profetic sau mistic-melodios ca Ioan Alexandru.

Fiind un om cultivat și subtil, el reușește, bineînțeles adeseori, să compună versuri memorabile, cum este acel „Ce suferință, vai, să fii alcatuit!” pe care l-a remarcat Emil Cioran, deplângând imposibilitatea de a traduce verbul „a alcătui” în franceză. Iată poemul, reprodus în întregime:

„Din infinit, poate de sus, o mână mă crea/ și mă greșea sau mă-ntocmea în multe chipuri./ eu începeam să fiu, deși nici înainte/ nu cred că eram lipsă./ Ce suferință, vai, să fii alcatuit!/ și toată starea mea era durere/ și mână mă crea de undeva, poate de sus,/ iar eu urlam neconținut/ din spaima și durerea magmei mele: Nu/ nu face asta!” (*Din infinit, poate, din același volum*).

În general, însă poezia sa este p roteică, incertă, semănând când cu o suită de exerciții de stil, când cu o recapitulare fulgurantă a poeziei întregii generații.

PROZA lui Ilie Constantin suferă de aceeași labilitate stilistică, fiind constituită din schițe, însemnări, impresii de călătorie, evocări. „Romanul” *Tinerii noștri unici* (reprodus și în volumul *Căinele înlăcrimat*) este o autobiografie transfigurată și discontinuă: patru episoade din viața unui personaj - care are însă alt nume în fiecare episod! - se însumează pentru a oferi un fel de imagine stroboscopică a vieții unui tânăr scriitor, în care îl recunoaștem cu ușurință pe autor. Impresionantă este armata de fantome pe care o pune în miș-

care naratorul, încercând să-și reconstituie genealogia și să se regăsească în predecesori. În *Vacanța, o plecare* predomină amintirile despre Italia, țară vizitată de autor în 1965 și 1972.

DOMENIUL în care Ilie Constantin se manifesta cu cel mai mult succes este critica literară. Recenziile sale din tinerețe îl prezentau ca pe un competent degustător de literatură, poate prea politicos pentru a ierarhiza valorile, dar în mod sigur capabil să facă discret educație estetică publicului din vremea sa.

Volumul *Complicitatea fertilă* (versiune românească, datorată Lianeii și lui Valentin Atanasiu, a tezei de doctorat cu titlul *Le complicité fertile*) a apărut în 1994, la Editura Dacia din Cluj, și s-a impus ca unul dintre cele mai serioase volume de critică literară tipărite în România după 1989. Ilie Constantin scrie despre poezi nu ca un poet, ci ca un profesionist al lecturii. Pe vremea când încă nu se expatriase se număra, oricum, printre cei mai respectați recenzenți. În Franța, și-a completat cultura profesională, însușindu-și cu discernământ metode de analiză și evaluare puse în circulație de critica franceză.

Complicitatea fertilă se bazează pe o concepție despre soarta pe care a avut-o poezia în timpul comunismului. Regimul - explică Ilie Constantin - a vrut să facă din poezie un instrument propagandistic ca oricare altul și de aceea a finanțat genul, l-a promovat insistent, i-a asigurat un public. În scurtă vreme, însă, poezii au început să transmită acestui public propriile lor mesaje, folosind cu ingratitudine canalele de comunicare gata create, iar cititorii au intrat și ei în joc, descifrând cu solitudine aluziile, aplaudând cu entuziasm momentele de lirism autentic. S-a configurat, astfel, ceea ce autorul numește inspirat o „complicitate fertilă” între poezi și cititori.

Cele 32 de medalioane poetice sunt consacrate unor autori de toate vârstele și orientările, de la Tudor Arghezi la Adrian Popescu. Poetul-critic procedează democratic, luând în considerare chiar și promotorii ai realismului socialist (Mihai Beniuc, Dan Deșliu, Tiberiu Uta), dacă măcar prin ceva și-au dovedit valoarea. Procedează democratic, dar nu face (aproape) niciodată concesii. Comentariile sale au prospețime, nu sunt năclăite de acea inhibantă conștiință a existenței cenzurii, care pentru mulți critici din România ultimelor decenii a devenit o a doua natură.

Alex. Ștefănescu

Vă trimit și niște repere bibliografice, așa cum arată ele în ANIS MUNDI - antologia mea poetică de la editura Eminescu pentru colecția Poeti români contemporani; al doilea exemplar vă rog să îl încredințați Domnului Ștefănescu, pentru o eventuală utilizare a lui în cartea de probă...

Dacă cumva ați uitat titlul pe care mi l-ați consacrat acum un sfert de secol în Luceafărul, mi fac o plăcere să vi-l alătur aici. Titlul lui e ferm, autentic, implacabil, mai ales în proză ca acesta: „Poezii de soi construiesc prea adesea peisaje lirice conlocuite. Ei mită că revelația e o explozie a sensului și nu o defilare a lui.” Întitlul să vă spun că aderă cu elan la o asemenea asertivă liniștită și devastatoare. Sint curios să auzesc ce ați scris după plecarea mea din țară. Când treceti prin Paris? Adresa mea o aveți deja, iar telefonul este: 4044 8371.

Cu prietenie,
Ilie Constantin

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șuşară

Mîntuirea prin artă

COMPLEXUL de țară emina-mente agrară, care va fi însoțit discret, vreme de mai multe decenii, conștiința de sine a României, și-a găsit în anii totalitarismului comunist cea mai aberantă și mai grotescă formă de rezolvare: industrializarea sălbatică și popularea geografiei patriei cu giganți din diferite specii, în rîndul cărora erau răsfațate ramura metalurgică și cea petrochimică. Dacă dezvoltarea petrochimiei a dus, inițial, la raționalizarea drastică a benzinei și a combustibililor, în general, iar acum la organizarea unor licitații la care participă doar organizatorii, înflorirea metalurgiei a avut consecințe nebănuite. Prima a fost de natură peisagistică și funciară, întrucît au răsărit dintr-odată, pe coasta dealului, pe malul Dunării sau în inima Bărăganului, niște schelări apocaliptice de metal negricios - în care ficțiunea științifico-fantastică se amesteca insesizabil cu viziunile coșmarești medievale - ce au dizlocat dintr-o singură lovitură sute de hectare de pămînt arabil, a cărui scoatere din circuitul agricol trebuia compensată de productivitatea sporită a spațiilor verzi din fața blocurilor și a rondourilor pentru flori din fața caselor. A doua consecință a fost una demografică și etnofolclorică, ușor de observat chiar la fața locului, și ea s-a manifestat prin depopularea satelor, prin îngroșarea mahalalelor ur-

bane și prin strămutarea vetrelor folclorice din Moldova în Bărăgan și din Țara Hațegului tocmai pe malurile Dunării. Dacă se auzea, în lungile ore de odihnă de pe la cozi, vreun cîntec moldovenesc în inima Călărașiului sau vreunul pescăresc îngînat pe volutele largi ale doinei din ținutul Pădurenilor, nu era nimic de mirare. Milenarele și lentele trasee ale transhumanței erau reiterate acum sub presiunea unor urgente nevoi ale oțelului. Cea de-a treia consecință a fost una artistică, în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului, și ea este, poate, singura formă de activitate care a răzbunat subtil, dar cu mari șanse de durată și cu o enormă putere de convingere, dezordinile gîndirii de tip comunist și aventura periculoasă, economic dar și simbolic, a jocului cu focul, adică a relației nefirești cu forțele combustive. Nașterea, dacă nu cumva avortul, marilor combinate siderurgice a dezvoltat o artă specifică a metalului, despre care nu se putea vorbi, pînă în acel moment, în cîmpul artelor plastice românești. Așa cum industria oțelului a scos copii de țărani fără pămînt din satele lor colectivizate și i-a calificat ca oțelari, forjori, strungari etc., tot așa oțelul a scos sculptorii din materialele lor tradiționale, lemnul, piatra, lutul, gipsul și bronzul și i-a apropiat de tehnici noi, de probleme ale spațiului neexplorate încă și de o altă dinamică a gîndirii artistice. În jurul

Combinatului din Galați, vreme de douăzeci de ani, s-a dezvoltat un adevărat fenomen al sculpturii în metal pe care îl ilustrează nume celebre ale artei noastre contemporane, de la George Apostu și pînă la Mircea Roman și la Aurel Vlad. Nefireasca modificare peisagistică pe care a determinat-o construcția acestor combinate este compensată simbolic prin amplasarea lucrărilor de sculptură, a acestor structuri fără finalitate economică, într-un spațiu ce risca să se pustiască și moral tot atît de grav pe cît se degradase fizic. Urmind pilda Galațiului, dar într-o altă viziune și într-un alt context economic și istoric, și Călărașiul a inițiat, începînd cu anul trecut, o amplă acțiune de mobilare urbană și de exorcizare morală pornind de la existența Combinatului siderurgic de aici. O întîlnire fericită între ing. Cristian Pârvan, directorul general al Combinatului, și poetul Ștefan Drăghici, consilierul șef al Inspectoratului pentru cultură, de a cărui activitate se leagă o adevărată resurrecție a vieții artistice din zonă, a dus la organizarea celui mai complex simpozion de sculptură din cîte au fost realizate pînă acum în România. La fiecare ediție a acestui simpozion participă cîte zece sculptori, iar ediția se desfășoară în două etape care acoperă, împreună, doi ani. Prima etapă este una de proiecte care se finalizează printr-o expoziție de desene și de

machete, iar cea de-a doua etapă privește realizarea propriu-zisă a lucrărilor și amplasarea lor în spațiul urban. La ediția întii, aflată acum în stadiu de finalizare, participă zece sculptori care ca vîrstă și ca experiență artistică aparțin, după criteriile care operează în literatură, generațiilor '80 și '90. Ei sînt Vlad Ciobanu, Sava Stoianov, Alexandru Galai, Vasile Ivan, Gheorghe Zărnescu, Gheorghe Marcu, Titi Ceară, Laurențiu Mogoșanu, Ion Cojocariu și Adrian Pârva. Într-un spațiu lipsit pînă acum de repere semnificative în domeniul artei monumentale apar, dintr-o dată, în jur de cincisprezece lucrări (pentru că unii dintre participanți au realizat cîte două) care, în condițiile locului și ale momentului actual, reprezintă mai mult decît simple sculpturi în metal. Ele sînt un răspuns pozitiv în fața unei provocări negative, dar și un argument convingător că în pofida sărăciei generalizate șansele culturii nu sînt cu totul compromise.

P.S.: Socotind rîndurile de mai sus doar o introducere într-un fenomen de mare complexitate morală și organizatorică, vom reveni cu o prezentare a lucrărilor propriu-zise îndată ce ele vor fi amplasate definitiv și prima ediție a simpozionului, așezat sub autoritatea memoriei sculptorului Ion Vlad, se va încheia. (P.Ș.)

MUZICĂ

Gheara leului

DE MAI BINE de un secol cele două opere, „Cavalleria rusticana” de Pietro Mascagni și „Pagliacci” de Ruggero Leoncavallo - apărute la doi ani distanță - își parcurg drumul triumfal îngemănate într-un diptic imuabil. Ele însă nu au prea mult în comun ca muzică, ci doar ca orientare estetică a libretului și ca promotoare a verismului în muzică. Termenul era preluat din literatura italiană împreună cu ideea unor subiecte simple luate din cotidian, bazate pe conflicte puternice și prezentate fără artificii „ca o felie de viață”, cum spune unul dintre personaje. Mascagni și-a alcătuit libretul extrăgîndu-l dintr-o piesă de Giovanni Verga - promotorul curentului - dramă țărănească cu amprentă regională siciliană, în timp ce Leoncavallo evocă o amintire din copilăria petrecută într-un orașel calabrez. Deci lume a Sudului, cu temperamente fruste, pasiuni și reacții asemănătoare, dar motivații foarte diferite. Și marele merit al regiei concepute de Franco Zeffirelli stă tocmai în reliefaarea acestor nuanțe. În primul rînd prin aceasta, producția primită de la Royal Opera House Covent Garden din Londra poartă amprenta ghearei leului.

Între cele două universuri distanță este enormă chiar dacă story-ul este asemănător: gelozie, trădare, crimă justițiară. În „Cavalleria” lumea sâtească tradiționalistă, religioasă, profund ancorată în mistica onoarei; în „Pagliacci”, un lumpenproletariat, comedianți vagabonzi foarte săraci, minaiți de mizerie și vicii. „Cavalleria” este o dramă a onoarei, „Pagliacci” una a pasiunilor; prima se petrece în strălucirea dură a soarelui arzător (frumos, decorul semnat tot de Zeffirelli), a doua în lumina cenușie a

unor existențe crepusculare. În „Cavalleria” culorile vesele, solemnitatea sărbătorii dau impresia de calm, stabilitate. În această pace câmpenească zbuciumul personajelor, dozat minuțios, este și mai pregnant. Nu este nimic dulceag, sentimental în zbaterea Santuzzei care își apără ca o leoaică onoarea, căci compromisă și părăsită, comunitatea satului o va marginaliza; nestatornicul Turridu - cînd își roagă mama să o protejeze pe Santuzza, dacă el va muri nu o face din dragoste, ci din responsabilitate față de fata sedusă și părăsită. În ultimă instanță tot din simțul onoarei, iar Alfio, soțul înșelat după ce apare ca un personaj turbulent, grosolan, în scena provocării se supune datinei cu o liniște fatalistă, gata pentru sacrificiul suprem, tot în numele onoarei.

Dacă în „Cavalleria” unele detalii mai au deranjat (ca și pe alții) - furcile și greblele în procesiunea de Paște, colecția de încălțări de toate modelele, inclusiv adidași, ale figuranților, balcoanele care se obișnuia să fie ornate, dar cu covoare și flori, nu cu așternuturi - „Pagliacci” mi s-a părut mult mai finisat, mai rotund. Accentul cade pe mizeria materială și morală extremă: un cort infect pe un maidan, Nedda desculță (poartă pantofi numai în spectacol), scena cinei, divizarea membrilor trupei în victime și abuzivi, întoarcerea lui Canio beat etc. „Pagliacci” este un exemplu de joc tragic (și „Cosi fan tutte” este unul, dar mai puțin grav) și deși Canio spune „Il teatro e la vita non son' la stessa cosa” el va fi prins în angrenajul care îl va împinge să confunde teatrul cu viața. Acest joc ambiguu între ficțiunea care alunecă mereu înspre o realitate ea însăși fictivă (Richard Strauss va duce această idee

pînă la perfecțiune în „Ariadna la Naxos” și „Capriccio”) stă originalitatea operei, care, citită la primul ei nivel de semnificații ar fi foarte simplistă. Și tot de această ambiguitate se folosește Leoncavallo pentru a lansa un adevărat manifest al verismului, rostit de un personaj-simbol Prologul. În desfășurarea dramei el va deveni Tonio, intrigantul care o declanșează, căruia regizorul i-a transferat, cu fină intuiție replica finală a lui Canio „La commedia e finita”, încadrînd astfel într-un plan ideatic mai înalt întîmplarea sentimentală.

Versiunea autohtonă a producției a fost adaptată după o videocasetă de Cristian Cotescu și Ștefan Neagrău - care au înțeles spiritul înscenării și au folosit inteligent spațiul de joc; ei au reușit să redea ritmul exprimării scenice cu o cursivitate în perfect acord cu muzica. Bine conduse ca mișcare scenică (cu excepția unor mici momente de scădere a interesului în „Cavalleria”) - personajele au avut naturalețe și putere de convingere - bineînțeles cu deosebiri care țin de harul actoricesc al fiecărui cîntăreț. Corneliu Murgu, în cele două roluri de tenor și-a construit interpretarea cu o absolută siguranță. Vocea dramatică rară prin volum, culoare și percutanță, controlul cîntului și dezinvoltura dată de o mare experiență scenică l-au ajutat să nuanțeze dimensiunea tragică a lui Canio, sugerată de la prima apariție, totuși robustețea nonșalantă a lui Turridu (doar inelul prea vizibil și un aer îndeajuns de rustic i-ar putea fi reproșate în această ipostază). În Santuzza Cristiane Popescu a avut o parteneră nu îndeajuns de rezistentă la suprasolicitarea vocală a rolului, dar o bună replică actoricească. Mihaela

Agachi - în Lola, o prezență realizată cu inteligență muzicală, și Adriana Alexandru - Mamma Lucia, aspră și suspicioasă cum ar putea fi o circiumăreasă cu iubitele fiului ei au întregit atmosfera. Iar Sever Barnea în Alfio, sper că s-a aflat într-o pasageră indispoziție vocală, ceea ce ar explica deteriorarea sonorității vocii sale frumoase și problemele de intonație.

În „Pagliacci” distribuția a fost mai omogenă și tot spectacolul mai strîns, mai concentrat. Alături de Corneliu Murgu, Dorina Cheșei a fost o Nedda feminină, cu elanuri pasionale, cu farmec și personalitate; vocea curată, foarte muzical condusă, sensibilitatea frazării, prezența scenică expresivă fac din Nedda cel mai bun rol al ei de pînă astăzi. O remarcabilă creație se datorea lui Vasile Martinoiu - Tonio, care mizînd mai puțin pe virtuți vocale, cît pe expresie, a lucrat minuțios rolul, complex, bogat în subtexte, maleabil, compunînd imaginea unui ticălos abject, dar și adînc nefericit, bătut de soartă. Iordache Basalic cu glasul său liric, timbrat, este încă puțin stingaci în scenă, iar tenorul Gabriel Căte pare să ofere perspective atît ca voce, cît mai ales ca muzicalitate.

În ambele opere corul are o parte dură substanțială și ca întotdeauna sub conducerea lui Stelian Olariu a răspuns calității atît în scriitura de factură romantică din „Cavalleria”, cît și în intervențiile suple, colorate, bine acordate cu acțiunea din „Pagliacci”.

Elena Zottoviceanu

(Continuare în pag. 18)

Lumi poetice

DANSUL drept purtător al unor însemne de o îndubitabilă personalitate, dansul ridicat prin valorile sale de reprezentare la nivelul unei circulații dinamice a valorilor coregrafice, gestul care ajunge stazi-... poi, pornit din străfundurile unei ancestrale spiritualități ce nu se lasă biruită în contextul învalășat al civilizației actuale, acestea sunt motivațiile care te fac să consideri că spectacolul Companiei „Danzaluz”, din Venezuela, se constituie într-o ferească către o lume pe care banuiești că o cunoști. Ai unsa să o privești îndeaproape. Este o lume care scinează datorită unei speciale relații ce se stabilește între mister și cotidian prin intermediul gestului deloc atetic, dar evocator, firesc construit, dedus dintr-un gând coregrafic ce reunește adresarea directă cu ficieria însăși. Este o performanță la care Compania unge după aproape trei decenii de muncă de respectare, de inițiere, de căutare. De cautare de sine. Coregrafa de talent, Marisol Ferrari, elevă a celebrei Martha Graham, inițiază cu ani în urmă, o veritabilă epinieră de viitori dansatori; este o formă cu totul originală de educație coregrafică ce pornește de la vârsta primei copilării și atinge nivelul studiilor universitare, construind tipul dansatorului de amplă deschidere profesională, de la dansul clasic, academic, cel modern ce nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune sugestiile - le-am numi - etno. Abordarea folclorismului în dans este evitată pentru că „Danzaluz” globează ideea de pitoresc decorativ latino-american.

Actualul coregraf al Companiei, Hugo Barboza, dezvoltă un stil ce se poate încadra unui postmodernism ce aparține sfârșitului de secol postmodernism e largă cuprindere a opțiunilor. O face militant și constructiv, de la nivelul didactic la cel editorial propriu-zis, la cel scenic. Nu poți să nu observi conectarea inteligentă făcută, la importanțele înnoiri

actuale în domeniul dansului. Asimilarea acestora este însă atent rostuită și permanent alimentată de un filon spiritual autohton. Nu se constituie într-un spectacol de construcție regizorală amplă; mă refer la evoluția pe care am avut prilejul să o urmărim pe una dintre scenele Teatrului Național. Am asistat la succesiunea unor momente coregrafice demonstrative dintre care unele de o finețe expresivă declanșată de relația intimă ce leagă muzica și versul liedurilor lui Schubert, spre exemplu. A fost, poate, momentul cel mai original observat; original prin curajul, dar și prin firescul abordării acestei lumi poetice a romantismului european; este o lume în sfera căreia gestul se inserează drept un contrapunct de o uimitoare relevanță. La fel de firească dar condiționată de relația dramatică marcată de raportul unor direcționări magice, apare legătura dintre viață și moarte, dintre lumea de dincolo și cea de dincoace, aflate într-o unitate irezistibilă și măsurată de ritmurile unor structuri temporale arhetipale, percuție insinuantă. Dansul tematic însuși - discreditat la noi de decenii de totalitarism - cunoaște o dimensiune în egală măsură poetică și una scenic evocatoare; este dedicat unei eroine din perioada luptelor de eliberare colonială; plastica grupurilor scenice dispune de dinamica, de pregnanța statuară ce susține mesajul fără a trăda compoziția raporturilor formelor coregrafice. Este o sensibilitate latino-americană revelată în afara etalărilor șarjate, demonstrative; este o lume care te invită să o pătrunzi. De această dată, alături de dansatorii Companiei „Danzaluz”, gestul devine cheia descoperirii posibile a unui trecut precolumbian ce nu poate fi ignorat în lumea de azi latino-americană. Dacă dorim să o înțelegem. Lumina dansului, „Danzaluz”, devine, în acest caz, în adevăr prețioasă.

Dumitru Avakian

Reîntîlnirea cu Karine Saporta

LA ÎNCEPUTUL anului 1992, în cadrul programului „La danse en voyage”, cel de-al doilea coregraf francez care a ținut cursuri de dans contemporan în România și a prezentat și un spectacol a fost Karine Saporta. Spectacolul de atunci se numea *Carmen* și își propunea să impună lucruri de neîmpăcat - pasiunea și rigoarea. Imaginile scenice de o mare plasticitate, dar gesturile descompuse și epetate, înrudite cu cele ale unor marionete, țineau în chingi de fier orice încercare de manifestare a tumultului sufletesc propriu personajului.

Și de astă dată, în spectacolul *Le spectre ou les manèges du ciel*, prezentat de curând pe scena Teatrului Național din București, și apoi la Constanța, Iași, Cluj și Timișoara, Karine Saporta a încercat să concilieze două dintre narile direcții ale dansului din zilele noastre, aflate în război declarat - dansul clasic și dansul contemporan.

Spectacolul a fost creat inițial pentru a zecea aniversare a Muzeului Orsay, din 1996, fiind deci programatic legat de domeniul artelor plastice și anume de o serie de piese de Léon Bonnat, Gustave Courbet, Jean François Millet și alții, dintre care, în prim plan, s-a aflat Edgar Degas: o privire retro asupra atmosferei parțiene a secolului al XIX, de la romantism până la postimpresionism, evocată de astă dată prin proiecții. În sfera dansului, însă, acest secol este dominat, aproape în exclusivitate, de subiectul romantic, tratat în cel mai pur stil clasic. Și într-adevăr, pretextul scenic a avut numeroase trimiteri la *Silfida*, *Lacul lebedelor* și *Giselle*.

Ușor persiflante, atât partitura coregrafică, cât și textele înregistrate sau vorbite pe viu au evocat câteva „legende” ale genului respectiv: maestrul de balet tira-

nic, truda silnică a exercițiilor academice, fantoma Operei, eternul pas de deux, interpretat cum este la modă astăzi de doi bărbați, fluiditatea vapoasă a tuturilor lungi, în culori pastelate, desprinse din tablourile lui Degas, sau binecunoscuta cruce din actul II din *Giselle*, multiplicată și...udată cu stropitoare.

Cum însă toate aceste viziuni romantice erau trecute prin ochiul unei coregrafe contemporane, ea și-a propus ca orice suită de mișcări să înceapă în manieră clasică și să sfârșească în stil de dans contemporan. Propunerea este deosebit de interesantă, dar pentru a reuși o atare performanță, interpreții trebuiau să stăpânească, în egal de bună măsură, ambele stiluri. Dacă mișcarea clasică nu ar fi fost impură ca linie și ușor nesigură, translatarea ei către stilul contemporan ar fi putut fi plină de farmec.

Variațiile coregrafice pentru dansatoare - pe muzică de Frédéric Chopin, transcrisă de Alain Mabit, sau pe muzica acestuia din urmă - au fost mult mai inspirate și mai bine interpretate, decât cele pentru cei doi dansatori, iar spectacolul a avut secvențe prea lungi, obositoare, prea insistente pe câte un subiect. În ansamblu, spectacolul este o propunere interesantă, chiar incitantă, dar o realizare discutabilă.

Liana Tugearu

Erată: În articolul meu, Karine Ponties și dansul contemporan belgian, apărut în nr. 41 al „României literare”, mi s-au făcut

două corecturi, pe care, din păcate, trebuie să le corectez la rândul meu. Titlul piesei coregrafice *Dame de pic* a scăpat cu bine în text. Era vorba de acul unei albine. Dar sub fotografie a fost tradus *Dama de pică*. Conform regulilor internaționale de transliterare, cuvântul se scrie katharsis și nu catharsis cum a apărut în revistă.

Le spectre ou les manèges du ciel de Karine Saporta

Viata e frumoasă

IDEEA conform căreia „nimeni nu e de neînlocuit” e complet falsă în ceea ce privește Lumea Actorilor. Pentru că există - și timpul o probează atât de limpede -, există actori de neînlocuit. Un astfel de actor de neînlocuit rămîne George Constantin. Care, acum, ar avea 65 de ani...

La începutul lui '90, l-am sunat și l-am întrebat, cu o prudență ostentativă, ce părere ar avea, în principiu, eventual, la un moment dat, de ideea unui interviu (capitol față de care îl știam - din legenda - reticent și suspicios). Rar am auzit un om care să răspundă atât de rapid „da!” și să se pună la dispoziție cu atita generozitate. Când am ajuns la Teatrul Nottara, locul unde m-a invitat să facem înregistrarea, nu m-am putut stăpîni să mă mir: „Dar cum de ați acceptat cu atita elan? Asta nu sinteți dumneavoastră!” Mi-a răspuns cu un zîmbet enigmatic, ca și cînd ar fi fost depozitarul unui secret: „Pentru că v-am citit interviul cu Marinus!”...

În biroul în care am intrat să vorbim, am refuzat să-mi ocup locul pe unul din cele două fotolii așezate „colocvial”; am luat un scaun și - spre amuzamentul interviuatului - m-am postat cît mai departe posibil, într-un colț al încăperii (cu scuze de genul „Mi-e frică de dumneavoastră!”). Adevărul era că, în mitologia mea actoricească, George Constantin reprezenta o teribilă forță a naturii, un monstru, o fiară, o energie clocotitoare și devoratoare, chiar dacă latentă... Mi se părea un fel de Gargantua hamletian, rătăcit într-o lume măruntă și mizerabilă. Era un uriaș, pe care, ca să-l vezi mai bine, trebuia să-l privești de la distanță! Intuind imaginea mea (justă) despre el, marele George Constantin a făcut tot posibilul ca să-mi contrazică, și să mă convingă ce „om blind și liniștit” aveam în față. Dar eu nu l-am crezut, nici o clipă. Un „om liniștit” putea să facă un infarct, jucînd Falstaff? Putea să trăiască „momente de panică și de groază” jucînd Lear și Prospero?... Am refuzat să-l cred „un om liniștit”, și dialogul nostru a căpătat reflexe maziliene: - „Cînd sinteți singur, nu va apuca niciodată turbarea?”. Răspuns (găles): „Nu, nu mă apuca turbarea”.

Din tot ce am vorbit atunci cu George Constantin, cale de cîteva ore, am ales, pentru revistă, lucruri care mi se păreau de interes în febra istorică post-decenbristă. Am ales scepticele-i observații „politico-sociale”, am ales viziunea despre scenă ca „groapă cu lei”, am ales cîteva idei despre cinematografie - ciulamatografie, cum îi plăcea să-i spună -, domeniu cu predilecție „alimentar”, din care, după zeci de personaje (peste cincizeci!), ar fi selectat doar trei roluri - din *Dincolo de nisipuri*, din *Înghițitorul de săbii* și, mai ales, din *Reconstituirea*. (În cinema, marele rol al lui George Constantin ar fi fost în *Salonul nr. 6*, gîndit de Pintilie pentru el; dar soarta a vrut altfel.)

Dacă aș reasculta, azi, banda cu acea lungă convorbire, cu siguranță că aș alege alte momente. Aș alege, de pildă, un moment, în care George Constantin îmi povestea cît de frumoasă e viața: „...Îmi aduc aminte de mama, ce mult iubea viața! Cînd a murit, mama mea a murit plîngînd. A trecut dincolo cu lacrimile și roindu-i pe obraji. Îi părea rău după viață... Înseamnă că viața e frumoasă, dacă mama s-a despărțit de ea plîngînd...”. A povestit - a trăit - sfîrșitul mamei cu o asemenea strălucire în privire, și cu o asemenea putere de fascinație, încît, ca pe o scenă, vorbele au căpătat corp... Au trecut, de atunci, peste opt ani. Și, straniu, povestea mamei care a murit plîngînd, „deci viața e frumoasă”, a rămas, din întreaga bandă, pasajul care mi s-a întipărit cel mai adînc în memorie și care îmi revine în minte cel mai des...

...L-am rugat să-și citească interviul înainte de tipărire (insistam să mi-l imaginez „un tip dificil și capricios”). Aveam întîlnire la Grădina Icoanei. Pe trotuarul din fața teatrului, George Constantin mă aștepta privind în zare, cu un aer de personaj pozitiv dintr-un film românesc („secretarul de partid” care tocmai va rezolva o problemă importantă! - șablon pe care l-a și jucat - și umanizat - în ciulamatografie). A urcat în mașină, a citit textul în tăcere, nu a făcut nici o modificare. Avea, tot timpul, un zîmbet în ochi, ca și cînd ar fi știut ceva în plus, ceva care îl amuza în secret.

Așa ar fi ultimul meu cadru cu George Constantin: privind spre Grădina Icoanei, cu un zîmbet enigmatic, ca și cînd știa ceva în plus...

Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

RĂZLETE

VÎNTUL revoluției înalță gu-
noaiele. În înțelesul: ce-i
mai ușor, mai lipsit de sub-
stanță nu rezistă nici unei presiuni...

Grandilocvent ca barbarii (al căror
vocabular și exercițiu sintactic nu au
fost încă puse la punct, sau care în
urma nu au clasici osteniți, constrânși
de reguli și de rigori).

Claritatea unei dimineți de noiembrie
cu șuier de vânt pe sus și cu lacul
vinat lucios, încrețit, între trestii gal-
bene, uscate...

Individul R. căuta să se facă urît, să
pară cit mai amărît și mai prost
îmbrăcat: bască soioasă trasă de tot pe
scăfirle, neras, palton lung pînă la
glezne, jegos, cu nasturi lipsă, ghetă cit
mai scîlciate. Erau și femei care pro-
cedau la fel, purtînd basmale legate
strîns sub barbă, ca preocupate, pînă
și cucoanele bine cunoscute. Ruj, nu,
dresuri nici pomeneală. Era virtutea în
stare genuină, știrbă și respingător de
neîngrijită. Semnul purității se arăta
într-o vestimentație cit mai săracă-
cioasă și într-un port în lume, pe
măsură. O modă a cenușului, a ne-
luării în seamă. Unii, cu aceeași
îmbrăcăminte se căzneau să fie chipeși,
țanțoși. Efectul era grotesc. Alții, ca R.,
împingeau urîtul pînă la marginea
ascezei, de partid. Aerul lor de semi-
nariști proveniți de la țară. Cu totul alt-
fel decît seminariștii lui Stendhal,
baietii neciopliți, veniți de la țară, - în
Rosu și Negru, - cărora le puteai ghici
îndată originea după faptul că nu știau
cum se curăță ca lumea un ou...

Monologul interior al eroului. La
început nu se înțelege despre cine
vorbește. Pe urmă, după unele infor-
mații căpătate de la cei din jur, se află
că insul de fapt vorbește întruna cu
soția lui care a murit de mult și care,
înainte de a se stinge din viață, i-a cerut
lui să n-o uite și că cel mai bun lucru ar
fi fost să vorbească tot timpul cu ea sau
dacă nu *tot timpul*, atunci măcar după
amiezele sau serile între seriale, cînd el
ar fi fost mai liniștit după ce și-ar fi ter-
minat treburile. Să vorbească atunci cu
ea, să i se adreseze ei, sau, cel puțin,
cînd nu ar mai fi avut ce să-i spună, să
vorbească *despre* ea, însă neapărat ca
despre o ființă vie, în viață, plecată
pentru puțin timp cine știe unde, - ar fi
trebuit să inventeze el locul. Totul suna
ca un testament. Un greu și apăsător
testament. Care prelungea infinita ei
cicăleală și batere la cap încă de pe vre-
mea cînd ea mai trăia, - și trăise destul,
- în care timp îi vorbea mereu, fie
certîndu-l, fie ca să-i spună ceva, să se
descarce pe el, fie din admirație, tot
pentru el, cînd lui i se întimpla să facă
cine știe ce lucru complet ieșit din
obișnuința traiului și rutinei de zi cu zi.

Dacă el ar fi fost un tip normal, nu
i-ar fi ascultat rugămintea de pe urmă,
socotind-o excesivă și neumană,
oricum; însă el nu era un ins normal;

era, dacă putem zice astfel, un *supra-
normal*, în sensul în care un individ se
comportă cu totul altfel decît semenii
săi: de exemplu, dacă este generos, să
fie cit zece, uluindu-i pe toți cei din jur;
dacă e rău, la fel, incomparabil mai
rău; iar dacă trebuie să asculte de ceva,
să asculte înmîit, *ad-litteram*, dacă se
poate spune așa, cum spunea, des, pri-
etenul său avocatul, omul de drept, ca-
re nu numai că nu ținea cont de nimeni
din jur și nici de ce i-ar fi zis, dar dis-
prețuia orice formă de supunere sau de
ascultare... Eroul însă era un păcătos.
Toată viața își înșelase nevasta. Fără ca
ea să știe. Avînd, pentru ea, aerul unui
„soț desăvîrșit“. Nu era dintre cei ce au
o viață dublă, două neveste, două rin-
duri de copii, nu, nu ajunsese la perfor-
manța aceasta, însă purtările lui în-
șelătoare îndreptăteau acum remușcă-
rile de conștiință pe care le încerca, -
victima, obiectul trădării, - ea adică, -
ne mai existînd. Așa se face, că dintr-
un fel de masochism, sau din nevoia de
a se pedepsi indirect primind să
respecte întocmai dorința cea de pe
urmă a *defunctei*, - excesivă, dorința,
însă imperioasă, rostită fiind chiar pe
patul de moarte, - acum îi vorbea seara
de seară, mai ales, între serialele de la
T.V.

Visat un tanc de lut galben, lipit, ca
pripsele, care în loc de tun, avea un
burlan lung prin care ieșea un fuier de
fum albăstrui și pe platoșa căruia, - de
lut galben și ea, tot ca lipit - înflorau
niște margarete elastice, proaspete... (A
doua zi luasem o sumă mare de bani,
neașteptați.)

„Nu trebuie să faci din asta o
rutină“ (din chematul zilnic la telefon:
vorbele unei curtezane foarte abile
dîndu-i noului amăntel iluzia că e liber
să facă ce vrea, chiar s-o și neglijeze
nițel ori s-o ignore, numai să rămînă *un
barbat uituc și care nu-și mai vede
capul de aventuri*; că memoria sa se
reversă de ele, de atîtea aventuri, care
mai de care mai focoase, - așa îi sugera
marea curtezană că s-ar fi purtat un
barbat adevărat. Ne fiind cazul, se
miza pe cartea indiferenței, cu totul
altă purtare decît a femeilor-crampon și
care după ce te-au cucerit nu te mai
lasă să faci liber un paser...

De exemplu: „Cum, tu mă iubești
numai pentru atît?!“

El tocmai îi spusese că o iubea pen-
tru,... și citase unele calități fizice, pă-
rul, mersul, pielea, buzele, mă rog,
chestii de-asta de rutină, gen tangoul
imemorial *Cînd apari, Seniorita, în parc
pe-nserat, curg în juru-ți petale de crîn,
ai în ochi patimi dulci și luciri de pă-
cat...* etc. etc. Îl chestiona astfel pînă
cînd el era nevoit să admită că o iubea
pentru prea puține, sau meschine lu-
cruri. Pînă ce, într-o zi, un crai bătrîn îl
învățase ce să-i spună unei femei atît de
pretențioase și care mai era și inte-
lectuală... Spune-i, - îl învățase acela pe
novițe, spune-i că în gura ei cuvintele,
cînd le rostește, își recapătă înțelesul lor
pur pe care oamenii, folosindu-le, îl ui-
tară, și că rostite de ea, ele reînvie...

O daduse gata. Așa, da, ai de ce
iubi...

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea L

Rügen, marți...

Odoaker Graf Granitz von Rügen
Către nobilul domn Enache Secară

Stimate domn,

L A REGENSBURG v-am
promis că vă voi scrie la în-
toarcerea mea din Orient. Lu-
crez la o carte în care tot voiajul va găsi
descrierea adecvată. Vreau să vă mul-
țumesc din nou pentru scrisoarea de
recomandare dată mie la plecare și care
m-a ajutat în relațiile cu familia și pri-
etenii dv. și mi-a salvat viața. Calătoria
a fost lipsită de întimplări deosebite,
singurul incident fatal s-a petrecut în
Bucovina. Vizitasem tocmai niște mi-
năstiri închise și deteriorate, dar a-
devărate capodopere; vă voi expedia se-
parat cîteva schițe, poate le recunoașteți
și puteți să-mi comunicați cîteva date
despre istoria lor.

N-am avut timp să le cercetez în de-
taliu fiindcă am fost aproape o săp-
tămînă prizonierul unei șatre de țigani.
Vă puteți închipui așa ceva? Aceștia,
după 'desrobire', au pornit din părțile
dv. din Moldova, cu scopul de a ajunge
într-o misterioasă Țară a Somnului unde
voiau să se așeze. I-am întilnit pe dru-
mul spre Suceava; am oprit poștalionul
nostru cu larmă mare și m-au declarat
ostatec. Le-am arătat scrisoarea dv. și

după multe discuții au găsit pe unul ca
știa să citească - ce joc al desti-
nului! Fost maitre d'hotel de la curtea dv. El
a lamurit cu cine au de a face, ce rang
nobile posed, ce nume etc. Atun-
căpăteniile m-au ales regele lor, cu m-
iunea de a conduce șatra în împără-
dorită. 6 zile am exercitat această in-
portantă demnitate, am traversat Carp-
ții și am coborît pe valea Mureșului, a
trecut peste Tisa. Intenționez să ajun-
g la Buda, unde cunoscusem cîteva mu-
cieni țigani care ar fi putut calăuzi
vajnicii mei supuși mai departe. Dar
Vamosfalva, un cordon de jandarmi ne
înconjurat, întorcîndu-ne din cale. C-
 greu m-am despartit de noii mei pri-
eteni, totuși mai ușor decît de cele 6 v-
lize confiscate de ei cînd am făc-
cunoștință. Mă obișnuisem cu încăpă-
narea lor de-a crede în existența un-
asemenea tărîmuri de vis. Și în părți
de unde provin eu, de pe o insulă d-
Marea Nordului, lumea gindește la fe-
Fiind copil, am văzut în fundul
Wineta, capitala Wenzilor, scufundat
am numărat palatele și turnurile c-
tremurau în apele clare.

Pentru astăzi, destul! Cu deosebi-
considerație, Odoaker Graf Granitz
von Rügen.

Gheara leului

(Urmare din pag. 16)

CONDUCEREA muzicală a dirijorului Răzvan Cernat, a reliefat deosebirile
dintre cele două partituri: mai simplă, mai directă, mai legată de modelul ope-
rei romantice italiene, cu elemente de inspirație populară, cu largul ei melodism bel-
cantist la Mascagni - Turridu se apropie vocal de tipologia tenorilor verdieni printr-un
fel de măiestrită naivitate. Pentru Leoncavallo climatul emoțional este hotărîtor în edi-
ficarea dramaturgiei muzicii, el rupe liniile melodice înlocuind căutarea esteticului cu
dynamismul. Iar vocile parcurg gama largă de posibilități, de la marile gesturi belcan-
tistice, pe suprafețe scurte (ca în Prolog sau lamento-ul lui Canio) pînă la parlatu-
s final. Sub bagheta lui Răzvan Cernat orchestra a sunat dens, reliefînd influențele sim-
fonismului epocii, chiar și ecourile wagneriene. Au lipsit însă unele nuanțe de pian
iar în cîteva momente orchestra a dominat vocile (duetul Nedda-Silvio, de exemplu).

Am auzit prea multe observații împotriva ideii de a aduce pe scena Operei
Naționale o „conservă“, după unii învechită, ca să nu îmi spun și eu părerea. Eu cred
că această colaborare este binevenită, că deși spectacolul a fost conceput cu patru
decenii în urmă, rezistă (mai ales „Pagliacci“) prin subtilitatea analizei psihologice și
mai ales prin fuziunea desăvîrșită între muzică și scenă; este foarte bine să fii deschis
noutății, dar nu cred în noutatea cu orice preț. Desigur, s-ar fi putut face și altceva, ma-
îndrăzneț, mai inovativ, cu forțe locale, dar s-ar fi făcut? Și ar fi fost mai bun?

POLIROM

NOUTĂȚI
octombrie '98

Convorbiri cu Schopenhauer

Volum alcătuit și îngrijit de
Cristian Bădilă

Adriana Babeți
Cornel Ungureanu
Europa Centrală
Memorie, paradis, apocalipsă

Adelina Piatkowski
Jocurile cu satyri
în antichitatea greco-romană

În pregătire:

Jean Delumeau
Honoré de Balzac

Mărturisirea și iertarea. Dificultățile confesiunii (sec. XIII-XVIII)
PROSCRIȘII și alte povestiri din COMEDIA UMANĂ

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CĂRȚI STRĂINE

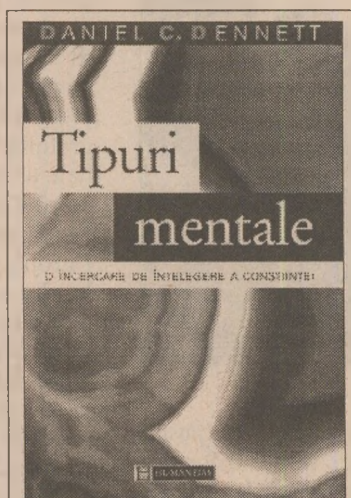
prezentate de
**Andreea
Deciu**

Imoralități despre morală

APARENT, Daniel
Dennett și Vladimir
Jankélévitch nu au
în comun. Primul, teoretic-
american ieșit din mantia
Ryle, Wittgenstein și un
alai de etologi, genetici-
au biologi, al doilea, evreu
origine rusă, descendent din
moralisti ori filozofi de
ră existențialistă de pe con-
t. Fiecare dintre ei repre-
o tradiție cu rădăcini a-
în istoria gândirii, dar luate
unele aceste trasee intelek-
pe care le ilustrează cei
sint socotite indeobște in-
compatibile. Dennett cercetează
mismele *minții umane*
(d), ale creierului, biziundu-
studii din biologie, psi-
gie, genetică, în vreme ce
Jankélévitch sondează mai de-
tutul în care funcționează
ființa noastră în relație cu
lți. Un inventar al diferen-
ar putea continua încă mult
ci încolo, dar cred că el e
evident din simpla mențio-
a "școlilor" (în sens foarte
cărora filozofii cu pricina
artîn. Mai profitabilă, pen-
om: s-ar putea dovedi o
împreună a cărților lor, *Ti-
mentale. O încercare de în-
ere a conștiinței și Paradoxul
moralei*. Ceea ce justifică
ra lor paralelă este mai întâi
ate faptul că în fiecare din-
ărți există referiri, indirecte
ate cumva retorice, la dis-
na ilustrată de pereche. Dar
e o pricină chiar mai impor-
a unei asemenea citiri în
el ține tocmai de imposi-
ei aparentă: de la Alas-
MacIntyre încoace (deci de
anii '80) dispariția *virtuții*,
ului moral în sensul clasic
ristotelian al cuvântului a
socotită evidentă. Pentru
ele sfârșitului nostru de
l, morală este, cum pe bună
tate se teme și Jankélévitch,
izie formatoare în cel mai
caz. Între atâtea computere
tice și indiferente, devenite
ltimii ani cei mai "apro-
" parteneri ai noștri, cine
are nevoie de morală? Pare
mai urgentă necesitatea de
cepe modul de funcționare
ecanismelor noastre cogni-
nu doar de dragul de a ne
operi pe noi înșine, cât mai
pentru a depista ce ne se-
și ce ne apropie de alte făp-
și de modul în care gândesc
Că studiul lui Daniel C.
nett, isprăvit de altfel cu
trei ani în urmă, este actu-
u m. solicită nici un efort
demonstrație. Chestiunea
este: poate constitui un des-
s de filozofie cognitivă, pre-
cel elaborat de Dennett, o
ă de revigorare a eticii și
alei? Răspunsul, care cred
ste afirmativ, depinde toc-
de acele puncte comune de
ulație între teoriile filozofu-
american și cele ale lui
Jankélévitch.

Studiul lui Dennett nu este o
speculație filozofică personală,
ci are mai curind o structură
investigativă de tip "hard sci-
ence", pentru că își obține toate
concluziile din analize întreprinse
de alți teoreticieni în
domenii pe care Dennett le so-
coate conexe și relevante pentru
întreprinderea lui. Asemenea
domenii sînt mai cu seamă eto-
logia cognitivă (studiul meca-
nismelor de gândire la animale)
și genetica. Tipul de surse folo-
site de filozof pot avea drept
urmare că studiul lui e cumva
greu de urmărit uneori, mai cu
seamă pentru cei obișnuiți cu o
altă tradiție filozofică și cu un
alt stil de argumentare. De altfel
Dennett este un tip foarte spe-
cial și din alte motive, mai con-
cret stilistice: scrierile lui au un
ton jucăuș, lunecos, ironic,
mizează mult pe calambur, pe
scamatorii semantice, și autorul
e deghizat cînd ca gînditor cla-
sic, cînd ca savant nebun ori
filozof de academie. Din păcate
Dennett cel obținut în această
traducere românească și-a cam
pierdut sarea și piperul,
devenind un sobru dascăl, cum-
secade și răbdător cu ucenicii
săi, cititorii.

Dintre elementele care defi-
nesc, în viziunea teoreticianului
american, structura conștiinței
umane rețin două, care mi s-au

Daniel C. Dennett – *Tipuri mentale. O încercare de înțelegere a conștiinței*, traducere de Hortensia Pârlog, Editura Humanitas, București 1998, 206 pagini, preț nementionat.

părut cele mai importante. În
primul rînd, crede Dennett,
gîndirea omenească este întemeiată
pe limbaj. Inutil spunem
despre vreun gîngav că e nepri-
ceput la arta cuvintelor deși
tăinuiește mari comori de gin-
dire în adîncul minții sale
ascunse. Dacă ar gîndi cu adevă-
rat, ar fi perfect capabil să ver-
balizeze acele gînduri. Astfel
formulată, teoria lui Dennett
poate fi dublu înșelătoare: ea
aduce atît a manual de etichetă
a la Baltasar Gracian (printre nor-
mele *Curteanului* său se află un
dictum asemănător), cît și a tru-
ism saussurean. Nu este, de

fapt, nici una nici alta. Gîndirea
și limbajul, pentru autorul nos-
tru, nu trebuie pricepute neapărat
în vreo legătură cu limpezimea,
coerența ori comprehensibili-
tatea absolută. Gîndești chiar
dacă o faci în chip stingaci și
poticnit, iar gîndirea ta e fixată
prin limbaj nu în sensul pe care
il dau lingviștii acestei idei (adică
acela care le permite ulterior să
se fixeze asupra *formei*). Invoc
și eu exemplul pe care îl dă filozo-
ful, pentru că mi se pare convin-
gător: copiii învață cuvinte prin
intermediul cărora descoperă lu-
mea din jur prin imitație, prelu-
indu-le din vorbirea adulților.
Dar ei își fixează aceste concepte
în cursul unui fel de solilocvii
interior: își bombăne de unii sin-
guri cuvintele prinse din zbor
pînă cînd ele se fixează undeva
într-o categorie de unde le pot
recupera mai tirziu, cînd au
nevoie de ele. Copiii lor le place
să vorbească de unii singuri,
spune Dennett. De fapt, mințile
noastre sînt făcute în așa fel încît
să ne oblige să stăm de vorbă cu
noi înșine. Cînd învățăm un
cuvînt într-o limbă străină, de
pildă, procedăm asemenea unui
copil: mormăind termenul cu
pricina în diverse ocazii, pînă
cînd l-am ancorat într-o cate-
gorie conceptuală.

Ideea că gîndirea ar fi for-
mată în singurătatea individului
preocupat de sine însuși este
centrală în *Tipuri mentale*, și ea
ne proiectează cumva spre para-
doxurile morale discutate de
Jankélévitch. Această singură-
te este constituită pentru conștiință,
crede Dennett. Filozofii
ne-au obișnuit să credem că e
greu să înțelegi ce reprezintă
conștiința dacă o fixezi la per-
soana întii. Altfel spus, că e greu
să știu ce înseamnă conștiința
dacă tot ce îmi este accesibil este
propria mea gîndire. Trebuie să
ies cumva din captivitatea mea
pentru a pricepe cine sînt. Den-
nett contestă o asemenea vizi-
iune: pentru el ceea ce ești este
acel cineva despre a cărui viață
poți povesti. Individul ca proiect
narativ – iată o teorie veche dar
cu miză foarte mare. Acțiunile și
întîmplările despre care poți po-
vesti îți aparțin fiindcă le-ai creat
și la rîndul lor te-au creat (pa-
gina 176). Nu neapărat în sensul
clasic aforistic (destinul este
omul, omul este destinul). Den-
nett invocă aici exemplul discu-
tat în *Ființa și neantul* lui Sartre,
în care chelnerul de cafea încearcă
să învețe cum să trăiască în ipostaza
de chelner pe măsură ce se autodescrie.
Din copilărie devenim noi înșine prin
autocontemplare, dar și cu ajutorul
imaginației.

Imaginația ne dictează acți-
unile într-o măsură mult mai di-
rectă decît s-ar putea crede. De
pildă, individul își reprezintă
propriile sale acțiuni prin ceea ce
un teoretician citat de Dennett,

pe nume David McFarland, nu-
mește *confabulație care aproxi-
mează*. Asta înseamnă că înțe-
leg intențiile mele de *ca și cum*
ar fi guvernate de obiective ex-
plicit reprezentate. Ca să mă
decid cărei intenții îi dau curs
trebuie să îmi închipui toate
tendențele mele reprezentate o-
biectiv și în competiție una cu
cealaltă, ca apoi să aleg din
acest meniu de opțiuni una. De
altfel ceea ce definește conștiin-
ța mea (al doilea element după
limbaj) este tocmai această atit-
tudine intențională, care le per-
mite celorlalți să facă anumite
presup. iții legate de mine ca
posesor al unor anumite intenții
dintre care unele vor deveni ac-
țiuni concrete; ea îmi permite
totodată și mie să îmi reprezint
lumea din jur, ca fiind ostilă sau
favorabilă realizării intențiilor
mele, și în funcție de asta să mă
decid asupra uneia.

Interesant în descrierea
acestui mecanism al conștiinței
așa cum apare la Dennett este
aparenta absență a unui *celălalt*.
Mințile noastre își vorbesc sin-
gure pentru a se constitui, sine-
le e format din propriile sale na-
rațiuni, conștiința emerge dintr-o
inventare convenabilă a felului
în care lumea din jur va răs-
punde intențiilor ei. Unde sînt
aici *ceilalți*, altfel decît ca su-
port ficțional pentru *sine*? Unii
psihologi, citați de Dennett, în-
tre care Nicholas Humphrey,
susțin că dezvoltarea conștiinței
de *sine* a fost o strategie pentru
a aproxima și verifica de fapt ce
le trece *altora* prin minte despre
noi. Pe baza a ceea ce cred ei
despre noi putem la rîndu-ne să
avem o părere despre noi înșine.
Dennett însuși a susținut altun-
deva că nu devenim cu adevărat
persoane decît dacă avem păreri
despre propriile noastre păreri.
Celălalt, conform unei aseme-
nea teorii, nu e decît un popas
strategic în drumul spre *Sine*.

Într-o asemenea explicație a
conștiinței nu poți afla decît
profundă a-moralitate, dacă nu
chiar i-moralitate. Cum altfel ar
putea fi atîta timp cît Dennett își
trage firul speculativ din
ghemul contorsionat și "păgîn"
al etologilor și evoluționiștilor?
Ecuația morală este taman in-
versă, așa cum o vede Janké-
levitch: *Sinele* se definește ca
suport al *Celuilalt*. Ca și la Le-
vinas, eu trebuie să mă pun în
chip absolut în slujba ta, să fac
din binele tău scopul meu ultim
în viață. *Sinele* iubește alteri-
tatea pînă la a se autoanula, pen-
tru că orice păstrare a unei iden-
tități personale, a ființei, cum o
numește Jankélévitch, ar pre-
supune auto-iubire și ar risca
astfel să maculeze iubirea pen-
tru *celălalt*. Atitudinea morală
cere ca persoana întii să treacă
pe ultimul loc, iar a doua pe
primul. Nu insist asupra acestei
relații *Sine-Celălalt* pentru că ea
este binecunoscută, la Levinas,
de pildă, figurînd chiar în forme
mai radicale. Deși greu se poate
închipui ceva mai radical decît
somația lui Jankélévitch de a ne
ucide ființa personală pentru a-l

VLADIMIR JANKÉLEVITCH

Paradoxul moralei

Vladimir Jankélévitch –
Paradoxul moralei, traducere
de Janina Ianoși, postfață de
Ion Ianoși, Editura Echinoc,
Cluj-Napoca 1997, 200 pagini,
preț nementionat.

iubi pe celălalt. Paradoxul unei
asemenea morale este evident,
și el constituie sursa deliciilor
speculative ale autorului: dacă
te iubesc pe tine pînă la autodis-
trugere, cine te iubește de fapt?
Dacă mi te-am daruit integral
înseamnă că eu nu mai exist,
deci iubirea mea nu are un su-
biect real. O ieșire din această
dilemă nu e posibilă cu adevă-
rat, pentru că hotarul dintre
ființă și iubire e evanescent, iar
aflarea lui nu poate fi decît un
ideal în a cărui permanentă cău-
tare sîntem.

Deși pare total opus celui al
lui Dennett, demersul lui Jan-
kélévitch e bazat, mi se pare, pe
aceeași convenție a întemeierii
Sinelui folosindu-l pe *Celălalt*
ca pretext. Morala, la urma ur-
melor, cum autorul o și recu-
noaște, aspiră la o întemeiere a
Sinelui, prin povăț și poruncă.
Ea propovăduiește desăvîrșirea
Sinelui, de fapt, nu a *Celoralți*,
care nici nu există pentru aceas-
tă disciplină dedicată unei in-
finități de euri ce trebuie toate
educate. Ar fi interesantă o ana-
liză atentă pe textul franțuzesc
care să studieze mecanisme
gramaticale și lexicale la Jan-
kélévitch, cam așa cum a proce-
dat Levinas în alte scopuri. Bă-
nuiala mea este că rezultatul ar
scoate la iveală tot un drum al
Sinelui către *Sine* prin *Celălalt*.
Filozoful ne-o spune singur: "...
persoana întii se avîntă către
celălalt într-un elan prevenitor,
spontan, care, departe de a se
lăsa atras de o valoare
antecedentă, *întemeiază el
însuși această valoare* (n.n.), și
numai în mod independent de
orice considerație utilitară sau
socială, de orice motiv rațional,
de orice preferabilitate obiectiv
întemeiată." Independent de
celălalt, cu alte cuvinte. Cu ris-
cul de a părea a- sau i-morală, o
asemenea inventare a celuilalt
ca suport al iubirii menite să
desăvîrșească sinele nu mi se
pare cu nimic mai puțin egoistă
decît mecanismele cognitive,
de adaptare și manipulare des-
crise de Dennett.

RECOLTA UNUI TÎRG

JUBILIARA ediție din acest an a Salonului Internațional al cărții de la Frankfurt a avut parte de câteva embleme topografice definitorii. Nu numai fiindcă Elveția și-a plasat prestația de invitată de onoare sub deviza „Hoher Himmel, Enges Tal“ (Cer înalt, vale îngustă), ci și pentru că banal invocata „mare de titluri noi și vechi de carte“ în care, an de an, vizitatorul este amenințat să se „inece“, este pe punctul de a se preface într-un „ocean planetar“ în epoca computerizării nelimitate și a globalizării galopante. De notat că în timp ce numărul noilor apariții de carte crește an de an, cel al cititorilor rămâne constant. Astfel este alimentată și utopia unei umanități în care fiecare „se scrie pe sine“ fără a-l mai citi pe celălalt. Pragmatică, în schimb, a fost celebrarea semicentenarului Tîrgului Internațional de carte de la Frankfurt, ediția jubiliară devenind una aproape obișnuită, lipsită chiar de elemente senzationale și de evenimente cruciale.

Doar revista „Focus“ a făcut un demers jubiliar cartografic, după modelul manieristei „Carte du Tendre“ din francezul secol al XVIII-lea. O iconografie infantilă a redat așa-numita lume literară. Imaginara hartă publicată și glosată în hebdomadarul german consemnează atât *Marea noilor apariții*, cât și *Pepiniera de talente noi*, *Satul de vacanță al PEN Cluburilor*, *Bilciul deșertăciunilor*, *Vulcanul stins al dramaturgiei*, *Mina de idei*, *Livada de lauri*. În mijlocul acestui univers imaginar tronează Metropola cărții, supranumită în noua lingua franca - engleza - *Hollybook*. *Caruselul autorilor*, *Bulevardul succeselor*, *Caruselul platitudinilor*, *Cafeneaua megalomaniei*, *Farmacia lirică*, *Pomul cunoașterii*, *Fintina conjuncturilor*, *Strada pseudonimelor* sunt doar câteva din reperele vesele ale unui univers în care se impune tot mai amenințătoare legea fuziunii, sau mai pe înțelesul tuturor, străvechiul principiu al peștelui mai mare care-l înghite pe cel mic. Micile edituri, exact cele care aduc cele mai proaspete și novatoare aderări în atmosfera literară, cele care lansează tinerele sau mai bătrânele talente, care cultivă bibliofilia, tirajele restrinse, deci cu atât mai prețioase, de carte, sunt amenințate de marile concerne editoriale. Protestele și îngrijorările care s-au făcut auzite la Frankfurt, tocmai în acest an jubiliar, sunt legitime: în prezent, există 5 mari grupuri editoriale germane care, după ce au încorporat edituri de prestigiu, își aruncă privirile lacome spre ceva mai micile edituri independente *Kippenheuer & Witsch*, *Eichborn*, *Hoffmann und Campe*, *Luchterhand*, *Volk und Welt*. Revolta, justificată și ea, împotriva preconizatei liberalizări a prețurilor de carte a fost mai răsunătoare decît oricînd în această toamnă jubiliară la Frankfurt.

Lupta cu clișeele

CINE-ȘI va pune întrebarea de ce tocmai Elveția a fost invitată de onoare a celei de-a 50-a ediții, jubiliare, a Salonului Internațional de carte de la Frankfurt pe Main se va afla în posesia mai multor răspunsuri. Cel dintîi s-ar întemeia pe o potrivire de cifre: federația elvețiană și-a serbat și ea, în această toamnă, un jubileu: 150 de ani de existență. Apoi, neutra Elveție, cucerită prin voință, nu foarte dornică de a se integra în Uniunea Europeană, este totuși un spațiu multicultural prin excelență. Iar multiculturalitatea, cum se știe, a devenit una din noțiunile cheie ale contemporaneității, în plin proces al globalizării. Elveția este - dacă vrem - și un fel de Europă occidentală în miniatură: germanofonă și latinofonă în același timp, în proporții diferite însă. Și, de ce n-am spune-o, Elveția mai este și un depozit de clișee, de mituri, de teme și motive literare (*Muntele vrăjît*, bunăoară, sau inocenta *Heidi*), dar și de prejudecăți...

Ca și în cazul altor state, invitate toamnă de toamnă, pe rînd, la Frank-

vocului slogan: „Hoher Himmel, Enges Tal“ (Cer înalt, vale îngustă). Această topografie este și ea una pur imaginară. Fiindcă, excepție făcînd mării autori - în a căror glorie postumă actuala literatură elvețiană se articulează, străduindu-se să nege conformismele și să desființeze clișeele - peisajul este mai degraba plat.

Celor patru literaturi elvețiene - în limbile germană, franceză, italiană și retoromană - li s-a adăugat o a cincea literatură - cea a autorilor straini care traiesc și scriu în țara cantoanelor. Dar, din păcate, consideră unii observatori, în locul selecției calitative, organizații prezentei helvete la Frankfurt au preferat un discurs ambiguu și opulența cantitativă. Cu alte cuvinte, prea mulți autori, prea multe titluri, prea multe ambiguități...

Și totuși, Elveția a lasat urme la Frankfurt. Cea mai puternică pare a fi publicarea marturiilor unei prietenii ce a legat mai mult de nevoie decît de voie, doi mari autori elvețieni: Max Frisch și Friedrich Dürrenmatt. Corespondența acestora vede pentru întia oară lumina tiparului, în volumul editat de Peter Rüedi, apărut la Editura *Dio-*

pe suport electronic își croiește drum departe liniștit drumul fără a amenința în sfera beletristicii (așa cum cu to ne-am temut pînă nu demult), hegemonia cărții în forma ei tradițională. Cînd despre aceasta din urmă, ea continuă să fie concuroasă de așa-numitele genuri paraliterare: memorii, jurnale, eseuri corespondență.

Printr-o bizară întimplare, tocmai această toamnă cînd Elveția cu deviza „Cer înalt - Vale îngustă“ a fost chemată să capteze atenția publicului larg și a celui de specialitate, s-a impus o nouă tendință „literară“, am putea spune, dacă producțiile de acest fel nu ar fi totuși, hibride. Cărți cu titluri ca *Piscul*, *Tragedia din Munții Everest* de Anatoli Boukreev, *Yeti-Legendă* de Rheinhold Messner, *Pe pîcîrurile lumii* de Jon Krakauer și tot o asemenea autor american *În salbatică Singur în Alaska*, apoi scrierea lui Nicholas Evans *În cercul lupilor*, sunt doar best-seller-uri, ci exprimă o mare veche nostalgie în forme noi: lup împotriva naturii, asumată individual și prin experiențe extreme. Această literatură nu mai are nimic de-a face cu romanele de tipul *Colț Alb* a unui Jack London și nici cu jurnalele de călătorie la Polul Nord sau Sud, ale exploratorilor din secolul trecut - ori cu mîncarea vechile însemnări ale marilor navigatori. Acest tip de pseudo-jurnale, povești, reportaje și documente la un loc, transformă catharsisul specific așa-numitei literaturi de aventuri într-o căutare deznădăjduită a individualității. Aventura nu mai slujește cunoașterii ci pune la încercare forța unui eroi pornit ca în basme, de unul singur, să atace balaurul. Miza curajului este îngratuită. Cititorii acestor procese de bale a unor aventuri polare, alpine, și marine sunt, în majoritatea lor, bărbați. Moda sosită de peste ocean invadează Europa și oferă deja din plin sociologilor și psihologilor ocazia unor analize și speculații - nu tocmai sterile. Iată pildă ideea că astfel de scrieri reprezintă fantasmăle unor bărbați nevoși să-și ducă existența cotidiană în masa de birou, ecranul computerului repaosul, static, în fața televizorului. Nu întimplător, acest nou tip de literatură, difuzat și pe Internet, prin intermediul librăriei „Amazon“ - se bucură de o foarte largă apreciere în rîndul utilizatorilor masculini ai autostrăzii informației...

Foarte multă informație densă cîntă însă pe canalele tradiționale ale istoriei și politologiei, sociologiei, antropologiei, memorialisticii. Să luăm pe rînd. Spectrul globalizării prinde contururi mai precise în acest an, Walter Laqueur se referă la *21-a mînire globală* (*Die Globale Bedrohung*), avertizîndu-ne asupra primejiei terorismului „globalizat“. Cartea apărut la editura Propyläen din Berlin în eventualitatea că am intrat deja într-o „Constelație postnațională“ s-ar putea ca filozoful Jürgen Habermas să aibă dreptate cu culegerea sa de eseuri politice, intitulate ca atare și apărute la Editura Suhrkamp. Hans Pet-

furt pe Main, la Tîrgul de carte, „țara cantoanelor“ a fost nevoită mai întîi să spulbere tocmai clișeele, spre a-și face cunoscută lumii adevărata ei față. Brînză „șvaițer“, ceasuri cu cuc și cu cuarț, indicînd toate ora cea mai exactă, curățenie, trenuri care nu întîrzie, idile alpine, sunet de buciuri, trîluri, ghețari, vaci pășcînd placid pășuni suculente, lapte gras și ciocolată fină, sanatorii, stațiuni de schi, hoteluri de mare lux, bănci care-și tratează cu maximă discreție clienții, hărnicie, austeritate morală, mic paradis european, țară de refugiu și exiluri - iată doar câteva din clișeele care bruiază imaginea adevăratei Elveții. Dar există oare o astfel de Elveție și prin urmare și o literatură specific elvețiană?

Dacă ar fi fost să dam răspuns acestei întrebări, vizitînd doar pavilionul țării situat în incinta, dar totuși la periferia giganticului labirint al Tîrgului de carte de la Frankfurt, atunci răspunsul ar fi fost ambiguu, în pofida foarte uni-

genes din Zürich. Împreună cu publicarea corespondenței dintre filozoful Martin Heidegger și Hannah Arendt, schimbul epistolar dintre cei doi autori elvețieni, ambii decedați, constituie unul dintre marile evenimente editoriale ale anului, în spațiul germanofon.

Lupta cu inerția

INSIDER-ii Salonului Internațional de carte de la Frankfurt pe Main s-ar putea să fi încercat din cînd în cînd vagi sentimente de nostalgie nu fiindcă ediția din această toamnă ar fi fost jubiliară, ci pentru că ea a fost lipsită de senzațiile tari, de elementele spectaculoase sau novatoare ale unor ediții precedente. Temele lansate în anii din urmă: haosul, globalizarea, peste toate planînd spiritul vremii, „postmodernist“, au fost reluate, cu variațiuni, diluate sau dimpstrivă, condensate, comprimate. Cartea

DE CARTE

war, descrie fizionomia acestui ol, *Das Gesicht des Jahrhunderts*, e subintitulată *Monștri, salvatori și diocrități*, publicată la Siedler Verlag din Berlin. Un adevărat cabinet de ază al istoriei - deci și o lectură palantă și edificatoare. Cit de puternică: atracția pe care o exercită principiul răului rezultă și din interesul mantat în continuare de istorici față de grafia lui Hitler. Anul trecut deja, la Tîrgul de carte din Frankfurt, Brie Hamman, reputat istoric austriac, sa senzaționala biografie a lui Hitler. În această toamnă, istoricul britanic Kershaw este prezent cu o foarte eciată deja biografie a tinereții Füh-lui: *Hitler 1889-1936* - volum apă-lă Deutsche Verlagsanstalt din tgart. *Tragedia unui popor - epoca voluției Ruse 1891-1924*, lucrare rută la Berlin Verlag, sub semnătura rului, tot britanic, Orlando Figes, în ie în șirul tentativelor de a da ounsuri la întrebarea „cum de a fost ibil?“, întrebare care continuă să-i edeze pe toți cei care au intrat între p în posesia unor informații noi de e atrocitățile dictaturii roșii. *Utopia irării* - este noua scriere cu care rd Koenen, unul din cei mai perti-ți is-riografi tineri ai comunismu-revine în atenția cititorilor intere-. Gerd Koenen, el însuși un fost con-ist, ca și François Furet sau Ste-ne Courtois, a publicat în urmă cu va ani o impresionantă monografie nnurilor și panegiricelor „comunis-“. Investigarea comunismului de-ct din perspectiva epurărilor, a prac-lor exterminatorii, completează, a a concura, *Cartea neagră a comu-mului*. Gerd Koenen este însă unul e forte puținii istorici germani care a nă în această toamnă pe piața de te, majoritatea celorlalți provenind spațiul anglo-saxon.

Tot în seria investigării tre-lui totalitar - de astă-dată a taturii brune, se înscrie rarea autorului Jeffrey Herf, tulată *Două feluri de memo-ndată*. Despre Germania unii servatori au afirmat mai nult că ar fi un fel de „fas-osum“, un izvor nesecat de diu și analiză pentru istorici, ropologi, sociologi... S-ar ea ca lucrurile să stea întoci - fiindcă de mai mulți ani oace, tot felul de întrebări și ertitudini s-au făcut auzite și sub forma unor simple uri de carte. *Cui îi e frică de rmania?*, *Germania - un loc producție*, *Binele și răul*, *risori imorale din Franța și rmania*, cărți ai căror ori sunt Ulrich Wickert, red Grosser, Günter Grass, dré Glucksmann.. În această mnă Andrei S. Markowitz și non Reich, doi istorici amer-ni, se apleacă asupra *Dilemei rmane* - mai exact asupra *publicii de la Berlin între pu-e și renunțarea la putere...*

Cartea, salutată de critică a apărut la Alexander Fest Verlag din Berlin.

Istoria rămîne, așadar, pe mai de-parte - tema majoră a scrierilor actuale din domeniul cunoașterii umane.

Surprizele beletristicii

PUȚINE la număr au fost în această toamnă revelațiile literare ale Tîrgului de carte. Tradiționalul Premiu al Pacii atribuit de Uniunea Librarilor Germani i-a revenit lui Martin Walser, autorul care în ultimii 40 de ani de activitate literară a creat o operă ce însumează peste 9000 de pagini. Ultimul său roman, *Fintina arteziană* este cea dintîi tentativă, reușită de altfel, a acestui prolific și controversat autor, de a-și povesti în mod exemplar copilăria, adolescența și tinerețea (avînd ca fundal, anii dictaturii naziste) și de a explica geneza vocației sale literare. Ralf Giordano, unul din nu prea numeroșii scriitori care îndrăznesc din cînd în cînd să spună lucrurilor pe nume, chiar exagerînd, în registru negativ, dimensiunile realității exprimate în romanul *Calatorie prin Germania*, o scriere autobiografică, ambivalența relațiilor sale cu această patrie dificilă. Ralf Giordano, a cărui mamă a fost evreică, a cunoscut prigoana nazistă. Întrebarea pe care și-o pune în scrierea sa este dacă optînd pentru a trăi mai departe în Germania a procedat bine sau nu... Umbra războiului și a dictaturii cade și peste alte două scrieri, cotate și ele printre revelațiile toamnei. Cea dintîi este romanul publicistului britanic Robert Harris, autor deja al unei scrieri de mare succes lansate în urmă cu cîțiva ani, tot la Frankfurt. Harris și-a cîștigat celebritatea cu

romanul *Vaterland* (Patria) - a cărui acțiune, în registrul unei intrigi polițiste, pleca de la premiza că Hitler ar fi cîștigat războiul. Romanul a fost ecranizat la Hollywood, neavînd însă succesul scontat. De menționat că la vremea respectivă, nici o editură germană nu a vrut să publice cartea editată în Elveția, la Haffmann Verlag. Acum însă, editura germană Heyne publica în traducere cel mai proaspăt roman al lui Harris, intitulat *Aurora*. Conform aceleiași scheme, de astă-dată Stalin este cel care nu a murit, trăind mai departe, după cum se zvonește, la Moscova. Pe urmele zvonului pornește un temerar ziarist occidental expunîndu-se unor pericole de moarte...

Printre noutățile remarcabile ale salonului de carte, scria cotidianul „Die Welt“, se numără și romanele a doi autori din România: Dumitru Țepe-neag cu romanul *Hotel Europa*, apărut în traducere germană, și Eginard Schlattner, pastor luteran care trăiește la Roșia, lângă Sibiu, și care cu romanul său intitulat *Der geköpfte Hahn*, (Cocoșul decapitat) apărut la editura Zsolnay din Viena, s-a catapultat nu doar pe lista succeselor de librărie (prima ediție a romanului, apărut în vara acestui an s-a epuizat în doar cîteva săptămîni), ci a oferit prin debutul său tîrziu, (autorul are 65 de ani) una din cele mai mari revelații ale toamnei literare germane. Am avut norocul să-l întîlnesc aproape miraculos pe Eginard Schlattner, în prima zi a Tîrgului, la centrul de presă, am avut șansa de a sta îndelung de vorbă cu domnia sa și de a culege apoi, la Köln, ecourile romanului său în presa de specialitate din Germania. Personalitatea autorului și substanța și stilul romanului său, încadrate, ambele de o receptare cu totul ieșită din comun, aici în Germania (unde în ajunul Salonului de carte, Schlattner a fost invitatul emisiunii Kultur-Zeit, difuzată de canalul germanofon de cultură 3 Sat) - vor face obiectul unei relatări speciale. Deocamdată, doar atît: romanul *Cocoșul decapitat* nu este doar o scriere autobiografică, redactată cu mult talent, ci este cronică unei dispariții lente și ireversibile - cea a comunității sașilor din Transilvania, este cronică dezastrului pe care două ideologii - cea nazistă și cea comunistă apoi -, îl revarsă peste o comunitate umană ce a dăinuit timp de 800 de ani pe meleagurile transilvane, rezistînd invaziilor tătare, turce și catastrofelor naturale...

CUM ALTFEL decît fragmentară și incompletă poate fi încercarea de a inventaria roadele unui Tîrg de carte, cel mai mare din lume, cum este cel de la Frankfurt pe Main? Și totuși, oricît de lacunară prin forța împrejurărilor ar fi această tentativă de bilanț, ea nu poate omite prezența românească. Cum am avut prilejul, în decursul acestui an, să-i întîlnesc pe editorii români și la Leipzig, unde România a fost invitată de onoare a Salonului de primăvară al cărții, sau la Tîrgul de carte de la București, evident, marile surprize au lipsit. Am avut în schimb posibilitatea de a-mi consolida o impresie: cea a unui deficit de formă în prezentare. Fiindcă în vreme ce cărțile, titlurile, forma grafică, calitatea hirtiei și a tiparului au devenit în acești din urmă ani competitive pe plan internațional, nu știu din ce motive, standul național al României nu se poate situa la același nivel estetic cu cel al Slovaciei, Ungariei, Cehiei sau Sloveniei. N-aș vrea să fiu greșit înțeleasă, fiindu-mi prea bine cunoscute dificultățile financiare cărora ministerul culturii trebuie să le facă față. Cred însă, chiar dacă s-ar putea să greșesc, că avînd aceeași sumă de bani, dar cu mai multă inventivitate, pavilionul României ar fi putut fi mai atrăgător. În rest, am remarcat efortul editorilor de a veni în întîmpinarea publicului, de a organiza și de astă-dată lansări de carte la Frankfurt, ca și în anii trecuți, de a repera noutățile pe piața internațională de carte. Cu satisfacție am putut capta ecoul pozitiv la Frankfurt al inițiativei românești lansate la Leipzig, „Guvernele iubesc cărțile“, dar continui să mă întreb: cînd va fi creată o rețea de difuzare a cărților românești în străinătate, unde există un potențial serios de cititori pasionați, cînd va beneficia și România de o Casă a ei de cultură, cum are de pildă Ungaria la Berlin? Ar fi cîteva imperative a căror realizare ar corecta imaginea României în străinătate, imagine despre care unii cred, în țară, că ar fi falsă...

Rodica Binder
Deutsche Welle - Köln

Fenomenul Marinina

◆ În Rusia, fostul locotenent-colonel din Ministerul de Interne Marina Alexeieva - mai cunoscută sub numele Alexandra Marinina - a devenit în ultimii ani un adevărat fenomen editorial: romanele polițiste semnate de ea se vând ca piinea caldă la tarabe și în librării, tirajul total al celor 20 de titluri semnate până acum depășind 15 milioane de exemplare. Ziarele au supranumit-o „țarina romanului polițist” și „o Agatha Christie rusoaică”. Această poveste de succes a la russe este emblematică pentru începutul anilor '90. Născută în 1957 la Leningrad, Marina face parte dintr-o familie de juriști sovietici. Bunicul ei a fost, în anii '30, președintele tribunalului regiunii Leningrad. Tatăl ei, Anatoli Alexeiev a fost șeful serviciului de combatere a crimei la Miliția judiciară a URSS, iar mama este și azi vice-președinte al Academiei de Drept a Rusiei. Marina a primit o educație îngrijită, urmând în paralel un liceu bilingv rus-englez și școala de muzică. A urmat Facultatea de Drept, și-a luat doctoratul în criminologie, a publicat peste 40 de lucrări de specialitate, e măritată cu un ofițer superior din Miliție și era foarte apreciată în Ministerul de Interne. Până când s-a apucat să scrie povești cu detectivi. Primele două au fost publicate în 1993 în revista poliției și au avut un succes neașteptat. De sub uniformă de colonel se năștea autoarea de

best-sellers. Doi ani mai târziu, publicase deja 10 romane consacrate aventurilor eroinei sale, Anastasia Kamenskaia, detectiv în brigada de anchetare a crimelor, de la miliția din Moscova. Cerearea publicului depășind orice așteptări, Editura Eksmo și-a dat seama că mină de aur e această doamnă și au făcut un contract pentru trei cărți pe an. Fostul ei superior ierarhic din minister, colonelul Zabokit, i-a devenit agent literar. Maiorul Anastasia Kamenskaia, detectiva specializată în psihologie criminală, supranumită „ordinatorul” din pricina memoriei sale fenomenale, a continuat să descurce firele complicate ale crimelor rusești în încă 10 volume din 1995 și până acum. De curind,

unul dintre acestea a fost tradus și la Paris: *Coșmarul*, apărut la Ed. Seuil, și lansat în prezența autoarei, a interesat cititorii occidentali mai ales pentru aspectele vieții cotidiene și mentalitățile Rusiei contemporane, surprinse cu inteligență și descrise în stil minimalist. Iar autoarea - cultivată, elegantă și sobră, a făcut o bună impresie. Alexandra Marinina a declarat ziaristilor: „Eroina mea, evident, nu e reprezentativă pentru poliția rusă actuală. O mare parte din membrii ei sînt corupți, alcoolici, și nu se străduiesc cine știe ce pentru elucidarea cazurilor. Am vrut totuși să arăt că mai există și cîțiva polițiști cinstiți, care își fac bine meseria, cu pasiune și devotament”.

„Der Spiegel” văzut dinăuntru

◆ Fost redactor timp de mulți ani la „Der Spiegel”, Helmut Karasek a publicat recent un roman satiric, *Revista* (Rowohlt-Verlag) al cărui personaj principal este cel mai important hebdomadă german. În redacția revistei hamburgheze intrigile se țin lanț, redactorul șef își ia dese concedii, în timp ce ziaristii își înecă angosalele și fantezmele în alcool. Personajul narator, Daniel Doppler (un alter ego al lui Karasek) trăiește în acest univers paranoid și ireal, străbatînd împreună cu el diferite epoci ale jurnalismului de investigație, de la strălucita perioadă a anilor '60-'80 - vîrsta de aur a lui „Der Spiegel”, în care marile subiecte abundă - până în anii '90, cînd perestroika și unificarea Germaniei au slăbit poziția revistei, în ciuda faptului că subiectele grase de presă nu lipsesc. Sfîrșitul romanului e mai curînd dezabuzat, subliniază în cronica sa publicația „Facts”.

Noua Operă din Shanghai

◆ În cursul lunii octombrie și-a deschis porțile noua Operă din Shanghai, urmînd ca în noiembrie să se prezinte „Faust” de Charles Gounod, cu soliști invitați din Franța. Clădirea a fost construită de arhitectul francez Jean-Marie Charpentier.

Liviu Ciulei la Chicago

◆ Opera Lirică din Chicago și-a deschis stagiunea în septembrie. În repertoriul instituției figurează și o nouă producție a operei „Mourning Becomes Electra” („Din se întrupează Electra”) de Marvin David Levy, realizată de Liviu Ciulei.

Paulhan postum

◆ Luna aceasta s-au împlinit 30 de ani de la moartea lui Jean Paulhan (n. 1884), redactor șef din 1925 la N.R.F., unde a jucat un rol determinant în descoperirea și lansarea unor mari nume ale literaturii franceze din acest secol. Teoretician al limbajului (*Les Fleurs de Tarbes ou la terreur dans les lettres*, 1930-34, *Le Don des langues*, 1967), prozator, critic literar și de artă, editor, Jean Paulhan a fost membru al Academiei Franceze. Opera sa a fost făcută obiectul mai multor colocvii care a fost adusă în discuție și imensa lui corespondență rămasă în bună parte necercetată, în arhive.

Kleist la Frankfurt-pe-Oder

◆ Heinrich von Kleist s-a născut în octombrie 1777 la Frankfurt-pe-Oder. În casa sobră a familiei sale a primit o educație rigidă, fidelă spiritului de

castă al Junkerilor fost destinat unei cariere militare. Înspre marele scandal, a părăsit familia, a părăsit mama pentru a se căsători cu două limbile vechi, filosofie și matematică, apoi a început o viață ratăcitoare, între Prusia, Elveția și Berlin. S-a sinucis în 1805 împreună cu iubita Henriette Vogel. Cu familia și cu adăpostea colecției unui muzeu de scriitorului, a fost trusă în bombardamentele celui de al doilea război mondial. Din fericire, coștile au fost salvate din 1969, ele păstrate într-una din rarele clădiri istorice care au supraviețuit la pater de bombe. Casa a fost restaurată, pe lângă un centru de cercetare Kleist.

POVESTEA UNUI DEBUT NOROCOS

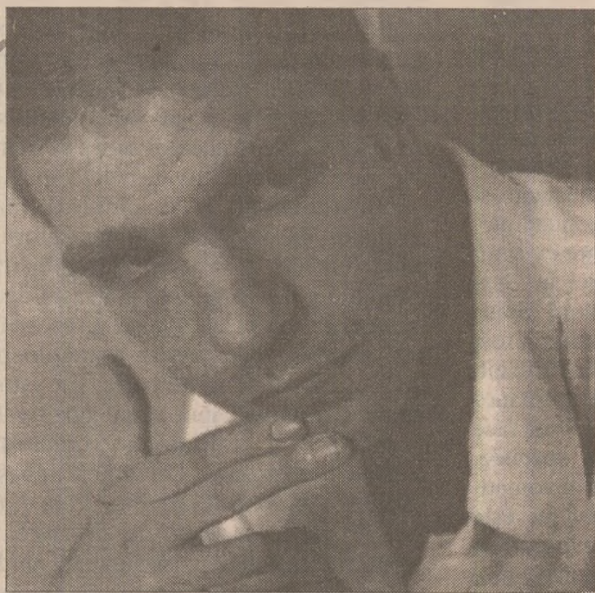
acesta, vinăt de frig, o fată l-a invitat să bea o cafea într-un bistrău. Discutînd de una, de alta, Egolf i-a povestit că a scris un roman ce i-a fost refuzat de mai multe edituri americane, iar fata a promis că va încerca să îl ajute: tatăl ei e romancier, se numește Patrick Modiano și are relații bune cu editura Gallimard.

Epilogul poveștii: Gallimard a cumpărat drepturile mondiale pentru cartea necunoscutului Tristan Egolf, *Lord of Barnyard*, pe care a tradus-o sub titlul *Le Seigneur des porcheries*, versiunea originală a apărut de curînd și la Londra, la Ed. Piscator, iar alte edituri importante din Frankfurt și Amsterdam au cumpărat drepturile de traducere și au inclus-o în planul de până la sfîrșitul anului... *Domnul cocinelor* promite să fie un succes mondial, iar numele lui Tristan Egolf apare în mai toate marile reviste literare, ca o surpriză de proporții. „Times Literary Supplement” l-a încadrat în descendența lui Steinbeck și Faulkner, iar destinul cărții a fost comparat cu acela al romanului postum al lui John Kennedy Toole, *Conjurația imbecililor*, care a obținut Premiul Pulitzer în 1981, după ce scriitorul, refuzat de toate editurile, se sinucisese la 32 de ani (excepționalul roman al lui Toole a fost tradus și la noi).

Destinul tînărului Tristan Egolf se dovedește mult mai norocos: cartea lui, considerată „o minune bogată în invenții romanești și lexicale, o povestire extravagantă, truculentă și macabră, cu tentă ironic apocaliptică” - are toate șansele să-i aducă premii, banii recunoaștere, statut de vedetă strălucitului nesupus.

Domnul cocinelor este povestea picarescă a unei reglări de conturi între un renegat, respins de societate, bastardul John Kaltenbrunner, și un prosper oraș minier, Baker. Biografia lui John e povestită ca o epopee cu un amestec de furie jubilatoare, lirism subminat de umor și fatalism solenn, băiatul batjocorit la școală de colegi, victimă a disprețului și răutății orașenilor „onorabili” transformîndu-se într-un inger exterminator. Printre părinții săi literari, Tristan Egolf îi are pe Raymond Carver, Celine și H. L. Mencken - autori unor violente diatribes împotriva obscurantismului socialist. Acestora, criticii îi adaugă pe Mark Twain cu al său *Huckleberry Finn*, pe iconoclastul J. P. Donleavy cu *Ginger Man* și pe Cormac McCarthy cu *Child of God*.

Revanșa tînărului autor față de editurile din SUA care l-au respins e că, odată numele său impus în Europa, sînt nevoite să își recunoască eroarea dar și să se cotească dolarii pierduți din pricina lipsei de fler. (D.F.)

TRISTAN EGOLF s-a născut în Pennsylvania, a copilărit într-o crescătorie de găini, a abandonat universitatea, a cîntat la gitară într-un grup punk și și-a pierdut nopțile prin barurile din Indiana și Kentucky, înainte de a veni în Europa și a deveni un soi de impresar al unei trupe de teatru burlesc din Amsterdam. Cu aceasta a ajuns la Paris, unde a și rămas peste un an, cîntînd la gitară pe străzi, pentru cîțiva bănuți. Într-o zi din noiembrie 1996, pe cînd cerșea în felul

Triumful Baletului Operei Naționale din București în Canare

ROMÂNIA ȘI CANARELE s-au înrudit prin arta dansului, prin spirit și expresie artistică, datorită lui Gelu Barbu. Spectacolele din zilele 6,7,9,10 și 11 Octombrie oferite de baletul român la teatrul Pérez Galdós au arătat că emoțiile și sentimentele sunt universale, de data aceasta totul prin caracterul exploziv, entuziast al maestrului Gelu Barbu care a putut să realizeze vraja și a unit două popoare atât de îndepărtate ca România unde s-a născut și Canarele care l-au adoptat.

Tajaraste și Poemul Atlanticului de Guillermo Garcia-Alcade, Iguaya de J.J.Falcón Sanabria unite în același program cu capodopera lui Maurice Ravel - *Daphnis și Chloe*, au fost primite de public cu prelungite ovații socotite un omagiu adus de români culturii canariene. Al III-lea Festival de Toamna de Teatru și Dans din Las Palmas a fost un succes desăvârșit prin acest început, având ca protagonist un mare balet european, acela din București condus de Răzvan Cernat, Directorul General al Operei Naționale și Ileana Iliescu șefa Departamentului de Dans. Trilogia *Prehispanică* de avangardă, ca muzică și coregrafie a fost interpretată de artiștii români cu o mișcare nouă, fascinantă și plină de forță interioară. Soliștii Rodica Fiastru și Alin Gheorghiu alături de artiștii invitați Wendy Artiles și Miguel Montañez, primii balerini ai Companiei Gelu Barbu au fost ovaționați de publicul grancanarian. Remarcabilele scenografii ale pictorilor Pepe Dámaso, Mariano Utrera și costumele lui Fran Artigas, au fost realizate în atelierele operei române de Adriana Urmuzescu. În *Daphnis și Chloe* au strălucit trei stele: marea primă balerină Simona Șomănescu, Cristian

Crăciun și Mihai Babușka, alături de ei au evoluat Alexandra Petrică și Tiberiu Almosnino cu eleganță.

Baletul Operei Naționale a prezentat în celelalte seri fragmente din marele repertoriu clasic universal. În *Coppelia* tinerii Magdalena Rădulescu și Ciprian Campeanu cu o tehnică epurată, Simona Șomănescu o ideală Julieta în *Giselle* (Act II), *Bayadera* (Act III); a emoționat prima balerină Corina Dumitrescu, sensibilă, perfectă și diafană acompaniata cu grija de Mihai Babușka. De asemenea, subliniem talentele deosebite ale Floricăi Stănescu, Alin Gheorghiu, Gabriela Popovici și Oana Bădănoiu. În *Don Quijote* fouette-urile elegante ale Magdalenei Rădulescu alături de tehnicianul Vlad Toader au entuziasmat pe cei prezenți în sala Teatrului Pérez Galdós. Vrem să remarcăm pe Ciprian Campeanu ca o viitoare forță a companiei bucureștene, prin tehnică, prezență și eleganță. Cristian Crăciun și Alexandra Petrică au cântat cu corpurile lor muzica sublimă a lui Debussy (*După-amiaza unui Faun*). Un mare succes l-a avut corpul de balet în *Giselle* și în *Bayadera* dovedind că sunt la nivelul baletului rus sau englezesc. Prima balerină Corina Dumitrescu a subjugat publicul prin interpretarea din *Carmen* alături de Mihai Babușka și Alin Gheorghiu, mari personalități ale dansului românesc, iar dramatica Simona Șomănescu a vibrat în Fiericilla Domada (*Scorpiu imblinzit*) alături de Tiberiu Almosnino. Mulțumim maestrului Barbu pentru inițiativa de a chema din țara lui de origine consacrată companie de balet, aici, la noi unde el trăiește și creează, în Las Palmas, puntea dintre trei continente: Europa, Africa și America.

Sergio Sanchez Rivero,
Redaccion Diario

Rhapsodie roumaine

Ferrante Ferranti și Dominique Fernandez

DOMINIQUE FERNANDEZ, scriitor francez deja cunoscut cititorilor noștri o dată cu traducerea, în urmă cu trei ani, a romanului său *Îngerul destinului* (o minunată biografie a lui Pier Paolo Pasolini), este și un pasionat călător. În inima lui, alături de Italia căreia i-a consacrat un *Dictionnaire amoureux*, și-a găsit mai demult un loc și România.

Ultima lui carte, apărută recent la Editura Grasset, se intitulează *Rhapsodie roumaine*. Este rodul impresiilor făcute în timpul a patru călătorii și de asemenea expresia dorinței de a „repara o lungă nedreptate”. Pentru că, spune tot Dominique Fernandez, despre România s-a păstrat doar o imagine de „compătimire echivocă” și numeroase clișee. Cartea dorește să le desființeze prin încercarea de a înfățișa și de a explica numeroasele influențe care s-au amestecat pentru a alcătui bogăția specificului românesc. În această tentativă, privirea proaspătă a autorului a fost dublată de ochiul sensibil al fotografului Ferrante Ferranti care l-a însoțit în călătorie, astfel că volumul este și admirabil ilustrat.

Roma - anul 2000

◆ Sărbătorirea anului 2000 la Roma? Un infern - anticipează Alberto Ronchey, editorialist și fost ministru al Bunurilor Culturale din Italia, în volumul *S-a întâmplat la Roma în anul 2000* (Ed. Garzanti). După calculele Vaticanului, pentru a sărbători trecerea în mileniul trei, la Roma sînt așteptate între 16 și 46 de milioane de credincioși catolici din toată lumea, pentru a se ruga la mormintul apostolilor și a urca în genunchi scara catedralei spre a-și asigura iertarea de păcate. Dar proiectele anunțate cu mare pompă - extinderea metroului, construirea unui tunel etc. - au fost abandonate. Consecința: orașul va suferi mult de pe urma invaziei de pelerini care va putea fi chiar fatală fragilelor sale infrastructuri. În acest pamflet - calificat drept asasin de către „Corriere della Sera” - Alberto Ronchey critică neglijența și slăbiciunea Statului, supus voinței Vaticanului.

MAGO SARAMAGO

Acest cognomen „Mago” i se potrivește acum mai mult ca oricînd, lui José Saramago, laureatul premiului Nobel 1998. Colegii mei de la Centrul de Presă din Stockholm au fost puțin derutați de unanimitatea celor care au scris despre cunoscutul prozator portughez: Saramago merită din plin acest premiu! Dar rivalul său literar Antonio Lobo Antunes a sîngerat în tăcere, iar Milosz a criticat caracterul fantastic și ludic al „magului” care în momentul anunțării premiului se găsea pe aeroport, după tîrgul de carte de la Frankfurt, și voia pur și simplu să se întoarcă cît mai repede acasă, sigur că și anul acesta va pleca trist, singur și dezamăgit, înapoi la Lanzarote, pentru a lucra mai departe la noua lui carte.

Saramago (pe care l-am văzut cu mult înainte de a fi vorba de premiul Nobel, pentru că traducătoarea cărților mele din franceză, Marianne Eyre, a fost cea care l-a introdus în Suedia și i-a tradus primele două cărți împrumutîndu-i stilul ei de traducătoare de neconfundat) este un domn generos și fermecător, cu modestia unui fiu de țărani analfabeți, un domn care are mereu ceva de povestit. Cînd vorbește cu cineva are un fel intens de a capta privirea celui care-l ascultă și de a o ține fixă. Fiecare interlocutor merită o atenție deosebită, a spus odată magicianul cuvintelor.

„Eu sînt primul scriitor portughez care a luat premiul Nobel, și noi sîntem țara cea mai bătrînă a Europei”, a spus de curînd Saramago, fără vreun complex de inferioritate pentru că țării lui Camões și Pessoa nu i s-a dat o atenție specială. Dar între timp s-a creat un mit despre noua Portugalie, despre intelectualii săi deosebit de angajați în soarta țării lor. Saramago a declarat deschis că este comunist și a strigat către stînga să se bucure cu el de victoria lui. Da, un comunist special, fără posturi și privilegii în angajamentul său, fără iresponsabilitatea de a-și asuma rolurile unui profesionist al politicii. El este mai mult un om de stînga care a luptat și luptă mereu pentru dreptatea celor niciodată favorizați. Din această cauză premiul acordat n-a provocat tumultuoase „contra”, aici, în Suedia. El este în spiritul noului liberalism al timpului, cînd intelectualul trebuie să se angajeze de partea celor neprivilegiați.

Cartea *Evanghelia după Isus Christos* a fost cauză pentru care Saramago a ales să trăiască departe de Lisabona. Această carte i-a adus multe inconforturi, făcînd-o chiar pe traducătoarea lui

în suedeză să înceteze să-i traducă textele și să-l ia în schimb sub aripa sa pe Antunês, rivalul. Cartea, considerată blasfematoare de Vatican (și chiar de traducătoarea suedeză, care e lutherană), vine și ea cu aerul ei de prospețime, la timp, căzînd bine direct în scandalul provocat în Suedia de expoziția „Ecce homo”, în care Christos este reprezentat printre homosexuali, deci demonic, imaginile de scandal fiind expuse chiar în catedrala din Uppsala. În plus, episcopul Suediei, liberalul K.G. Hammar, căruia i s-a refuzat de curînd audiența la Papa, este reprezentantul mișcării pentru acceptarea și integrarea preoților homosexuali... Deci într-un fel asemănător cu Saramago, și, cu mult înaintea lui, chiar cu Strindberg, - Christos și Satan au fost puși față în față, chiar de reprezentantul oficial al bisericii severe lutherane; divinul și infernalul - principalii răspunzători pentru căderea tragică a omului din timpul nostru.

Cum literatura nu se face cu bune sentimente și nu moralizează niciodată, (literatura bună), ci pune doar întrebări esențiale și aduce nuanțe noi vieții, toate aceste severe furtuni la adresa „comunistului și blasfematorului Saramago” mi se par că țin numai de timpul care trece.

Ceea ce e important e că Saramago a triumfat, și prin el, un fel de a scrie, plin de fantezie, cu un limbaj colorat, și o construcție impecabilă, într-un timp în care literatura operează cu clișee accelerate, fără adîncime și patos.

Vocea scriitorului din *Baltazar și Blimunda, Istoria asediului Lisabonei, Eseu despre orbire, Toate numele*, (pentru a cita cîteva din cărțile lui Saramago), se aude clar și original, ca un fel de „Carpe diem”, total opus tonului periculos, rece, indiferent al civilizației noastre.

Și pentru că veni vorba de voce, imi place să amintesc că Saramago și-a descoperit „o nouă voce” la 60 de ani, o voce „în apărarea bunătății, compasiunii, onoarei și rațiunii umane”.

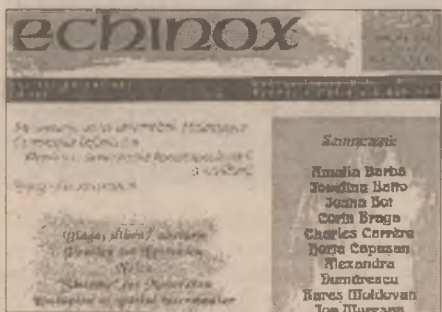
„Dacă aș fi murit la 50 de ani cu cărțile deja publicate aș fi avut un loc mic în istoria literaturii portugheze”, a mărturisit Saramago cu modestia lui cunoscută. Acest suflu nou al „bătrînului” Saramago este îmbucurător și încurajator într-o lume care îi pune pe pedestal numai pe tineri și creațiile lor, neglijînd proverbul: cine nu are un bătrîn în suflul său și-l cumpere! Proverb ușor modificat pentru a intra în tonul acestui eveniment important.

Gabriela Melinescu

Revista revuistelor

Începuturile solidare

ECHINOX, revista universitară clujeană care a făcut epocă în „iepodă”, formînd și lansînd nume de primă mărime ale poeziei, criticii și prozei contemporane, a împlinit și ea trei decenii de existență. Felicitările noastre nu sînt deloc circumstanțiale, importanța grupării echinoxiste - la a cărei evoluție

întinsă pe mai multe generații am asistat - fiind azi unanim recunoscută. Un capitol de istorie literară. Dar, sperăm, și *work in progress*. ♦ Ceea ce ni se pare demn de remarcat la aniversare este că tinerii echinoxisti din deceniile 7 și 8 nu au alcătuit un cerc închis: de la bun început ei au fost în permanentă comunicare și emulație cu colegi din alte centre universitare, cărora le-au făcut loc în paginile revistei, s-au întîlnit cu ei la colocvii și ședințe de cenaclu comune, au legat prietenii. Similitudinea preocupărilor, lecturile teoretice comune, din perioada de deschidere (să nu uităm importanța apariției în românește, la E.L.U./Univers, în colecțiile de studii și eseuri inițiate de Romul Munteanu, a unor cărți fundamentale, precum *Structura liricii moderne* de Hugo Friedrich - ca să dăm un singur exemplu), faptul că mentorii cenaclurilor universitare erau valoroși critici-profesori, cu informație la zi, au făcut ca echinoxistii să fie solidari cu tinerii scriitori din București, Iași, Timișoara, impunînd generațiile despre care curge azi atîta toner. ♦ O spun în

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

chiar nr. 1-2-3 al *Echinox*-ului (ultimul pe care l-am primit, probabil cel aniversar e pe drum) Alexandru Vlad și Ion Mureșan, într-o discuție liberă cu studenții clujeni, transcrisă de pe bandă, în care ideea de solidaritate din timpul ceaușismului revine mereu. E vorba despre a doua generație, a anilor '80. Care, după absolvirea facultății, a fost aruncată prin sate îndepărtate, cu navele epuizante. Își amintește Ion Mureșan: „Și toți vedeam că lucrurile nu merg bine și aceasta a generat între noi un fel de solidaritate. Eu, atîta timp cât am stat acolo, în sat, nu am dus lipsă de prieteni; îi scriam lui Cărtărescu aproape săptămînal, am o bogată corespondență. Toți împingeam cu fruntea în același zid. Solidaritatea noastră nu era o chestie literară neapărat, ci era o chestie pentru că ne bătuse Dumnezeu pe toți și ne-am dat seama că dacă nu suntem uniți, ne ia dracu pur și simplu. Și atunci a fost o corespondență foarte bogată între noi toți. Aveam prieteni foarte buni la Iași, la București, aveam prieteni la Timișoara. Ne cunoscuserăm de studenți la tot felul de festivaluri studențești și ne știam foarte bine fiecare cine este, ce este, cât este. Aveam foarte limpede măsura noastră și deasupra măsurii noastre, aveam foarte limpede acest comandament al prieteniei. Noi am avut în generația noastră un cult al prieteniei, ceea ce pe urmă s-a cam pierdut. Oamenii nu se tradau între ei, se ajutau, se pomeneau, până la a-și dedica poeme. aceste lucruri ne-au ținut în picioare.” Iar Alexandru Vlad completează: „...noi, fiind ținuti în afara Uniunii, din diferite motive, am avut, ca și sectanții, un motiv de a fi mai solidari între noi. Iar Mircea Nedelciu și cei de la București, ajutați și de o conștiință teoretică dobîndită la cursurile lor, mai ales de cei care aveau ca a doua limbă franceza și aveau acces la teoriile asupra textului, așa zis «intelectualiste» mai tirziu, au fost la baza acestei mișcări numită «generația '80». Generația a fost această solidaritate de vîrstă, de preocupări, de biografie și de a fi fost ținuti pe dinafară. La aceasta se adaugă corespondența, cafelele, știu eu, ceea ce se întîmplă între tineri care au aceeași vîrstă, poate aceeași sensibilitate...” ♦ Întîmplarea face ca, în același timp cu *Echinox*-ul, *Cronica* să fi citit și *ATENEU* nr. 9 în care, într-un dialog cu Sergiu Adam, Gheorghe Crăciun să mărturisească și el importanța, în acei ani, a solidarității de generație: „Simțeam clar că e în mine o nevoie de altceva, că ceva nu e în regulă cu «stilul» meu, cu temele pe care le atacam. În realitate nici nu știam cine sînt și descopeream în mine o singurătate, o nemulțumire și o ambiție de a atinge ceva esențial care să fie numai al meu pe care nu le puteam mărturisi nimănui. Abia în 1970, după nopți de discuții nebunești, sublim și exasperante cu Iova, Ene și Nedelciu, am început să înțeleg ce vreau. Dar și atunci mi s-a părut mai important să vrem ceva împreună. Recunosc, există în mine o irezistibilă vocație a grupului. M-am simțit bine în interiorul grupului nostru, mi-a plăcut să mă dăruiesc oricărei inițiative.” Inevitabil, de la un timp personalitățile se desprind de gruparea cu care au pornit, își urmează fiecare calea proprie, așa cum s-a întîmplat cu echinoxistii primei generații - Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flă-

LA MICROSCOP

Omul obișnuit și sosia sa

OMUL DE RÎND e unul dintre subiectele predilecte ale ziariștilor și sociologilor de la noi. El e descris cu o sumedenie de adjective menite să indice exactitate unui portret robot. Totuși, dacă ne gîndim mai bine, omul de rînd nu e de fapt *omul de rînd*. Acel om de rînd despre care vorbesc ziariștii și sociologii nu există, de fapt. El e un soi de manechin cu ajutorul căruia se pot face haine „de gata”, dar haina „omului de rînd” nu îmbracă de fapt pe nimeni.

Privesc cu tot mai multă reținere acest portret robot care explică de ce *omul de rînd* nu se lasă virît în aceste haine, din cînd în cînd. O umilă intuiție mă face să cred că ele nu i se potrivesc oricît de bine ar fi ajustate pe manechinul de serviciu.

Mica mea experiență, nu cu „omul de rînd”, ci cu diversi oameni mă face să am această reținere.

Omul de rînd din portretul său robot, desenat în ultima vreme e un ins disperat, dezorientat și redus la cea mai nefericită condiție materială posibilă.

Îmi pun întrebarea - cine poate rezista cîteva zile la rînd într-o asemenea definiție launtrică? Fiindcă asta e o destul de plauzibilă definiție a sinucigașului. Sau, la fel de plauzibilă, a asasinului.

Amîndouă aceste ipostaze sînt reprezentate, acum de diverse persoane, dar nu prea vîd în ce măsură omul de rînd intră în această haină care ar trebui să-l transforme în candidat la sinucidere sau la crimă.

Omul de rînd, și nu spun asta de

dragul unei simple demonstrații, e o persoană care în primul rînd speră individual, își folosește, tot individual, inteligența și găsește soluții individuale pentru a ieși din impas. El însă nu încetează să se compare cu cei din jur, pentru a-și găsi un minim echilibru personal. Și, chiar dacă, potrivit portretului său robot, el ar trebui să fie rupt de speranță, această speranță permite să nu-l părăsească, atîta timp cît nu avem de-a face cu cazuri clinice.

Speranța e admirabil reprezentată de fiecare om de rînd în parte în aceste vremuri de criză.

E adevărat că speranța nu a adus nimănui pînă acum nădejdi în casă, oricît de mici ar fi ele. Dar ea e singurul mecanism cu ajutorul căruia în momentele de golire interioară, momente care nu ocolesc pe nimeni, nici măcar pe cei asaltați de bine, mergem mai departe, aruncînd un pod peste disperare.

În fiecare om de rînd se ascunde acest mecanism secret al speranței pe care portretele robot îl ignoră.

Și dacă aceste portrete s-ar mulțumi să ignore speranța fără a încerca să i se substituie, nu le-aș lua în seamă. În definitiv, cine se măsoară cu mai știu eu ce manechin de gips dezbrăcat din cutare vitrină.

Cînd însă manechinul din vitrină pus să umble pe stradă și e descris drept insul care ar trebui să fie omul obișnuit, simt nevoia să atrag atenția asupra faptului că printre oamenii obișnuiți circulă falsuri.

Cristian Teodorescu

mînd, Eugen Uricaru, Mircea Muthu, Marian Papahagi, ș.c.l., cu optzeciști evadați pe rînd din pluton, pentru a-și afirma identitatea, atunci cînd o aveau. Pentru începuturile de drum, rolul unor grupări literare, al unor mentori înzestrați și al unor reviste de felul *Echinox*-ului - e hotărîtor.

Delictul de prostie

Cu o tot mai vădită dar mai explicabilă rea voință *ZIUA* îl atacă pe ministrul de Externe Andrei Pleșu, lovînd în omul de cultură Andrei Pleșu, iar pe omul de cultură atacîndu-l pe ministru. Acest gen de suveică alcătuiește rapid o țesătură în care lucruri știute se amestecă, inseparabil doar pentru persoane neinformate, cu minciuni sfruntate. Asta în vreme ce un fost ministru de Externe al României, Adrian Severin, publică editoriale în acest ziar. Să nu știe dl Severin ce apare în *Ziua* deasupra a două semnături mercenare? Iar dacă știe, n-ar fi normal să adopte o atitudine tranșantă față de atacurile împotriva celui care i-a luat locul la Ministerul de Externe? Asta cu atît mai mult cu cît tehnica, dacă îi putem spune așa, a acestor atacuri e de a recurge la o cronologie falsă. Momente diferite sînt aduse în simultaneitate și merite care sar în ochi sînt transformate în capete de acuzare. Poate din prostie - dar prostia cu pretenție de adevăr nu scuză pe nimeni! - meritul intelectualului Andrei Pleșu care funcționează în Europa indiferent de faptul că Andrei Pleșu e sau nu mai e ministru e privit ca trădare deoarece intelectual a izbutit să pună pe picioare o fundație cu bani atrași din străinătate ceea ce ministrul de Externe Andrei Pleșu n-a putut face. Obsesia spionilor și a agenților acoperiți care i-au bîntuit și îi bîntuie pe diversi semidocti, cu sau fără titluri universitare, începe să semene cu bolile conta-

gioase de care se molipsesc înși care simulează, în presă, comportament normal, ignorîndu-și simptomele. ♦ Demisia la care visează cei care îl atacă astfel pe ministrul Pleșu - sau poate acest complot al demiterii - îl ajută, paradoxal, pe intelectualul cu acest nume să capete o și mai mare suprafață. Cu alte cuvinte, Andrei Pleșu, cel care a izbutit de unul singur să aducă bani buni în România pentru a subvenționa doctorate ale unor compatrioți ai săi, în lumea largă, e acuzat de trădare, aidoma unui spion, la el acasă. Teoretic cel puțin, această acuzație ar trebui să fie o dovadă în plus că Andrei Pleșu e un ambasador la el acasă, un ambasador al Europei, ca intelectual de mare suprafață, unul dintre nu prea mulții pe care îi are, acum, România. În mod normal, dacă *Ziua* e ceea ce se pretinde, adică un ziar al dezvăluirilor spectaculoase, ar trebui să dezvăluie și faptul că l-a acuzat prosteste pe Andrei Pleșu de un delict care nu există decît în mintea celor care l-au fabricat. ♦ În *Ziua*, constatăm cu regret din pricina efectului de învecinare, Ioan Groșan publică un jurnal de român în Franța. Ne-ar fi făcut plăcere să vorbim despre secvențele acestui jurnal, dacă nu ne-am fi pus întrebarea în ce măsură excelențele foiletoane ale lui Ioan Groșan nu sînt folosite pentru a cauționa atacuri de felul celor la care e supus Andrei Pleșu. ♦ În rest, tot din cotidiene - alegătorul din București chiar și cînd stă acasă nu-l, lasă pe C.V.Tudor să zburde pe paștea electorală. Intrăm în Europa prin absentism, dar ne întoarcem acasă, la cel de-al doilea tur de scrutin, iar medaliile pe care veteranii de război, explică președintele Constantinescu, vin pe liste lungi în care poate încăpea oricine. De acord, dar semnătura din josul listelor nu e a oricui.

Cronica

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei